

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Karolína Kučerová

**Korupce a úplatkářství z pohledu trestního
práva**

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: prof. JUDr. Jiří Jelínek, Csc.

Tematický okruh: Trestní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 28. 2. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 191 750 znaků včetně mezer.

Karolína Kučerová

V Praze dne 28. února 2021

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za odborné vedení mé rigorózní práce, podnětné rady a veškerý čas, který mi při zpracování rigorózní práce věnoval.

Obsah

Seznam zkratk	1
Úvod	3
1. Obecně ke korupci	5
1.1. Pojem korupce	5
1.2. Třídění korupce a její druhy	7
1.3. Související pojmy	9
1.4. Míra korupce a její měření	11
2. Vývoj trestněprávní úpravy korupce (úplatkářství)	14
2.1. Právní úprava po roce 1918	14
2.2. Právní úprava po roce 1950	16
2.3. Právní úprava po roce 1961	17
3. Úplatkářství a další vybrané korupční delikty v současné trestněprávní úpravě	20
3.1. Úplatkářství	20
3.1.1. Základní pojmy	23
3.1.2. Přijetí úplatku	27
3.1.3. Podplacení	29
3.1.4. Nepřímé úplatkářství	30
3.2. Další vybrané korupční delikty	32
3.2.1. Pletichy v insolvenčním řízení	33
3.2.2. Porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže	33
3.2.3. Zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě	35
3.2.4. Pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži	36
3.2.5. Pletichy při veřejné dražbě	37
3.2.6. Maření přípravy a průběhu voleb a referenda	38
4. Vybrané nástroje boje proti korupci	40
4.1. Předcházení korupce	40
4.1.1. Etické kodexy	41
4.2. Odhalování a vyšetřování korupce (trestněprocesní nástroje)	43
4.2.1. Utajený svědek	45
4.2.2. Záměna zásilky a sledovaná zásilka	48
4.2.3. Odposlech a záznam telekomunikačního provozu	49
4.2.4. Předstíraný převod	52

4.2.5.	Sledování osob a věci	55
4.2.6.	Použití agenta.....	56
4.2.7.	Spolupracující obviněný	58
4.2.8.	Dočasné odložení trestního stíhání a rozhodnutí o nestíhání podezřelého	60
4.3.	Sankční nástroje	62
4.4.	Protikorupční nástroje de lege ferenda.....	64
4.4.1.	Whistleblowing.....	64
4.4.2.	Policejní provokace.....	67
4.4.3.	Znovuzavedení účinné lítosti	69
5.	Vybrané zahraniční trestněprávní úpravy korupce.....	72
5.1.	Německo	72
5.2.	Rakousko.....	75
5.3.	Slovensko	77
Závěr	81
Seznam použitých zdrojů	85
Abstrakt	98
Klíčová slova		98
Abstract		99
Key words		99

Seznam zkratek

trestní zákoník / tr. zák.	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
zákon o trestní odpovědnosti právnických osob / TOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
trestní zákon z roku 1852	zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
trestní zákon z roku 1950	zákon č. 86/1950 Sb., Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
trestní zákon z roku 1961	zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
Listina základních práv a svobod	usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
občanský zákoník / OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
slovenský trestní řád	zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, v znení neskorších predpisov
slovenský trestní zákon / slov. tr. zák.	zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov
polský trestní kodex	Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553)
německý trestní zákon / StGB	trestní zákon Spolkové republiky Německo ze dne 15. května 1971

rakouský trestní zákoník / StGB(AT)

(Strafgesetzbuch)

trestní zákoník Rakouska - Spolkový
zákon ze dne 23. ledna 1974, č. 60/1974
BGBl.

Úvod

Korupci lze nepochybně zařadit mezi nejzávažnější problémy dnešní společnosti. Ačkoli je korupce fenoménem značně rozšířeným a na světě bychom jen stěží hledali zemi, která by s korupcí neměla žádné zkušenosti, zdá se, že je tento fenomén stále podceňovaný. Korupční aktivity zůstávají mnohdy nepotrestány, což vyvolává ve společnosti přesvědčení, že tyto aktivity nelze potlačit. Nehledě na skutečnost, že právě tyto aktivity, které se vyhnuly postihu, podněcují k dalším korupčním jednáním a významným dílem přispívají k šíření tohoto jevu.

Třebaže je korupce jevem obecně známým a dlouhodobě přítomným, není pochyb, že je toto téma stále aktuální a naléhavé, neboť se zdá, že ani dnešní společnost tomuto jevu nedokáže úspěšně čelit. Naopak se problém korupce a úplatkářství jeví být pro společnost stále více intenzivním a tíživým.

Tato práce si neklade za cíl postihnout veškeré aspekty korupce a už vůbec ne vyřešit problém korupce jako takový, neboť tyto cíle by byly více než ambiciózní. Cílem práce je především objasnit korupci z pohledu trestního práva a postihnout alespoň některé její základní aspekty. Korupce jako objekt zkoumání často vyvolává spoustu emocí, a to zpravidla těch negativních. Tato práce má však snahu představit korupci bez jakéhokoli emocionálního zabarvení, neutrálně a spíše analyticky.

Práce je členěna do celkem pěti kapitol. První kapitola práce má zájem představit korupci jako takovou a seznámit čtenáře s některými jejími obecnými aspekty. Věnuje se proto samotnému pojmu korupce, jakož i některým souvisejícím a mnohdy i snadno zaměnitelným pojmům. Vedle toho se rovněž zabývá způsoby třídění korupce a jejím druhům, čímž se snaží poukázat na rozmanitost a rozšířenost korupčních aktivit. Ve svém závěru se poté blíže zaměřuje na sice komplikovanou, ale nepochybně velmi důležitou problematiku, kterou je problematika měření korupce, respektive stanovení její míry.

Kapitola druhá je poté věnována stručnému historickému exkurzu, který má za cíl představit úplatkářství, jež tvoří jádro korupce, v rámci dřívějších trestněprávních úprav. Postupně se věnuje trestněprávní úpravě po roce 1918, 1950 a 1960, čímž poskytuje možnost srovnání se současnou právní úpravou.

Následující třetí kapitola, kterou lze společně s kapitolou čtvrtou označit za stěžejní, se věnuje analýze současné trestněprávní úpravy korupčních deliktů. Pozornost je zde zaměřena především na úplatkářské trestné činy, které jsou (jak již bylo zmíněno výše) základem trestněprávní úpravy korupce. Krátce se však věnuje i některým dalším vybraným korupčním deliktům.

Jako velmi důležitou, ne-li nejdůležitější, vnímám kapitolu čtvrtou, která se zabývá vybranými nástroji boje proti korupci. V této kapitole jsou představeny některé nástroje sloužící k prevenci korupčních aktivit, k jejich odhalování a vyšetřování, a nakonec také k jejich sankcionování. Tyto nástroje kapitola čtvrtá nejen popisuje, ale také hodnotí z hlediska jejich efektivity a významu. Kromě představení a hodnocení v českém prostředí doposud využívaných protikorupčních nástrojů má zájem nabídnout i některé další nástroje, jež by mohly hrát v rámci boje proti korupci významnou roli.

Poslední kapitola, tedy kapitola pátá, se věnuje trestněprávním úpravám korupce v zahraničí a umožňuje tak srovnání tuzemské právní úpravy s úpravami v jiných zemích. Konkrétně se zaměřuje na trestněprávní postih korupčních deliktů v Německu, Rakousku a na Slovensku, což jsou země nejen geograficky, ale i kulturně České republice blízké. Proto by se možná právě ty mohly stát zdrojem inspirace pro efektivnější boj s korupcí na našem území.

1. Obecně ke korupci

Práci zaměřenou na korupci a úplatkářství nelze začít jinak než vymezením samotného pojmu korupce. Proto je následující první kapitola věnována právě jeho definici. Kromě toho se rovněž zaměřuje na jednotlivé druhy korupce a objasňuje některé související pojmy, které mohou být mnohdy laickou veřejností s korupcí zaměňovány. Nadto se kapitola první věnuje z hlediska potírání korupce velmi důležité, ale bohužel také nelehké problematice, kterou je problematika měření míry korupce.

1.1. Pojem korupce

Z četnosti užívání pojmu korupce v rámci nejrůznějších společenských diskuzí by se dalo předpokládat, že jejich aktéři přesně vědí, jakými znaky korupci popsat a jak přesně ji definovat. Domnívám se však, že otázka mířená na definici korupce by nejednoho z těchto aktérů zaskočila. Popsat a definovat pojmy jako je korupce je totiž obtížnější, než by se mohlo na první pohled zdát. Zřejmě je to dáno tím, že jsou tyto koncepty užívány v různých, mnohdy překrývajících se souvislostech. Korupci, jakož i charakterově obdobné pojmy, lze tudíž vnímat z nejrůznějších úhlů. To se pak velmi často promítá do pokusů o definování korupce a nalézt univerzální definici postihující veškeré aspekty korupčních aktivit se zdá být nemožné.

Samotný pojem *korupce* pochází z latiny a je odvozen ze slovního základu *rumpere*, což znamená zlomit, rozlomit či přetrhnout. Latinské slovo *corruptus* potom vyjadřuje následek nějakého nekalého jednání a lze jej přeložit jako zkažený, zvrácený, mravně zvrácený, zvrhlý, znečištěný nebo také podplacený.¹

Například David s Nettem korupci popisují jako „*jednání motivované snahou po zisku korumpované osoby, která porušuje právní normu tím, že poskytuje za odměnu korumpující osobě či skupině osob výhody jakéhokoliv druhu a může tím poškodit i třetí osoby na protiprávním směnném obchodu přímo nezúčastněné*“.² Literaturou velmi oblíbenou definici poskytla na svém 9. kongresu v roce 1995 i OSN, jež korupční jednání označila za „*úplatkářství nebo jiné chování ve vztahu k osobám, jímž byla*

¹ CHMELÍK, Jan. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-434-X, str. 11.

² DAVID, Vladislav a NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C.H. Beck, 2007. Právo a společnost. ISBN 978-80-7179-562-9, str. 27.

svěřena odpovědnost, které porušuje jejich povinnosti vyplývající z jejich postavení a směřuje k získání nepatřičných výhod jakéhokoli druhu pro ně samé nebo pro jiné“.³

Touto a některými dalšími definicemi se blíže zabývá a analyzuje je Chmelík. Ten závěrem dospívá k tomu, že specifikovat korupci natolik precizně, aby byla postihnuta všechna korupční jednání, není možné a podle jeho názoru to není ani účelné. Nicméně i přesto sám nabízí možnou obecnou definici vycházející z jím formulovaných pojmových znaků korupce. Na základě těchto znaků dochází k tomu, že „*korupce je neformální vztah dvou subjektů jednajících v rozporu s dobrými mravy spočívající v nabídce, příslibu, realizování výhody v něčí prospěch nebo akceptování takového požadavku za vyžádanou, nabídnutou nebo slíbenou odměnu.*“⁴

Otázkou ale je, zda je tato obecná definice použitelná i pro oblast trestního práva. Domnívám se, že na tomto místě je třeba souhlasit s Gřivnou, který upozorňuje na to, že příliš obecné a abstraktní definice nerespektují zásadu nullum crimen sine lege a nejsou tudíž z trestněprávního hlediska použitelné. Na základě toho lze uzavřít, že pro účely trestního práva je potřeba korupci definovat pomocí zákonných znaků tak, aby byl dostatečně naplněn požadavek přesnosti, určitosti a jasnosti.⁵

Takové vymezení korupce nebo korupčního jednání však v českém právním řádu nenalezneme. Stejně tak ani v trestním zákoníku neexistuje skutková podstata stejnojmenného trestného činu. Jediné vymezení korupce, které současný trestní zákoník poskytuje, je vymezení prostřednictvím škály skutkových podstat trestných činů, jež postihují jednotlivá korupční jednání.

Je ale třeba si uvědomit, že ani odpověď na otázku, které trestné činy lze zařadit mezi korupční delikty není tak jednoznačná. Nepochybně sem patří trestné činy úplatkářské, nicméně korupční jednání je součástí i některých dalších skutkových podstat trestných činů. Obsah výčtu těchto trestných činů se však v literatuře různí.

Zároveň je třeba podotknout, že korupční jednání trestná v tuzemsku nemusí být nutně trestná i v ostatních státech. Nelze vyloučit ani případy, kdy naopak jiný stát bude stíhat i některá další jednání, která subsumuje pod korupci. Obsah výčtu korupčních

³ 9. kongres OSN o prevenci proti zločinnosti a zacházení s pachateli. Praha: IKSP, 1997.

⁴ CHMELÍK, Jan a Zdeněk TOMICA. *Korupce a úplatkářství*. Praha: Linde, 2011. ISBN 978-80-7201-853-6, str. 24-25.

⁵ GŘIVNA, Tomáš. Trestní postih korupce v soukromé sféře. *Trestněprávní revue*. 2005, č. 7, str. 16-173.

deliktů se tak může lišit stát od státu, a co jeden stát označí za protiprávní korupční aktivitu může druhý stát vnímat jako aktivitu pouze nemorální a z trestněprávního hlediska tudíž irelevantní.

1.2. Třídění korupce a její druhy

Korupce jako taková se ve společnosti vyskytuje v nejrůznějších podobách a korupční jevy lze třídit dle nejrůznějších kritérií. Ačkoli nemá třídění korupce oporu v právním řádu a je formulováno pouze teorií, je důležité mu věnovat pozornost, neboť vhodně demonstruje právě různorodost a rozsah korupčních aktivit.

Nicméně stejně jako v případě definování korupce, ani u jejího třídění nedochází odborná veřejnost ke konsensu a napříč literaturou lze nelézt nespočet možných způsobů třídění. Pro účely této práce však budou plně dostačující způsoby následující.

Jedním z nejzákladnějších způsobů třídění korupce je její třídění podle rozsahu, a to na korupci malou a velkou. Zatímco malá korupce je označována za korupci každodenního života a jedná se velmi často o korupci obyčejných úředníků nebo například policistů, korupce velká se týká vrcholových politiků a obecně předních aktérů veřejného a společenského života. Velká korupce se mnohdy vyskytuje například v podobě zpronevěry veřejných zdrojů nebo jejich nevhodného užívání a již z jejího označení je zřejmé, že je pro ni typický značný rozsah úplatků.⁶ Ačkoli jsou s malou korupcí spojeny úplatky menšího rozsahu, domnívám se, že by tento druh korupce neměl být podceňován či považován za méně společensky škodlivý, neboť její škodlivost lze spatřovat především v její četnosti, která je oproti korupci velké vyšší. Lze předpokládat, že rozšířená malá korupce může ve společnosti napáchat stejné škody, jako korupce velká.

Další možné třídění korupce je z hlediska její protiprávnosti, a to na korupci legální a ilegální. Ilegální korupce je taková, u níž dochází k přímému porušení právních norem. V případě korupce legální k přímému porušení právních norem sice nedochází, ale tyto normy jsou natolik nedostatečné, že umožňují vyhnout se postihu za

⁶ VYMĚTAL, Petr. Typologie korupce. In: DANČÁK, Břetislav, HLOUŠEK, Vít, ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed). *Korupce – Projevy a potírání v České republice a Evropské unii*. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Mezinárodní politologický ústav, 2006. ISBN 80-210-3983-3, str. 14.

korupční jednání či jej dokonce legalizovat.⁷ V této souvislosti je vhodné upozornit na skutečnost, že nekomplexní a rozporná legislativa patří mezi základní společenské příčiny korupce.⁸

Podle oblastí, v níž se korupce vyskytuje, lze dále rozlišovat korupci ve veřejném sektoru a v soukromém sektoru. Ve veřejném sektoru se jedná především o zneužívání veřejných zdrojů nebo jiné nakládání se státním majetkem, lze sem však zařadit i korupci zaměstnanců veřejné správy. V rámci soukromého sektoru se jedná především o korupci ve spojení se soukromým podnikáním. Rovněž sem ale řadíme i ty korupční aktivity, k nimž dochází v soukromých institucích, jež podléhají státnímu dozoru. Jako příklad lze uvést banky či pojišťovny.⁹

Další třídění korupce, které se nabízí, je třídění s ohledem na charakter subjektů korupčních vztahů. Takto lze rozlišovat korupci individuální, kdy se na jedné straně těchto vztahů nachází jedinec, a korupci organizovanou, kdy je subjektem skupina osob.¹⁰

Vzhledem k současné trestněprávní úpravě úplatkářství obsažené v trestním zákoníku, jež postihuje jak aktivní úplatkářství (trestný čin podplacení dle § 332 tr. zák.), tak úplatkářství pasivní (trestný čin přijetí úplatku dle § 331 tr. zák.),¹¹ je na místě zmínit rovněž třídění korupce na aktivní a pasivní. Tímto způsobem korupci třídí například i Protokol k Úmluvě o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, vypracovaný na základě článku K. 3 Smlouvy o Evropské unii.¹² Za aktivní korupci lze označit jednání osoby, která úplatek nabídne, slíbí či poskytne, přičemž za to očekává určitou konkrétní výhodu od osoby, vůči níž toto jednání směřuje, a která je způsobilá takovou výhodu buď zajistit, anebo aspoň přislíbit. Oproti tomu pasivní korupci lze

⁷ Tamtéž, str. 17.

⁸ HULINSKÝ, Petr. *Aktuální otázky trestněprávní ochrany společnosti před korupcí*. Praha: Police history, 2008. ISBN 80-86477-47-3, str. 38.

⁹ VANTUCH, Pavel. *Korupce a kriminalita*. Brno: Rašínova vysoká škola, 2008. ISBN 978-80-87001-09-7, str. 22.

¹⁰ VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Korupce v ekonomické teorii a praxi*. Zeleneč: Profess Consulting, 2007. ISBN 978-80-7259-055-1, str. 21-22.

¹¹ Vedle toho trestní zákoník postihuje rovněž úplatné vyvíjení vlivu na výkon pravomoci úředních osob (nepřímé úplatkářství).

¹² Článek 2 a 3 Protokolu k Úmluvě o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, vypracovaný na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii. *eur-lex.europa.eu*, citováno dne 20. 11. 2020. Dostupné online z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:41996A1023\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:41996A1023(01)).

charakterizovat jako jednání osoby, která úplatek přijímá, žádá nebo si jej dá slíbit a poskytuje za něj určitou výhodu.¹³

1.3. Související pojmy

Ve spojení s korupcí je vhodné zmínit i některé další pojmy, které s korupcí buď bezprostředně souvisí, nebo označují jevy, které pro korupci vytváří vhodné prostředí.

Mezi tyto pojmy patří například lobbying, se kterým je korupce dokonce velmi často zaměňována. Definic lobbyingu poskytuje odborná literatura spoustu. Za jednu z nejužitečnějších lze považovat například tu od Graziana, který lobbying vymezuje jako „specializovanou a odbornou reprezentaci prostřednictvím široké škály prostředků, které v zásadě vylučují korupční výměnu služeb; ve své povaze velmi odlišnou od obecné nesespecializované reprezentace, kterou zajišťují volení zástupci. Jako reprezentant partikulárních zájmů lobbista dodává informace a technicko-odborné expertízy, které mohou být užitečné a někdy rozhodující při definování legislativní a správní regulace“.¹⁴ Na rozdíl od korupce můžeme lobbying označit za aktivitu, jež je nezbytnou součástí demokratického zprostředkování zájmů, a která je nadto veřejná nebo veřejně kontrolovatelná.¹⁵ Pokud bychom chtěli vytyčit zřetelnou hranici mezi korupcí a lobbyingem, respektive stanovit kde končí lobbying a začíná korupce, mohli bychom ji vytyčit nějak takto: lobbista poskytuje tomu, kdo rozhoduje informace, odborné rady, expertízy, podněty, pokud mu však poskytne nějakou výhodu, jako protislužbu za jeho rozhodnutí, dopustí se korupce.

Je však třeba si uvědomit, že i s lobbyingem může být spojeno riziko ohrožení veřejného zájmu, a to především tehdy, je-li netransparentní a nejsou-li dostatečně určitě nastavena jeho pravidla. Účinným nástrojem pro odstranění těchto nedostatků by mohla být zákonná regulace lobbyingu. Ačkoli na nutnost zavedení jasných pravidel lobbyingu upozorňují nejen neziskové organizace zaměřené na protikorupční boj, ale

¹³ CHMELÍK, Jan, 2003, op. cit., str. 106.

¹⁴ GRAZIANO, Luigi. Lobbying and the Public Interest. In: CLAEYS, Paul-H., GOBIN, Corinne, SMETS, Isabelle, WINAND, Pascaline. *Lobbyisme, pluralisme et intégration européenne – Lobbying, Pluralism and European Integration*. Brusel: Presses interuniversitaires européennes; Coll.« La Cité européenne », 1998. ISBN 978-90-5201-803-4, str. 43.

¹⁵ ĎURAJKOVÁ, Daniela, ZEMANOVIČOVÁ, Daniela, ZUBERSKÁ, Martina. *Celospoločenský problém – korupcia II (Metodická príručka)*. Bratislava: ADIN, s.r.o., 2004. ISBN 80-89041-78-7, str. 7.

například i Rada Evropy,¹⁶ regulace lobbingu na zákonné úrovni v České republice doposud přijata nebyla. Legislativním řešením lobbingu se zabývá Pracovní komise předsedy Rady vlády pro koordinaci boje s korupcí k lobbingu. Výsledkem činnosti této komise byl prozatím například základní koncepční dokument obsahující návrh nejrůznějších opatření, ať už legislativní či nelegislativní povahy.¹⁷ Tato opatření mají za cíl především posílit transparentnost zákonodárného a rozhodovacího procesu a patří mezi ně například registr lobbistů, registr darů či veřejné diáře a etické kodexy členů parlamentu a vlády. Současně byl vládě předložen věcný záměr zákona o lobbingu, a to v souladu s jejím požadavkem vzneseným na ministra pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu. Tento věcný záměr zákona byl následně dne 21. února 2018 usnesením vlády schválen. Poslanecké sněmovně však doposud předložen nebyl.

Dalším souvisejícím pojmem je střet zájmů. Střet zájmů můžeme vymezit jako situaci, kdy se způsob výkonu určité funkce či zaměstnání dostává nebo může dostat do konfliktu se soukromým zájmem osoby, která tuto funkci nebo zaměstnání vykonává. Je tedy zřejmé, že střet zájmů sám o sobě není korupčním jednáním, nýbrž jej spíše můžeme označit za stav, jenž zvyšuje riziko korupčních aktivit. Problémy působí střet zájmů především tehdy, pokud není jasně řešen, neboť pak budí nedůvěru v nestranný výkon veřejné funkce.¹⁸ V právním řádu je střet zájmů upraven především zákonem č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů, ve znění pozdějších předpisů, jež sice střet zájmů výslovně nedefinuje, nicméně upravuje jednotlivá jednání, kterých se musí veřejný funkcionář zdržet, aby se do střetu zájmů nedostal a neohrozil tak veřejný zájem.

Vedle lobbingu a střetu zájmů je vhodné zmínit také tzv. klientelismus a nepotismus. Klientelismem, který se někdy označuje také jako klientelizace, David s Nettem rozumí prosazování nebo zvýhodňování přátel a známých, přičemž se jedná o vztah reciproční a založený na vzájemných úsluhách. Co se týče nepotismu, někdy označovaného jako příbuzenská korupce, rozumí jím upřednostňování či zvýhodňování příbuzných, a to s vědomím bezprostředních či budoucích protislužeb. Takto

¹⁶ Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the legal regulation of lobbying activities in the context of public decision making. *coe.int*, citováno dne 4. 12. 2020. Dostupné online z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680700a40.

¹⁷ Návrh opatření na posílení transparentnosti legislativního a rozhodovacího procesu ve vztahu k lobbistické činnosti. *korupce.cz*, citováno dne 4. 12. 2020. Dostupné online z: <https://korupce.cz/protikorupcni-agenda/ostatni-temata/lobbying/>.

¹⁸ ŠTÍČKA, Michal. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. Praha: Transparency International - Česká republika, 2008. ISBN 978-80-87123-04-1, str. 26-27.

definovaný klientelismus a nepotismus David s Nettem subsumují pod korupci a považují je za její specifické formy.¹⁹ Není pochyb, že tyto jevy významně narušují princip rovnosti a rovněž podkopávají důvěru občanů v demokratický systém. Nadto se lze domnívat, že mohou představovat hrozbu pro řádný výkon veřejné správy, neboť v jejich důsledku může docházet k obsazování klíčových funkcí ve veřejné správě uchazeči, jež mají vlivné známé nebo příbuzné, bez ohledu na jejich schopnosti či dovednosti. Méně schopní uchazeči tak mohou být upřednostňováni na úkor těch schopnějších.

1.4. Míra korupce a její měření

Pro snazší pochopení příčin a následků korupčních aktivit, a především pro nalézání efektivních nástrojů pro boj s korupcí je důležité korupci měřit a vyhodnocovat.

Míra korupce v sobě zahrnuje dvě hlediska, a to četnost výskytu korupce a celkovou hodnotu poskytnutých úplatků. Měřit míru korupce však není snadné a skutečnou míru korupce se dosud určit nepodařilo. Zásadní problém zde činí vysoká latence tohoto typu kriminality a s tím související nedostatek informací o zkorumpovaných subjektech.²⁰

V rámci měření korupce existuje řada sociologických a ekonomických metod, které jsou však velmi nákladné. Proto lze předpokládat, že budou v prostředí veřejné správy využívány spíše metody identifikace příčin a projevů korupčních aktivit, mezi které patří například rozhovory, řízené diskuze, analýzy stížností a podnětů občanů, monitoring celostátních i místních médií či anonymní ankety nebo průzkumy.²¹

Metody měření korupce lze rozdělit na metody kvalitativní a kvantitativní. Kvalitativními metodami rozumíme ty, které využívají sociologických průzkumů a přináší například přehled o tom, kolik procent dotazovaných považuje určitou instituci za rozhodně zkorumpovanou, spíše zkorumpovanou, spíše zkorumpovanou či rozhodně nezkorumpovanou. Výsledkem kvalitativních metod tedy není jednoznačný číselný údaj, nýbrž jen určitá kvalitativní tvrzení. Oproti tomu kvantitativní metody se typicky

¹⁹ DAVID, Vladislav a NETT, Alexander, 2007, op. cit., str. 84-85.

²⁰ Tamtéž, str. 38.

²¹ Tamtéž, str. 38-39.

pokouší tato kvalitativní tvrzení převádět do podoby indexů, které následně umožňují mezinárodní i meziroční srovnání.²²

Určováním míry korupce ve formě indexu se zabývá například nejznámější nezisková organizace zaměřená na potírání korupce, tedy Transparency International. Ta se snaží míru korupce kvantifikovat pomocí tzv. indexu vnímání korupce (Corruption Perceptions Index – CPI). Index vnímání korupce používá stupnici 0-100, za pomoci níž řadí jednotlivé země dle stupně vnímání korupce v podnikání a ve veřejném sektoru (0 představuje nejvyšší míru vnímané korupce a 100 naopak nejnižší). Konkrétně Česká republika získala za rok 2020 v rámci této stupnice 54 bodů, což pro ni oproti předešlému roku znamená propad o 2 body. V celkovém žebříčku potom obsadila společně s Ománem a Rwandou 49. příčku. Na průměr Evropské unie Česká republika za rok 2020 ztrácí dvanáct bodů.²³

Z výše uvedeného je zřejmé, že index vnímání korupce nepracuje s exaktními daty, což je zřejmě dáno již výše zmíněnou vysokou mírou latence korupce. Právě s ohledem na tuto latenci se lze důvodně domnívat, že využívání například statistických přehledů kriminality vytvářených policejními orgány by nepřinášelo spolehlivý obraz o skutečném stavu korupce, jako spíš o efektivitě orgánů činných v trestním řízení při jejím potírání. Nutno však dodat, že ani zkoumání vnímání korupce osobami, jež s ní mohou nejčastěji přijít do kontaktu, nemusí dostatečně odrážet reálný stav korupce. Nicméně se domnívám, že i přesto lze CPI index považovat za nejlepší ukazatel míry korupce, který je v současné době k dispozici.

Corruption Perceptions Index je tzv. kompozitním indexem, který je sestaven na základě několika průzkumů, jež provádí celkem dvanáct na sobě nezávislých mezinárodních odborných organizací.²⁴ Vedle tohoto indexu Transparency International využívá ještě tzv. index plátců úplatků (Bribe Payers Index – BPI). Ten je naopak příkladem tzv. jedinečného indexu odvozeného z dat, která jsou výsledkem zvláštního průzkumu zaměřeného pouze na konkrétní účel. V souvislosti s jedinečnými indexy je

²² ŠTÍČKA, Michal, 2008, op. cit., str. 48.

²³ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. Corruption Perceptions Index 2020. *transparency.org*, citováno dne 7. 2. 2021. Dostupné online z: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/cze>.

²⁴ Česko se v Indexu vnímání korupce 2019 propadlo o šest pozic. Potvrzuje se tak negativní trend privatizace veřejného zájmu. *transparency.cz*, publikováno 23. 1. 2020, citováno dne 6. 11. 2020. Dostupné online z: <https://www.transparency.cz/cpi2019/>.

však třeba brát v potaz to, že je s nimi spojeno riziko jednostranného vychýlení výsledků.²⁵

Metody měření korupce lze také dělit na metody subjektivní a objektivní. Zatímco subjektivní metody vychází z názorů dotazovaných subjektů a zrcadlí vnímání míry korupce, objektivní metody pracují s objektivně měřitelnými daty, kterými mohou být data o množství objasněných korupčních případů či o podílu zpráv o korupci v médiích.²⁶ Jak již však bylo nastíněno výše, výsledky těchto metod mohou reflektovat i jiné faktory, jako například efektivitu činnosti orgánů činných v trestním řízení.

Další dělení metod využívaných pro měření korupce může spočívat v tom, zda jsou v rámci průzkumu dotazováni vnější experti či místní respondenti. Vnější experti hodnotí stav korupce v jednotlivých zemích zvenčí a jejich hodnocení bývá objektivnější. Jsou jimi zpravidla konzultanti mezinárodních institucí. Co se týče místních respondentů, kteří pochází z řad domácího obyvatelstva, lze předpokládat, že jimi zprostředkovaná hodnocení budou mnohdy zkreslená. To bývá eliminováno dotazováním občanů, jež mají dostatečné zkušenosti i se zahraničním prostředím, proto jsou místními respondenti nejčastěji tuzemští manažeři nadnárodních firem či naopak zahraniční manažeři tuzemských firem.²⁷

²⁵ DAVID, Vladislav a NETT, Alexander, 2007, op. cit., str. 47.

²⁶ ŠTIČKA, Michal, 2008, op. cit., str. 51.

²⁷ Tamtéž, str. 52.

2. Vývoj trestněprávní úpravy korupce (úplatkářství)

Problematika korupce a úplatkářství rozhodně není pro trestní právo problematikou novou a neznámou. Naopak, jedná se o problematiku, s níž se společnost snaží za pomoci trestněprávních norem bojovat již velmi dlouho. Trestněprávní úprava korupce však prochází jistým vývojem, jenž odráží především vývoj společenský a rovněž například politický. Následující kapitola práce se věnuje vývoji trestněprávní úpravy úplatkářství na našem území v průběhu dvacátého století.

2.1. Právní úprava po roce 1918

Rok 1918 je nepochybně prvním důležitým mezníkem, neboť v něm došlo k dovršení procesu ustavení samostatného Československa. Třebaže si Československo opatřilo nezávislost, na jeho území zůstávalo i nadále v platnosti právo rakouské a uherské, jako důsledek přijetí tzv. recepční normy.²⁸ Základem rakouského trestního práva, jež platilo na území českých a moravskoslezských zemí, byl trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích ze dne 27. května 1852, č. 117 ř. z.

Jádro trestněprávní úpravy korupce v trestním zákoně z roku 1852 představovala hlava desátá s názvem „*O zneužití moci úřední*“. Z pohledu systematiky úplatkářství tento zákon upravoval dva druhy deliktů, jimiž měla být chráněna na jedné straně svoboda rozhodování od slibů a svodů a na druhé straně čistota veřejných funkcí. V obou případech trestní zákon vymezoval činnost toho, kdo podplácí (podplácení aktivní) a činnost toho, kdo se nechá podplácet (podplácení pasivní).²⁹

Zločin pasivního podplácení, spočívající v porušení povinnosti přijetím daru v úřední věci, byl upraven v § 104 tohoto zákona.³⁰ Na rozdíl od zneužití moci úřední zde schází úmysl způsobit škodu. Pasivní podplácení bylo konstruováno jednak jako obecný úřední trestný čin, kterého se může dopustit kterýkoli úředník, a jednak jako

²⁸ Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.

²⁹ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské*. Část obecná i zvláštní. Praha: Melantrich, 1935, str. 164.

³⁰ Znění § 104 trestního zákona z roku 1852:

„Braní darů ve věcech úředních

Úředník, který při správě spravedlnosti, při propůjčování služeb, nebo při rozhodování o veřejných věcech úřad svůj sice podle povinnosti koná, avšak, aby ho konal, nepřimo nebo přímo dar přijme, anebo jinak tudy nějaký prospěch si zjedná nebo sobě přislíbí dá; rovněž i ten, kdo se tím vůbec při obstarávání svých prací úředních k nějakému stranictví svéstí dá, potrestán býti má žalářem mezi šesti měsíci a jedním rokem.“

trestný čin zvláštní, který byl trestný pouze tehdy, pokud se jej dopustil úředník, jehož činnost spadala do určité kategorie. V tomto druhém případě zákon postihoval i takové jednání úředníka, kdy přijal dar nebo si jej nechal přislíbit proto, aby svou činnost vykonával v souladu se svými povinnostmi. Zločin pasivního podplácení byl dokonán přijetím daru nebo jeho slibu, a to bez ohledu na to, zda již došlo k úřednímu úkonu. Osoba, která nabídla dar pouze se záměrem, aby úředník rozhodl v souladu se svými povinnostmi, trestná nebyla.³¹ Za zločin pasivního podplácení hrozil pachateli žalář v délce šesti měsíců až jednoho roku.

Co se týče zločinu aktivního podplácení, ten byl upraven v § 105 trestního zákona z roku 1852. Postihováno jím bylo svádění ke zneužití úřední moci, přičemž aktivního podplácení se dopustil ten, kdo soudce, státního zástupce anebo v případech rozhodování v záležitostech veřejných či propůjčování služeb kteréhokoli úředníka, hleděl svést darem k porušení úřední povinnosti či ke stranictví, a to bez ohledu na to, zda jeho úmysl směřoval k jeho vlastnímu prospěchu nebo k prospěchu někoho jiného. Delikt byl dokonán i tehdy, pokud bylo svedení neúspěšné. Za takové svádění byl pachatel potrestán žalářem v délce šesti měsíců až jednoho roku. V případě způsobení značné škody nebo byla-li lest velká, hrozil pachateli těžký žalář v délce jednoho až pěti let (srov. § 105).

Tyto skutkové podstaty byly s malými změnami převzaty i zákonem č. 19/1855 ř. z., vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech, jenž je upravoval v hlavě páté s názvem „*O zneužití moci úřední a služební a o svádění k tomu*“. Ten se vztahoval toliko na osoby, které vykonaly vojenskou služební přísahu, a zároveň rozšířil okruh osob, které se mohly dopustit korupce o tzv. jiného ustanoveného zřízence ve veřejné službě. Nadto zakotvoval povinnost odevzdat dar nebo jeho hodnotu do vojenského invalidního fondu nebo civilnímu chudinskému fondu.³²

Trestněprávní úprava úplatkářství byla později významně doplněna zákonem č. 178/1924 Sb., o úplatkářství a proti porušování úředního tajemství, jímž byl především rozšířen okruh pachatelů jak aktivního, tak pasivního úplatkářství. Úplatkářství se mohli kromě veřejných úředníků účastnit také veřejní činitelé (§ 6). Nadto zde oproti

³¹ KALLAB, Jaroslav, 1935, op. cit., str. 164-165.

³² Srov. § 74 zákona č. 19/1855 ř. z.

trestnímu zákonu z roku 1852 nalezneme již i zakotvení trestnosti nepřímého úplatkářství (§ 3).

Třebaže měl být trestní zákon z roku 1852 pouze přechodnou právní úpravou a cílem bylo jej co nejdříve nahradit jednotnou trestněprávní kodifikací platnou pro celé Československo, nakonec byl nahrazen až trestním zákonem z roku 1950.³³

2.2. Právní úprava po roce 1950

Původem prvním československým trestním zákonem byl až zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, který byl vytvořen v rámci tzv. právníkové dvouletky. Tento zákon byl přijat v návaznosti na politické změny, jež nastaly v roce 1948, a lze u něj vnímat ovlivnění sovětským právem a třídním přístupem. Význam tohoto zákona spočíval především v tom, že byl tzv. zákonem unifikačním, v jehož důsledku došlo ke sjednocení nejen trestního práva na území Čech a Slovenska, ale i trestního práva obecného, vojenského, pro mládež apod.³⁴

Trestní zákon z roku 1950 úplatkářství upravoval v rámci čtvrtého oddílu třetí hlavy s názvem „*Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*“. Úplatkářské trestné činy postihovaly přijímání úplatku (§ 181), podplácení (§ 182) a nepřímé úplatkářství (§ 183).

Aktivního úplatkářství se dle trestního zákona z roku 1950 dopustil ten, kdo přijal, dal si slíbit nebo žádal úplatek v souvislosti s rozhodováním ve věcech obecného zájmu či v souvislosti s výkonem takového rozhodnutí (srov. § 181). Za podplácení byl potrestán ten, kdo za stejných okolností úplatek poskytl, nabídl, či slíbil (srov. § 182). A konečně dle ustanovení o nepřímém úplatkářství byl potrestán ten, kdo úplatek žádal či přijal za to, že svým vlivem působil na výkon pravomoci veřejného činitele, nebo za to, že tak teprve učiní, a rovněž i ten, kdo ze stejného důvodu úplatek poskytl, nabídl či slíbil (srov. § 183).

Úplatkem trestní zákon z roku 1950 rozuměl neoprávněný prospěch v jakékoli podobě, kterého se dostávalo nejen uplácenému, ale i jiné osobě s jeho souhlasem. Bylo

³³ KALLAB, Jaroslav, 1935, op. cit., str. 23.

³⁴ SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar a VANDUCHOVÁ, Marie. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, str. 51. K tomu srov. KUKLÍK, Jan a kol. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-741-6, str. 152-153.

za něj považováno například i poskytnutí půjčky či slib kladného hodnocení a tak podobně. Co se týče obecného zájmu, tím byl rozuměn zájem buď společnosti jako celku, anebo jednotlivých větších skupin společnosti. Bez zřetele pak byla skutečnost, zda byl úplatkem sledován prospěch přímo uplácejícího či třetí osoby.³⁵

Vedle výše uvedených skutkových podstat obsahovala hlava třetí rovněž skutkovou podstatu trestného činu úplatkářství při volbách, jež postihovala poskytnutí, nabídnutí či slíbení úplatku za to, že osoba vykoná či nevykoná volební právo vůbec, nebo v určitém smyslu či určitým způsobem. Rovněž postihovala i jednání osoby, která v souvislosti s výkonem volebního práva úplatek žádala, přijala či si jej dala slíbit (srov. § 156).

Oproti trestnímu zákonu z roku 1852 jeho nástupce ve vztahu k úplatkářským deliktům nově zařadil zvláštní ustanovení o účinné lítosti. Tato zvláštní účinná lítost umožňovala pachatelům aktivního a nepřímého úplatkářství (nikoli tedy úplatkářství pasivního) vyhnout se za splnění stanovených podmínek trestnímu postihu. Především se muselo jednat o takové případy úplatkářství, kdy osoba poskytla nebo slíbila úplatek jenom proto, že o to byla požádána. Zároveň o tom tato osoba musela dobrovolně a bezodkladně učinit oznámení prokurátorovi nebo orgánu bezpečnosti (srov. § 184).

2.3. Právní úprava po roce 1961

Po nedlouhé době své účinnosti byl v reakci na přijetí Ústavy ČSSR ze dne 11. července 1960 trestní zákon z roku 1950 vystřídán zákonem č. 140/1961 Sb., trestní zákon, který měl lépe zohledňovat ideologický základ obsažený v nové ústavě.³⁶

Právní úprava úplatkářství byla v trestním zákoně z roku 1961 obsažena v oddílu třetím hlavy třetí s označením „*Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*“. Stejně jako jeho předchůdce upravoval trestní zákon z roku 1961 v rámci této hlavy trestné činy přijímání úplatku (§ 160), podplácení (§ 161) a nepřímého úplatkářství (§ 162). Naopak již v tomto zákoně nenalezneme skutkovou podstatu trestného činu úplatkářství při volbách.

³⁵ CIRKL, Bohuslav, ŠIMÁK, Jaroslav. *Trestní zákon: komentář k zákonu ze dne 12. července 1950, č. 86 Sb.* Praha: Orbis, 1953, str. 334-335.

³⁶ KUKLÍK, Jan, 2008, op. cit., str. 405.

Trestného činu přijímání úplatku se podle trestního zákona z roku 1961 dopustil ten, kdo přijal, dal si slíbit či žádal úplatek v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu (srov. § 160). Pokud osoba v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu úplatek nabídla, poskytla či slíbila, dopustila se trestného činu podplácení (srov. § 161). Podle skutkové podstaty trestného činu nepřímého úplatkářství byl trestný ten, kdo žádal nebo přijal úplatek za to, že svým vlivem působil na výkon pravomoci veřejného činitele, nebo za to, že tak teprve učiní. Stejně tak ten, kdo z tohoto důvodu úplatek poskytl, nabídl či slíbil (srov. § 162).

Lze si povšimnout, že trestní zákon z roku 1961 trestní odpovědnost již neomezil pouze na rozhodování ve věcech obecného zájmu, nýbrž ji rozšířil na obstarávání věcí obecného zájmu. Touto formulací zákonodárce nejspíš sledoval zvýšení ochrany společnosti před korupcí, neboť v jejím důsledku nemuselo korupční jednání souviset pouze s rozhodováním orgánů státní moci a správy, nýbrž se mohlo týkat i činností spočívajících v uspokojování zájmů subjektů ve sféře sociálních, kulturních, materiálních a dalších potřeb.³⁷ Později byl pojem obstarávání věcí obecného zájmu doplněn také o postih korupce ve sféře soukromé (viz níže).

I zde, stejně jako v trestním zákoně z roku 1950, nalezneme ustanovení o zvláštní účinné lítosti, umožňující pachateli trestného činu podplácení a nepřímého úplatkářství zprostit se za podmínek definovaných v § 163 trestní odpovědnosti. Tyto podmínky byly zprvu beze změny převzaty z trestního zákona z roku 1950, posléze však byly výrazně pozměněny (viz níže).

Za dobu skoro padesáti let účinnosti trestního zákona z roku 1961 byla jeho hlava třetí několikrát novelizována. Nejdříve zákonem č. 175/1990 Sb., který zrušil možnost uložit nápravná opatření. Poté následovala novela v podobě zákona č. 290/1993 Sb., kterým došlo ke změně pouze terminologické, kdy prokurátor a bezpečnostní orgán se nově nazývaly jako státní zástupce a policejní orgán. Zákonem č. 96/1999 Sb. byl následně přidán nový § 162a, jímž byla zakotvena nová definice úplatku a pro úplatkářské delikty byla rovněž rozšířena definice veřejného činitele. Kromě toho došlo též k rozšíření kvalifikovaných skutkových podstat úplatkářských trestných činů. V ustanovení § 162a byl následně zákonem č. 537/2004 Sb. pojem

³⁷ Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. 1. 1988, č. j. Tpjf 28/87 (R 16/1988 tr.).

obstarávání věcí obecného zájmu doplněn také o postih korupce ve sféře soukromé. Nejvíce změn s sebou přinesla novela z roku 2008 (zákon č. 122/2008 Sb.), jež zvýšila sazby trestu odnětí svobody a u pasivního úplatkářství zavedla možnost uložení trestu zákazu činnosti. Také pro úplatkářské trestné činy opět rozšířila definici veřejného činitele, rozšířila ustanovení o zvláštní účinné lítosti v tom směru, že změnila podmínku bezodkladného oznámení tak, že k této podmínce doplnila slova „*vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům*“. Zároveň v souladu s doporučením OECD vyloučila možnost aplikace účinné lítosti v těch případech, kdy korupční jednání souviselo s výkonem pravomoci zahraničních veřejných činitelů.³⁸

³⁸ HORNÍK, Jan. *Trestněprávní úprava korupce a úplatkářství*. 2012. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva. Vedoucí práce Novotný, Oto.

3. Úplatkářství a další vybrané korupční delikty v současné trestněprávní úpravě

V současnosti je trestněprávní úprava korupce obsažena v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Ten ve své obecné části prostřednictvím legální definice vymezuje několik pojmů. Pojem korupce či korupčního jednání mezi nimi ale nenalezneme. Rovněž ve zvláštní části trestního zákoníku, která obsahuje skutkové podstaty jednotlivých trestných činů, bychom jen stěží hledali trestný čin s názvem korupce či část pojmenovanou jako korupční trestné činy. Neexistence takového legálního vymezení s sebou mimo jiné přináší nejednotnost v názorech odborné veřejnosti na to, které trestné činy lze zařadit do okruhu korupčních deliktů a které nikoli. Potíže může tato skutečnost činit i v případě vedení statistických údajů o korupčních trestných činech.

Protiprávnost korupce reflektují především skutkové podstaty tzv. úplatkářských trestných činů upravené v dílu s názvem „*Úplatkářství*“ zařazeném ve zvláštní části trestního zákoníku do hlavy desáté pojmenované „*Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*“. Na zařazení úplatkářských deliktů mezi delikty korupční panuje obecná shoda. Korupční jednání je však znakem i některých dalších skutkových podstat trestných činů, které lze taktéž označovat za korupční delikty. Jejich výčet již ale tak jednoznačný není.

Následující kapitola práce se věnuje především úplatkářským trestným činům, neboť ty tvoří jádro trestněprávní úpravy korupce. Krátce však pojednává i o některých dalších trestných činech, u nichž je korupční jednání součástí jejich skutkových podstat.

3.1. Úplatkářství

Pojmy korupce a úplatkářství jsou mnohdy vnímány jako synonyma a velká část veřejnosti spojuje korupci pouze s úplatkářstvím. Takové chápání korupce a úplatkářství ale není správné. Vztah těchto pojmů lze asi nejlépe charakterizovat tak, že je jedná o vztah obecného a zvláštního, přičemž obecným pojmem je v tomto případě pojem korupce, který v sobě zahrnuje úplatkářství a další případy, kdy se osobě dostává neoprávněného prospěchu, za který tato osoba poskytuje jakoukoli výhodu. Lze tedy

shrnout, že úplatkářství je užším vymezením korupčního jednání a lze jej označit za jednu z forem korupce.³⁹

Trestněprávní úprava úplatkářství je v trestním zákoníku představována skutkovými podstatami trestných činů přijetí úplatku (§ 331), podplacení (§ 332) a nepřímého úplatkářství (§ 333). Trestní zákoník tedy stejně jako jeho předchůdce postihuje nejen úplatkářství aktivní a pasivní, ale rovněž i úplatné vyvíjení vlivu na výkon pravomoci úředních osob, tedy nepřímé úplatkářství. K úplatkářským trestným činům se pojí také společné ustanovení definující stěžejní pojmy obsažené v jednotlivých skutkových podstatách těchto deliktů (§ 334).

Lze si povšimnout, že oproti trestnímu zákonu z roku 1961 zde došlo ke změnám v označení úplatkářských trestných činů, kdy trestné činy původně označené jako „*podplácení*“ a „*přijímání úplatku*“ nesou nově názvy „*podplacení*“ a „*přijetí úplatku*“, což lépe odpovídá znakům skutkové podstaty, která je naplněna již jediným jednáním. Kromě změn v označení těchto dvou úplatkářských trestných činů došlo i k některým změnám v samotné formulaci skutkových podstat, a především si nelze neovšimnout, že současný trestní zákoník oproti trestnímu zákonu z roku 1961 již neobsahuje ve vztahu k úplatkářským deliktům žádné ustanovení o zvláštní účinné lítosti. Institut účinné lítosti u pasivního a nepřímého úplatkářství je však dodnes považován za jeden z důležitých nástrojů boje proti korupci motivující k oznamování korupčních aktivit a vypuštění ustanovení o zvláštní účinné lítosti u úplatkářských trestných činů je předmětem přetrvávající kritiky.

Všechny tři skutkové podstaty úplatkářských trestných činů mají společný objekt, kterým je zájem na řádném, zákonném a také nestranném obstarávání věcí obecného zájmu. Trestný čin nepřímého úplatkářství však na rozdíl od trestných činů přijetí úplatku a podplacení stíhá úplatné zásahy směřující výlučně k výkonu pravomoci úřední osoby. V případě skutkových podstat trestných činů přijetí úplatku a podplacení byl objekt ještě rozšířen o zájem na ochraně vztahů mezi podnikateli před korupcí, a to v reakci na rozhodnutí Rady č. 2003/568/JVV o boji s korupcí v soukromém sektoru.⁴⁰

³⁹ CHMELÍK, Jan, 2003, op. cit., str. 10-11.

⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel, GRÍVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní*

Co se týče pachatele úplatkářských trestných činů, může jím být s ohledem na § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nejen osoba fyzická, ale i osoba právnická. O případných zvláštních vlastnostech pachatelů bude blíže pojednáno v rámci částí věnovaných jednotlivým skutkovým podstatám úplatkářských trestných činů.

Založení trestní odpovědnosti právnických osob ve vztahu k úplatkářským deliktům je dle mého názoru nepochybně logickým krokem, neboť korupční aktivity těchto subjektů mohou být, ať už v soukromém či veřejném sektoru, obzvláště nebezpečné. Situace, kdy si právnické osoby korupčním jednáním opatří neoprávněnou výhodu, jsou domnívám se velmi běžné. Navíc zpravidla disponují většími zdroji a sledují výhody, jež mohou mít za následek velké škody.

V souvislosti s trestní odpovědností právnických osob za úplatkářství je vhodné zmínit i skutečnost, že úplatkářské trestné činy byly rovněž vyloučeny z možnosti aplikace účinné lítosti dle § 11 TOPO. Stejně tak nelze v důsledku novely z roku 2016⁴¹ účinnou lítost dle § 11 TOPO aplikovat ani na některé další korupční trestné činy. Tento krok byl odůvodněn především požadavky, které pro Českou republiku vyplývají z mezinárodních závazků, a také údajnou malou využitelností účinné lítosti v oblasti korupce.

Z hlediska subjektivní stránky vyžadují všechny skutkové podstaty úplatkářských trestných činů zavinění ve formě úmyslu (srov. § 13 odst. 2 tr. zák.).

Co se týče četnosti páchaní úplatkářských trestných činů v České republice, ze statistických přehledů kriminality zpracovávaných Policií ČR lze zjistit, že během roku 2020 bylo registrováno celkem 252 trestných činů přijetí úplatku dle § 331 tr. zák., 515 trestných činů podplacení dle § 332 tr. zák. a pouze 6 trestných činů nepřímého

zákoník: komentář. 2.vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5, str. 3160–3171.

⁴¹ Zákon č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. Z možnosti aplikace účinné lítosti dle § 11 TOPO byly touto novelou vyloučeny trestné činy pletichy v insolvenčním řízení (§ 226 tr. zák.), porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 odst. 1 písm. e) tr. zák.), zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 odst. 3 nebo 4 tr. zák.), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 odst. 1 písm. b) nebo c) tr. zák.) a pletichy při veřejné dražbě (§ 258 odst. 1 písm. b) nebo c) tr. zák.).

úplatkářství dle § 333 tr. zák.⁴² Ve srovnání s ostatními trestnými činy se tedy jedná o poměrně malá čísla. Je však třeba si uvědomit, že tyto statistiky nám o skutečném stavu úplatkářství v České republice příliš neřeknou, neboť se úplatkářské trestné činy, stejně jako všechny ostatní korupční delikty, vyznačují velkou mírou latence. Ta je dána zejména tím, že jde o trestnou činnost, při níž zpravidla vzniká vztah pouze mezi uplácejícím a upláceným, kdy oběma těmito subjektům plynou z korupčního vztahu výhody, a logicky tudíž nemají zájem na jeho odhalení.⁴³

3.1.1. Základní pojmy

Stěžejním pojmem úplatkářských trestných činů je pojem úplatku, jehož legální vymezení je obsaženo v § 334 odst. 1 tr. zák. Podle něj je úplatkem „*neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, a na kterou není nárok.*“ Z této definice, jež byla převzata z trestního zákona z roku 1961, je zjevné, že úplatek může mít různé formy. Asi nejčastěji se setkáváme s úplatky ve formě finanční hotovosti, nicméně mohou spočívat i v jiných materiální výhodách či dokonce nehmotných statcích. Poměrně běžné jsou například úplatky v podobě přímlyvy či vzájemné protislužby.⁴⁴ Úplatkem může být i sponzorský dar, neboť zde není rozhodující jeho formální pojmenování, nýbrž jeho skutečný charakter ve vztahu ke sledovanému účelu.⁴⁵

Rizman již samotnou existenci legální definice úplatku v trestním zákoníku považuje za naplnění předpokladu právní jistoty.⁴⁶ Na tomto místě je však třeba si uvědomit, že legální definice mohou být mnohdy nedokonalé a z toho důvodu nelze spoléhat, že jejich samotná existence automaticky zaručí právní jistotu. Právě i definici úplatku obsažené v § 334 tr. zák. bývá často vyčítána její přílišná obecnost. Tu její kritici spatřují v absenci potřebné souvislosti úplatku s konkrétním rozhodováním a také v neurčitosti spodní hranice trestnosti, kdy není ani obecně stanoveno, jak velká neoprávněná výhoda je úplatkem. Zároveň je kritizována i neexistence výčtu zákonem

⁴² Statistické přehledy kriminality za rok 2020. *policie.cz*, citováno dne 2. 2. 2021. Dostupné online z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2020.aspx>.

⁴³ CHMELÍK, Jan, 2003, op. cit., str. 108.

⁴⁴ Tamtéž, str. 80.

⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 6. 2016, sp. zn. 7 Tdo 746/2016 (TR 1/2017).

⁴⁶ K tomu srov. ŠÁMAL, Pavel, 2012, op. cit., str. 3175.

dovolených plnění, jež nelze považovat za úplatek a rovněž i použití samostatného pojmu „nárok“, kde by bylo vhodné jej blíže specifikovat jako „nárok právní“, čímž by byl odstraněn prostor pro úvahy, zda lze pod tento pojem subsumovat i nároky jiného charakteru, jako například nároky morální.⁴⁷

Vedle pojmu úplatek je v souvislosti s úplatkářstvím vhodné vymežit i pojem obstarávání věcí obecného zájmu, který se objevuje ve skutkových podstatách trestných činů postihujících aktivní a pasivní úplatkářství. Na rozdíl od úplatku trestní zákoník k tomuto pojmu legální definici neposkytuje, následkem čehož se stává značně neurčitým. Společné ustanovení, kde bychom jeho definici očekávali asi nejvíce, pouze obstarávání věcí obecného zájmu rozšiřuje o zachovávání právním předpisem uložených nebo smluvně převzatých povinností, pokud je jejich účelem zajistit, aby v obchodních vztazích nebyli poškozováni či bezdůvodně zvýhodňováni účastníci těchto vztahů, případně osoby, jež jednájí jejich jménem (viz § 334 odst. 3 tr. zák.).

Dalo by se říci, že vymezení tohoto pojmu ponechal zákonodárce soudům. V souvislosti s tím se nejčastěji odkazuje na soudní judikaturu ze sedmdesátých a osmdesátých let. Ta pojem obstarávání věcí obecného zájmu spojuje s plněním úkolů, jež jsou pro společnost významné, přičemž se nejedná pouze o rozhodování orgánů státní moci a správy, nýbrž také o naplňování zájmů subjektů ve sféře materiálních, sociálních, kulturních, zdravotních a dalších potřeb.⁴⁸ Také uvádí, že se tento pojem týká obstarávání všech úkolů, které jsou v zájmu celé společnosti, případně větší skupiny osob.⁴⁹ Naopak za obstarávání věcí obecného zájmu soudní judikatura nepovažuje takové činnosti či jednání osob, která plynou z jejich osobních práv nebo povinností.⁵⁰

Tento znak naplňuje podle judikatury například i činnost kopáče hrobů, který se dopustí trestného činu přijetí úplatku dle § 331 odst. 2 tr. zák., vyžaduje-li od zákazníků za vykopání hrobů finanční hotovost, přestože je za tuto činnost řádně placen svým zaměstnavatelem.⁵¹ Později Nejvyšší soud dovodil, že znak obstarávání věcí obecného

⁴⁷ BRUNA, Eduard. Problematické aspekty úplatkářských trestných činů (1. část) – úplatek. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 10, str. 42-45.

⁴⁸ Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 6. 1978, č. j. Plsf 1/78 (R 17/1978 tr.).

⁴⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. 6. 1977, sp. zn. 2 Tzf 2/77 (R 1/1978 tr.).

⁵⁰ Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. 1. 1988, č. j. Tpjf 28/87 (R 16/1988 tr.).

⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 9. 9. 1988, sp. zn. 4 Tz 20/88 (R 32/1990 tr.).

zájmu bude naplněn i v případě slíbení či předání úplatku osobě, která byla nominovaná jako rozhodčí ligových fotbalových zápasů, za účelem, aby tato osoba určitým způsobem ovlivnila výsledek zápasu.⁵² Rovněž i činnost znalce spočívající ve vypracování znaleckého posudku může být dle názoru Nejvyššího soudu posouzena jako obstarávání věci obecného zájmu, neboť řádný výkon činnosti znalce je v zájmu celé společnosti, a to především tehdy, je-li podkladem pro rozhodování státních orgánů.⁵³

Zatímco ze strany odborné veřejnosti je absence legální definice kritizována,⁵⁴ Ústavní soud, ačkoli si uvědomuje, že výklad tohoto pojmu jednotlivými soudy může působit nejednotně, zastává názor, že snaha o jeho bližší vymezení by mohla představovat takové pojmové omezení, které by nepostihlo veškeré možné formy úplatkářství.⁵⁵ Třebaže souhlasím s názorem, že úplatkářství může mít v podmínkách tržního hospodářství velmi rozmanitou podobu a jednotlivé projevy korupčního jednání by měly být proto hodnoceny a posuzovány individuálně, domnívám se, že by bylo s ohledem na požadavek právní jistoty vhodné vymezit na úrovni zákona alespoň jeho základní znaky. Každopádně se zdá, že soudy se navzdory absenci zákonného vymezení nepotýkají při aplikaci tohoto pojmu s potížemi a vykládají jej v souladu s ustálenou rozhodovací praxí.⁵⁶

Neméně důležitým pojmem pro oblast úplatkářství je i pojem úřední osoby. Obsah tohoto pojmu byl pro všechny skutkové podstaty úplatkářských trestných činů nad rámec § 127 tr. zák. rozšířen o kteroukoli osobu zastávající funkci v zákonodárném, soudním či jiném orgánu veřejné moci jiného státu, také o osobu zastávající funkci nebo zaměstnanou či pracující v mezinárodním soudním orgánu, případně v mezinárodní

⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 4. 2007, sp. zn. 8 Tdo 396/2007 (TR 5/2010).

⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 6. 2010, sp. zn. 3 Tdo 1483/2009 (R 55/2011 tr.).

⁵⁴ Neurčité vymezení pojmu obstarávání věci obecného zájmu kritizuje například Pelc, podle kterého se tento pojem nalézá s ohledem na zásadu nullum crimen sine lege certa na samé hranici ústavnosti. K tomu srov. PELC, Vladimír. Skutkové podstaty úplatkářských trestných činů a základní zásady trestního práva. In: SCHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír. *Korupce – včera a dnes*. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2013. ISBN 978-80-7418-177-1, str. 115. Vázání trestní odpovědnosti za úplatkářské delikty na tento neurčitý pojem kritizuje i BRUNA. K tomu srov. BRUNA, Eduard. Problematické aspekty úplatkářských trestných činů (2. část) – obecný zájem. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 12, str. 35.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 10. 1998, publikovaný ve sbírce zákonů pod č. 282/1998 Sb.

⁵⁶ Analýza soudních rozhodnutí vydaných v letech 2007 až 2009 ve věcech úplatkářských trestných činů. *korupce.cz*, citováno dne 14. 12. 2020. Dostupné online z: <https://korupce.cz/protikorupni-agenda/ostatni-temata/analzy-soudnich-rozhodnuti-vydanych-v-letech-2007-az-2009-a-2010-az-2012-ve-vecech-uplatkarskych-trestnych-cinu/>.

nebo nadnárodní organizaci či jejím orgánu nebo instituci jednající jejím jménem, a zároveň o jakoukoli osobu zastávající funkci v podnikající právnické osobě, ve které vykonává rozhodující vliv Česká republika či jiný stát, pokud je s touto funkcí, zaměstnáním či prací spojena pravomoc při obstarávání věcí obecného zájmu a v souvislosti s touto pravomocí byl spáchán daný trestný čin (srov. § 334 odst. 2 tr. zák.).

Pro úplnost je vhodné doplnit, že § 127 odst. 1 tr. zák. úřední osobu vymezuje jako soudce, státního zástupce, prezidenta České republiky, poslance či senátora České republiky, člena vlády České republiky nebo jinou osobu zastávající funkci v rámci jiného orgánu veřejné moci, také jako člena zastupitelstva či odpovědného úředníka územní samosprávy, orgánu veřejné moci či státní správy, nadto jako příslušníka ozbrojených sil, bezpečnostního sboru či strážníka obecní policie, soudního exekutora či notáře při výkonu určitých činností, finančního arbitra a jeho zástupce, a nakonec jako fyzickou osobu ustanovenou lesní, mysliveckou, rybářskou stráží či stráží přírody, plní-li úkoly státu či společnosti, při nichž používá za tímto účelem svěřených pravomocí.

Na základě výše uvedeného znění § 127 odst. 1 tr. zák. lze shrnout, že úřední osoba musí kumulativně naplňovat tři základní znaky, a to že se musí jednat o jednu z taxativně vyjmenovaných osob, dále musí tato osoba plnit úkoly státu nebo společnosti, a zároveň musí při plnění těchto úkolů vyžít k tomuto účelu svěřené pravomoci.

Za úřední osobu se s ohledem na § 127 odst. 3 tr. zák. považuje i úřední osoba cizího státu či mezinárodní organizace za podmínek uvedených v předchozích svou odstavcích, pokud tak určí mezinárodní smlouva nebo pokud působí na území České republiky se souhlasem jejích orgánů, přičemž jsou zde stanoveny výjimky, kdy tento souhlas není třeba.

Posledním pojmem, na který považuji za důležité se zaměřit v souvislosti s úplatkářskými trestnými činy, je pojem podnikání nebo lépe celé slovní spojení v souvislosti s podnikáním. Slovní spojení v souvislosti s podnikáním nalezneme ve skutkových podstatách trestných činů přijetí úplatku podle § 331 tr. zák. a podplacení podle § 332 tr. zák., kde je alternativním znakem ve vztahu k obstarávání věcí obecného zájmu. Tento znak byl do skutkových podstat úplatkářských trestných činů zaveden až

současným trestním zákoníkem jako reakce na potřebu potírání korupce v oblasti podnikání, která je projevem korupce v soukromém sektoru. Na tuto potřebu reagovala již novela trestního zákona z roku 1961 provedená zákonem č. 537/2004 Sb., která rozšířila pojem obstarávání věcí obecného zájmu na oblast obchodních vztahů (viz podkapitola 2.3.). Ustanovení rozšiřující pojem obstarávání věcí obecného zájmu bylo poté beze změny převzato nynějším trestním zákoníkem, což za současného zakomponování znaku v souvislosti s podnikáním do skutkových podstat přijetí úplatku a podplacení domnívám se postrádá jakékoli opodstatnění.

Za účelem definování pojmu podnikání je třeba vycházet z občanského zákoníku, který sice pojem podnikání přímo nedefinuje, nicméně jeho význam je možné dovodit z definice podnikatele obsažené v § 420 odst. 1 OZ. Na základě té lze podnikání vymezit jako samostatnou výdělečnou činnost vykonávanou na vlastní účet a na vlastní odpovědnost živnostenským či obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku.⁵⁷

3.1.2. Přijetí úplatku

Prvním trestným činem, který trestní zákoník v rámci úplatkářství upravuje, je trestný čin přijetí úplatku podle § 331 tr. zák., který postihuje tzv. pasivní úplatkářství. Trestného činu přijetí úplatku se dopustí ten „*kdo sám nebo prostřednictvím jiného v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek, nebo kdo sám nebo prostřednictvím jiného v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek*“ (§ 331 odst. 1 tr. zák.). Trestného činu přijetí úplatku se ve smyslu § 331 odst. 2 tr. zák. dopustí také ten, kdo za výše uvedených okolností úplatek žádá.

Výše uvedená ustanovení představují dvě individuální skutkové podstaty, přičemž skutková podstata obsažená v § 331 odst. 2 tr. zák. je skutkovou podstatou speciální, a tudíž je mezi nimi vyloučen jednočinný souběh.⁵⁸

⁵⁷ K tomu srov. znění § 420 odst. 1 OZ:

„*Kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, je považován se zřetelem k této činnosti za podnikatele.*“

⁵⁸ ŠÁMAL, Pavel, 2012, op. cit., str. 3160.

V případě znaku přijetí úplatku se požaduje, aby se pachateli či jiné osobě již reálně dostalo neoprávněné výhody, přičemž zde nemusí dojít k předchozí nabídce či slibu úplatku.⁵⁹ Bez významu je zároveň to, zda je úplatek přijat v průběhu obstarávání věci obecného zájmu, před jejím obstaráváním či až dodatečně po jejím obstarání, a to i aniž by došlo k předchozí dohodě.⁶⁰

Pokud si pachatel dá slíbit úplatek, hovoříme o tzv. předčasně dokonaném trestném činu, který je dokonán tím, že pachatel nabídku neoprávněné výhody neodmítne a výslovně či konkludentně s ní projeví souhlas. Skutečnost, zda ke splnění slibu dojde či nikoli zde tedy není relevantní.⁶¹

Co se týče žádosti o úplatek, ta předpokládá, že pachatel sám dá určitý impuls k poskytnutí či slíbení úplatku. Tato žádost nemusí být přímo výslovná, nýbrž postačí projev, z něhož je zřejmé, že pachatel úplatek očekává a požaduje.⁶² Samotnou žádostí úplatku je trestný čin dle § 331 odst. 2 tr. zák. dokonán bez ohledu na to, zda byl nakonec úplatek poskytnut či slíben. Skutečnost, zda pachatel žádající úplatek jej nakonec i přijal se zohlední při stanovení výměry trestu jako okolnost určující povahu a závažnost činu.⁶³

Jak již bylo zmíněno výše, pachatelem úplatkářských trestných činů může být jak osoba fyzická, tak s ohledem na § 7 TOPO i osoba právnická. U trestného činu přijetí úplatku dle § 331 tr. zák. se však vyžaduje, aby se tato fyzická či právnická osoba podílela buď na obstaráváním věcí obecného zájmu (§ 331 odst. 1 alinea 1 tr. zák.) nebo na podnikání (§ 331 odst. 1 alinea 2 tr. zák.). Ustanovení § 331 odst. 3 písm. b) tr. zák. potom předpokládá speciální subjekt v podobě úřední osoby.

V rámci § 331 tr. zák. je vhodné zmínit též kvalifikované skutkové podstaty obsažené v odstavci třetím a čtvrtém.⁶⁴ Podle odstavce třetího je přísněji trestný pachatel, který spáchá trestný čin přijetí úplatku s úmyslem opatřit sobě nebo někomu

⁵⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3, str. 853.

⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel, 2012, op. cit., str. 3162.

⁶¹ JELÍNEK, Jiří, 2019, op. cit., str. 853.

⁶² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. 2. 1983, sp. zn. 11 Tz 3/83 (R 46/1983 tr.).

⁶³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25. 3. 1977, sp. zn. 11 Tz 11/77 (R 3/1978 tr.). K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 7. 2004, sp. zn. 5 Tdo 796/2004 (T 723/2004).

⁶⁴ Kvalifikovaná skutková podstata je tvořena znaky základní skutkové podstaty, k nimž přistupuje nějaký další znak, který typizuje vyšší závažnost činů jím charakterizovaných pro společnost. K tomu více JELÍNEK, Jiří, 2019, op. cit., str. 173.

jinému značný prospěch, případně spáchá-li jej pachatel, který je úřední osobou. Nejprísněji trestný je potom pachatel naplňující znaky odstavce čtvrtého, tedy pachatel, který spáchá trestný čin přijetí úplatku s úmyslem opatřit sobě nebo někomu jinému prospěch o velkém rozsahu, či spáchá-li jej úřední osoba s úmyslem opatřit sobě či jinému značný prospěch.

3.1.3. Podplacení

V pořadí druhým úplatkářským trestným činem je trestný čin podplacení upravený v § 332 tr. zák., kterým je postihováno tzv. aktivní úplatkářství. Podle trestného činu podplacení je trestný ten „*kdo jinému nebo pro jiného v souvislosti s obstaráváním věci obecného zájmu poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek, nebo kdo jinému nebo pro jiného v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek*“ (§ 332 odst. 1 tr. zák.).

Poskytnutí úplatku nemusí nutně znamenat jeho bezprostřední předání v podobě peněz či jiných materiálních hodnot, nýbrž se může jednat i o nepřímé zajištění jakýchkoli výhod, případně též o protislužbu.⁶⁵

Pokud jde o nabídnutí úplatku, lze jej popsat jako jednání, jímž pachatel vyjadřuje ochotu poskytnout úplatek s cílem zajistit, aby bylo vyhověno jeho požadavku. Může se jednat o jakoukoli nabídku, která může být jak výslovná, tak i konkludentní, přičemž může být definována tak, že k nabízenému plnění dojde okamžitě po jejím přijetí nebo i v budoucnu, a to před i po vyhovění požadavku.⁶⁶

Slibem úplatku pachatel vyjadřuje závazek poskytnout úplatek, pokud osoba, vůči níž tento slib směřuje, vyhoví určitému požadavku pachatele. K realizaci slibu má dojít až po naplnění další podmínky nebo podmínek a míří vždy do budoucna. Od nabídky jej odlišuje to, že není tak konkrétní.⁶⁷ V případě slibu či nabídky úplatku je trestný čin podplacení dokonán již učiněním samotné nabídky nebo slibu a není tudíž potřeba, aby osoba, vůči níž nabídka či slib směřovaly, úplatek přijala.⁶⁸

Prísněji trestný je ve smyslu § 332 odst. 2 písm. a) tr. zák. pachatel, který spáchá trestný čin podplacení v úmyslu opatřit sobě či někomu jinému značný prospěch nebo

⁶⁵ JELÍNEK, Jiří, 2019, op. cit., str. 855.

⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel, 2012, op. cit., str. 3168.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 6. 1978, č. j. Plsf 1/78 (R 17/1978 tr.).

spáchá-li jej v úmyslu způsobit jinému značnou škodu, případně jiný zvlášť závažný následek. Pokud hovoříme o značném prospěchu, rozumí se jím prospěch v hodnotě nejméně 500.000 Kč, přičemž při určení jeho výše je rozhodující tzv. čistý prospěch vyjadřující skutečné obohacení pachatele či jiné osoby.⁶⁹ Stejně trestný je také pachatel, který se dopustí trestného činu podplacení vůči úřední osobě (§ 332 odst. 2 písm. b) tr. zák.).

Podle judikatury nepůjde o trestný čin podplacení podle § 332 tr. zák. v případě, kdy pachatel nabídne či slíbí jinému úplatek za to, že jako svědek v trestním řízení zamlčí okolnosti, jež jsou důležité pro rozhodnutí soudu, neboť takové jednání je třeba posoudit jako návod k trestnému činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku dle § 346 odst. 2 písm. b) tr. zák.⁷⁰ Za aktivní úplatkářství nelze stíhat ani jednání osoby, která nabídne peněžní prospěch účastníkovi veřejné dražby za to, že z dražby odstoupí, neboť se nejedná o obstarávání věci obecného zájmu, nýbrž jen o výkon svého osobního práva. Takové jednání je třeba stíhat jako trestný čin pletich při veřejné dražbě dle § 258 odst. 1 písm. b) tr. zák.⁷¹

3.1.4. Nepřímé úplatkářství

Pasivní i aktivní úplatkářství mohou mít podobu jak přímého, tak nepřímého jednání. Zatímco v případě přímého úplatkářství dochází k bezprostřednímu poskytnutí úplatku, případně jeho slibu či nabídky osobě, jež je způsobilá splnit požadavek uplácujícího, pro nepřímé úplatkářství je typická existence nějaké další zprostředkující osoby.⁷²

Toto nepřímé jednání je v trestním zákoníku postihováno trestným činem nepřímého úplatkářství podle § 333 tr. zák. Za tento trestný čin bude potrestán ten „*kdo sám nebo prostřednictvím jiného žádá, dá si slíbit nebo přijme úplatek za to, že bude svým vlivem nebo prostřednictvím jiného působit na výkon pravomoci úřední osoby, nebo za to, že tak již učinil*“ (§ 333 odst. 1 tr. zák.). Rovněž také ten, kdo ze stejného důvodu jinému úplatek poskytne, nabídne či slíbí (§ 333 odst. 2 tr. zák.).

⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 3 Tdo 496/2008 (R 4/2009 tr.).

⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 26. 3. 1981, sp. zn. 4 Tz 13/81 (R 8/1982 tr.).

⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 10. 1992, sp. zn. 4 Tz 37/92 (R 14/1993 tr.).

⁷² CHMELÍK, Jan, 2003, op. cit., str. 106-107.

Z výše uvedeného je zřejmé, že na rozdíl od trestných činů přijetí úplatku (§ 331 tr. zák.) a podplacení (§ 332 tr. zák.) je trestným činem nepřímého úplatkářství podle § 333 tr. zák. stíhána jen a pouze úplatná intervence působící na úřední osobu, přesněji řečeno na výkon její pravomoci, působení na osobu obstarávající věci obecného zájmu zde tudíž nestačí.⁷³ Domnívám se, že v souvislosti s tím by nebylo od věci zvážit rozšíření trestního postihu i na případy úplatného působení na osobu obstarávající věci obecného zájmu, neboť i zde se mohou nepochybně vyskytovat závažné případy nepřímého úplatkářství.

Hovoříme-li o výkonu pravomoci úřední osoby, je třeba jí rozumět především rozhodování o právech a povinnostech subjektů, přičemž zahrnuje vždy složku moci a složku rozhodování.⁷⁴ Zároveň je třeba si uvědomit, že každý rozhodovací proces má tři fáze, a to fázi přípravnou, fázi učinění rozhodnutí a fázi výkonu přijatého rozhodnutí, přičemž s pojmem pravomoc se dle názoru Ústavního soudu pojí všechny tři tyto fáze rozhodovacího procesu.⁷⁵

K dokonání trestného činu nepřímého úplatkářství podle § 333 odst. 1 tr. zák. dochází již tím, že pachatel o úplatek požádá nebo jej přijme a není tedy potřeba, aby pachatel na výkon pravomoci úřední osoby skutečně působil. Pokud však pachatel úřední osobu skutečně ovlivňoval, lze toto jednání posoudit jako okolnost zvyšující závažnost činu a zohlednit jej při stanovení výměry trestu. Z hlediska naplnění znaků skutkové podstaty je rovněž nepodstatné, zda je úřední osoba, o jejíž pravomoc se jedná, o úplatku informována či nikoli. Stejně tak je nepodstatný i konečný výsledek úplatného působení. Skutková podstata tohoto trestného činu bude naplněna také v případě, kdy pachatel přijme či žádá úplatek s tím, že bude na úřední osobu působit tak, aby postupovala v souladu se svými povinnostmi a vykonávala řádně svou pravomoc.⁷⁶

Jako trestný čin nepřímého úplatkářství dle § 333 odst. 1 tr. zák. je třeba posoudit jednání, kdy pachatel žádá či přijme úplatek za to, že bude ovlivňovat výkon pravomoci úřední osoby, přičemž nejedná v součinnosti s touto osobou. Pokud by však pachatel přijal či žádal úplatek v součinnosti s úřední osobou, je třeba takové jednání

⁷³ JELÍNEK, Jiří, 2019, op. cit., str. 855-856.

⁷⁴ Výtah ze zprávy trestního a vojenského kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 11. 1979 (R 19/1981 tr.).

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 3. 2000, sp. zn. III. ÚS 371/99 (49/2000 USn.).

⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel, 2012, op. cit., str. 3172.

posoudit jako účastenství na trestném činu přijetí úplatku podle § 24 odst. 1, § 331 odst. 1, 3 písm. b) či § 331 odst. 2, 3 písm. b) tr. zák. Rovněž je třeba také zjišťovat, zda má pachatel skutečně v úmyslu ovlivňovat výkon pravomoci úřední osoby, neboť pokud pachatel tento úmysl nemá a pouze předstírá, že bude na úřední osobu působit, dopouští se trestného činu podvodu podle § 209 tr. zák., případně jeho pokusu podle § 21 odst. 1, § 209 tr. zák., pokud o úplatek pouze žádal, ale nepřijal jej.⁷⁷

3.2. Další vybrané korupční delikty

Jak jsem již nastínila výše, korupční jednání je kromě úplatkářských deliktů znakem i některých dalších skutkových podstat trestných činů. Tyto trestné činy lze rovněž označit za korupční delikty. Zatímco však úplatkářství lze jednoznačně podřadit pod korupci, v odpovědi na otázku, které další trestné činy spadají do výčtu korupčních deliktů, se odborná veřejnost neshoduje. Tato neshoda je zapříčiněna absencí legální definice korupce a korupčních deliktů.

Například Chmelík vyjmenovává několik předpokladů trestné činnosti spojené s korupcí, mezi něž řadí:

- existenci nositele veřejné funkce, případně subjektu realizující práva a povinnosti v souvislosti s podnikáním;
- porušení právních norem stanovených státem;
- poskytnutí či alespoň nabídnutí nějaké odměna či výhody za toto porušení;
- realizace takového porušení ve prospěch jiné osoby;
- kauzální nexus mezi úplatkem, porušením právních norem a odměnou či výhodou.⁷⁸

Pro účely této práce však vycházím z výčtu korupčních deliktů poskytnutých Kuchtou, který mezi trestné činy definující jednání korupčního charakteru řadí kromě úplatkářských deliktů také pletichy v insolvenčním řízení (§ 226 tr. zák.), porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 tr. zák.), zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 tr. zák.), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 tr. zák.), pletichy při veřejné dražbě (§ 258

⁷⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 6. 1986, sp. zn. 11 Tz 25/86 (R 32/1987 tr.).

⁷⁸ CHMELÍK, Jan, 2003, op. cit., str. 79-80.

tr. zák.) a maření přípravy a průběhu voleb a referenda (§ 351 tr. zák.).⁷⁹ Právě těmto deliktům bude věnována pozornost v této podkapitole.

3.2.1. Pletichy v insolvenčním řízení

Trestný čin pletichy v insolvenčním řízení dle § 226 tr. zák. je upraven v rámci hlavy páté zvláštní části trestního zákoníku, která nese název „*Trestné činy proti majetku*“. Trestný čin pletichy v insolvenčním řízení dle § 226 tr. zák. postihuje věřitele, který v rozporu se zásadami a pravidly insolvenčního řízení přijme či si dá slíbit v souvislosti s hlasováním věřitelů majetkový nebo jiný prospěch (§ 226 odst. 1 tr. zák.). Dále stíhá toho, kdo věřiteli za stejných podmínek majetkový či jiný prospěch poskytne, nabídne nebo slíbí (§ 226 odst. 2 tr. zák.). A nakonec postihuje insolvenčního správce, člena věřitelského výboru nebo zástupce věřitelů, který v insolvenčním řízení přijme nebo si dá slíbit, ať už pro sebe nebo pro jiného, ke škodě věřitelů majetkový či jiný prospěch, který mu nepřísluší (§ 226 odst. 3 tr. zák.). Je tedy zřejmé, že trestný čin pletichy v insolvenčním řízení dle § 226 tr. zák. postihuje jak aktivní, tak pasivní korupční jednání.

Na rozdíl od úplatkářských trestných činů zde není objektem ochrana čistoty veřejného života, nýbrž zájem na řádném průběhu insolvenčního řízení, jakož i právo na uspokojení pohledávky věřitele dle pravidel insolvenčního řízení a nepřímo také ochrana majetkových práv věřitelů.⁸⁰

Ve vztahu k úplatkářským trestným činům je trestný čin pletichy v insolvenčním řízení dle § 226 tr. zák. trestným činem speciálním. Jednočinný souběh těchto trestných činů je tudíž vyloučen.⁸¹

3.2.2. Porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže

Znaky korupčního jednání nalezneme i u trestného činu porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 tr. zák., který řadíme mezi trestné činy hospodářské. Korupční jednání je zde postiženo především v § 248 odst. 1 písm. e) tr. zák., podle kterého je trestné jednání pachatele, který poruší jiný právní předpis o nekalé soutěži tím, že se jako účastník hospodářské soutěže dopustí podplácení a

⁷⁹ KUČHTA, Josef. Úplatkářství – jeho postih a současné problémy. In: SCHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír, 2013, op. cit., str. 73.

⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel, 2012, op. cit., str. 2269.

⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 12. 2009, sp. zn. 8 Tdo 708/2009 (R 40/2010 tr.).

přivodí tím ostatním soutěžitelům či spotřebitelům újmu ve větším rozsahu, případně tím zajistí sobě či jinému neoprávněné výhody většího rozsahu. Vedle toho § 248 odst. 2 tr. zák. postihuje toho, kdo jedná v rozporu s jiným právním předpisem a tím sobě nebo jiné osobě zajistí neoprávněné výhody většího rozsahu nebo přivodí ostatním soutěžitelům, spotřebitelům, zadavateli či jinému dodavateli újmu většího rozsahu.

Předmětem ochrany je zde zájem na respektování závazných pravidel hospodářské soutěže, potažmo na jejím svobodném rozvoji v rámci norem hospodářského styku. Hospodářskou soutěž, která je zde stěžejním pojmem, lze definovat jako soutěžení nejméně dvou ale i více hospodářských subjektů pohybujících se na stejné straně tržních vztahů o docílení ekonomického výsledku na určité části trhu, přičemž toto soutěžení působí na hospodářskou činnost těchto subjektů a pro účastníky druhé strany tržních vztahů vytváří objektivní možnost výběru mezi nejrůznějšími soutěžními poptávkami nebo nabídkami.⁸²

Podplácením, jak jej používá § 248 odst. 1 písm. e) tr. zák., je třeba rozumět podplácení ve smyslu § 2983 občanského zákoníku. Jedná se tedy o takové jednání soutěžitele, kterým jinému soutěžiteli, přesněji řečeno členu jeho orgánu, případně osobě, jež je u soutěžitele v pracovním poměru, poskytne, slíbí nebo nabídne jakýkoli prospěch (ať už přímo či nepřímo), s cílem získat pro sebe nebo i jiného soutěžitele ke škodě ostatních soutěžitelů v rámci soutěže přednost či nějakou jinou neoprávněnou výhodu. Jako podplácení se označuje i takové jednání, kdy soutěžitel ze stejných důvodů, ať už přímo či nepřímo, o úplatek požádá, nebo jej přijme, případně si jej nechá slíbit.

Vzájemný vztah úplatkářských trestných činů a trestného činu porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže dle § 248 tr. zák. nelze označit za vztah speciality vylučující jednočinný souběh těchto trestných činů. Pokud by bylo korupční jednání spácháno rovněž v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu, jednočinný souběh s trestným činem přijetí úplatku dle § 331 tr. zák. a trestným činem podplácení dle § 332 tr. zák. by byl možný.⁸³

⁸² ŠÁMAL, Pavel, 2012, op. cit., str. 2298.

⁸³ Tamtéž, str. 2509.

3.2.3. Zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě

Korupční aktivity v souvislosti s veřejnými zakázkami, veřejnou soutěží a veřejnou dražbou stíhá hospodářský trestný čin zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 tr. zák.

Ustanovení § 256 tr. zák. trestá jednání pachatele spočívající v zajištění přednosti či více výhodných podmínek některému soutěžiteli, dodavateli či osobě účastnící se dražby na úkor ostatních s úmyslem opatřit sobě nebo jiné osobě prospěch, nebo způsobit jinému škodu, a to za předpokladu, že se tak děje v souvislosti s veřejnou soutěží či dražbou, případně v souvislosti se zadáním veřejné zakázky (§ 256 odst. 1 tr. zák.). Kromě toho postihuje i jednání, kdy pachatel za výše uvedených okolností přijme, dá si slíbit nebo žádá jakýkoli prospěch (§ 256 odst. 3 tr. zák.).

Veřejnou zakázkou se rozumí zakázka na poskytnutí dodávek či služeb nebo na provedení stavebních prací, k jejíž realizaci dochází na základě úplatné smlouvy uzavřené mezi zadavatelem a dodavatelem.⁸⁴ S ohledem na skutečnost, že skutková podstata uvedená v § 256 odst. 1 tr. zák. neobsahuje blanketní ani odkazovací dispozici, a neodkazuje tedy na určitý právní předpis, jehož porušení by podmiňovalo trestní odpovědnost, lze se tohoto deliktu dopustit například i ve vztahu k veřejné zakázce malého rozsahu, u které nemusí probíhat zadávací řízení podle zákona č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů.⁸⁵

Co se týče veřejné soutěže, její základní charakteristikou, vystihující její podstatu a zároveň odlišující veřejnou soutěž od jiných soutěží, je to, že je vyhlašována vždy veřejně a že jejími účastníky mohou být konkrétně jmenovitě neurčené osoby.⁸⁶ S ohledem na skutečnost uvedenou v předchozím odstavci dopadá § 256 odst. 1 tr. zák. obdobně i na všechny veřejné soutěže, aniž by bylo potřeba jakkoli hodnotit čeho se týkají a jaké právní vztahy se v souvislosti s nimi mezi jejich účastníky zakládají.⁸⁷

⁸⁴ DRAŠTÍK, Antonín, FREMR, Robert, DURDÍK, Tomáš, RŮŽIČKA, Miroslav, SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník: komentář. 1. díl*. Praha: Wolters Kluwer a.s., 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4, str. 1949.

⁸⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 3. 2017, sp. zn. 5 Tdo 1106/2016 (R 1/2019 tr.).

⁸⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. II. ÚS 2708/09 (ÚS 703/2012).

⁸⁷ DRAŠTÍK, Antonín, 2015, op. cit., str. 1950.

Veřejnou dražbu lze poté v obecné rovině definovat jako jednání, které je veřejné a které bylo svoláno na předem určené místo, jehož účelem je přechod vlastnického či jiného práva k předmětu dražby, během kterého může předem neurčený okruh subjektů činit nabídky se záměrem stanovit prostřednictvím tzv. licitace cenu předmětu dražby, a při němž vlastnictví nebo jiné právo k předmětu dražby přejde (za splnění dalších případných podmínek) na subjekt, který učinil nejvyšší nabídku.⁸⁸

Objektem trestného činu zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 tr. zák. je zájem na zákonném a obecně řádném zadání všech veřejných zakázek, jakož i řádném a zákonném uskutečnění všech veřejných soutěží a veřejných dražeb tak, aby byly dodrženy stanovené postupy a tím zajištěny rovné podmínky pro všechny účastníky.⁸⁹

Vůči trestným činům úplatkářským je trestný čin podle § 256 tr. zák. speciální. S ohledem na vztah speciality je mezi těmito trestnými činy vyloučen jednočinný souběh.⁹⁰

3.2.4. Pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži

Mezi korupční delikty lze zařadit i trestný čin pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži podle § 257 tr. zák., přičemž z hlediska postihu korupce je zde relevantní především § 257 odst. 1 písm. b) tr. zák., který trestá toho, kdo se dopustí v souvislosti se zadávacím řízením či veřejnou soutěží pletich tím, že jinému slíbí, nabídne či poskytne, ať už majetkový nebo jiný prospěch, jako odměnu za to, že se nebude účastnit zadávacího řízení či veřejné soutěže. Vedle něj rovněž také § 257 odst. 1 písm. c) tr. zák., který oproti tomu trestá osobu, která se v souvislosti s veřejnou soutěží či zadávacím řízením dopustí pletich jednáním, kdy přijme nebo žádá majetkový nebo jiný prospěch za to, že se nebude veřejné soutěže nebo zadávacího řízení účastnit.

Pachatelem výše uvedeného korupčního jednání může být kdokoli, přičemž pokud by se jej dopustila úřední osoba, byla by trestná přísněji (srov. § 257 odst. 2 písm. b), odst. 3 písm. b) tr. zák.).

⁸⁸ Tamtéž, str. 1951.

⁸⁹ Tamtéž, str. 1949.

⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel, 2012, op. cit., str. 2627.

Za předmět ochrany lze v případě tohoto trestného činu označit zájem na zákonném a řádném průběhu zadávacího řízení a veřejné soutěže, které mají probíhat tak, aby nedocházelo k jejich protiprávnímu ovlivňování a aby byly pro všechny účastníky či uchazeče zajištěny rovné podmínky.

Potírání korupce především v oblasti zadávání a realizace veřejných zakázek považují za velmi důležité, neboť s ohledem na vysoké objemy veřejných finančních prostředků je tato oblast ke korupci poměrně náchylná. Prostředkem k minimalizaci korupčních aktivit v oblasti veřejných zakázek je nejen respektování právních předpisů, ale také zajištění transparentnosti jednotlivých zadávacích řízení.⁹¹

Na rozdíl od úplatkářských deliktů není v případě tohoto trestného činu naplněn znak obstarávání věcí obecného zájmu, neboť se jedná o výkon osobnostních práv. Trestný čin podle § 257 tr. zák. je tedy ve vztahu k úplatkářským trestným činům speciální.⁹²

3.2.5. Pletichy při veřejné dražbě

Pletichy v podobě nabídky, slibu či poskytnutí majetkového nebo jiného prospěchu za zdržení se podávání návrhů v rámci dražby, a stejně tak v podobě žádosti nebo přijetí prospěchu za zdržení se podávání návrhů v rámci dražby, stíhá trestný čin pletichy při veřejné dražbě dle § 258 tr. zák.⁹³

Obdobně jako v případě trestného činu pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži podle § 257 tr. zák. je tímto trestným činem chráněn především zájem na řádném a zákonném průběhu kterékoli veřejné dražby tak, aby nedocházelo k protiprávnímu ovlivňování těchto dražeb a aby byly zajištěny rovné podmínky pro všechny účastníky.

Rovněž ani v případě skutkových podstat uvedených v § 258 odst. 1 písm. b) a c) tr. zák. není naplněn znak obstarávání věcí obecného zájmu a jedná se pouze o výkon

⁹¹ K tomu více SCHELLEOVÁ, Andrea. Veřejné zakázky jako nejvyhledávanější důvod korupce. In: SCHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír, 2013, op. cit., str. 138.

⁹² K tomu srov. přiměřeně Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 10. 1992 sp. zn. 4 Tz 37/92 (R 14/1993 tr.).

⁹³ Viz § 258 odst. 1 písm. b) a c) tr. zák.

osobních práv. I zde lze tedy hovořit o vztahu speciality vůči úplatkářským trestným činům, který vylučuje jejich jednočinný souběh.⁹⁴

3.2.6. Maření přípravy a průběhu voleb a referenda

Posledním trestným činem, který bych v rámci dalších vybraných korupčních deliktů ráda zmínila, je trestný čin maření přípravy a průběhu voleb a referenda podle § 351 tr. zák. obsažený v hlavě desáté zvláštní části trestního zákoníku mezi trestnými činy proti pořádku ve věcech veřejných.

Nepochybně i v tomto trestném činu nalezneme znaky korupčního jednání, když mimo jiné trestá pachatele, který v souvislosti s výkonem volebního práva nebo hlasovacího práva v referendu jinému či pro jiného slíbí, nabídne či poskytne finanční, majetkový, případně obdobný prospěch za účelem, aby své hlasovací nebo volební právo vykonal v rozporu s nezávislým vyjádřením své vůle (srov. § 351 alinea 2 tr. zák.).

Za objekt trestného činu dle § 351 r. zák. lze označit zájem na zákonném a řádném průběhu voleb a referenda, jakož i zájem na řádném a nezávislém výkonu volebního a hlasovacího práva občanů. Možnost svobodného projevu politické vůle hlasováním ve volbách či referendu představuje důležitý prvek demokracie, který by měl být chráněn před jakýmkoli korupčními i jinými aktivitami, jež by mohly deformovat výsledky hlasování.

Prospěch, o němž hovoří § 351 alinea 2 tr. zák., může být pachatelem slíben, nabídnut či poskytnut přímo určitému voliči nebo více voličům za účelem ovlivnění výkonu jejich aktivního volebního (hlasovacího) práva, nebo může být poskytnut, slíben či nabídnut skrze prostředníka pro jiného. Osoba, jíž je skrze prostředníka prospěch slíben, nabídnut či poskytnut, nemusí být vůbec nositelem aktivního volebního práva. Důležité je, aby poskytnutí prospěchu pro tuto osobu bylo způsobilé ovlivnit volbu či hlasování konkrétního voliče.⁹⁵

⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 10. 1992 sp. zn. 4 Tz 37/92 (R 14/1993 tr.).

⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel, 2012, op. cit., str. 3275.

Trestný čin dle § 351 alinea 2 tr. zák. je dokonán již samotným slibem, nabídkou či poskytnutím prospěchu. Skutečnost, zda volič, jehož měl pachatel zájem ovlivnit, volil či hlasoval v souladu s jeho požadavkem, zde není rozhodná.⁹⁶

Z výše uvedeného je zřejmé, že trestní zákoník stíhá pouze osobu, která v souvislosti s výkonem volebního či hlasovacího práva prospěch nabídne, slíbí či poskytne, nikoli však voliče, který by prospěch v souvislosti s výkonem aktivního volebního nebo hlasovacího práva přijal, případně o něj požádal. Domnívám se, že takové jednání vykazuje z hlediska zákonného a řádného průběhu voleb či referenda stejnou společenskou škodlivost, a tudíž by bylo vhodné zvážit zařazení nové aliney do § 351 tr. zák., jež by postihovala právě toto pasivní korupční jednání.

⁹⁶ Tamtéž.

4. Vybrané nástroje boje proti korupci

Základem boje proti korupci je nepochybně existence efektivních nástrojů jejího potírání. Mezi tyto nástroje lze zařadit nejrůznější instituty, a to nejen legislativního, ale například i organizačního charakteru. Nástroje boje proti korupci mohou mít význam pro předcházení korupce, její odhalování či vyšetřování, a rovněž také pro její sankcionování. Právě podle funkce jednotlivých protikorupčních nástrojů je rozdělena i následující kapitola, jež se postupně věnuje nástrojům prevenčním, po nich nástrojům užívaným při odhalování a vyšetřování korupce, a nakonec nástrojům sankčním. K tomuto dělení je však třeba dodat, že některé nástroje mohou mít význam ve více oblastech potírání korupce zároveň, dělení jednotlivých nástrojů proto vychází z jejich převažující funkce. Závěr této kapitoly je následně věnován i některým protikorupčním nástrojům *de lege ferenda*, jejichž zavedení do právního řádu České republiky by mohlo, ať už větším či menším dílem, přispět k zefektivnění protikorupčního boje.

Současně je třeba upozornit, že problematika protikorupčních nástrojů je značně široká a ambicí této práce rozhodně není postihnout veškeré možné antikorupční prostředky, nýbrž jen některé z nich, které lze především s ohledem na odborné diskuze označit za nejzajímavější. S ohledem na téma práce, jež se zaměřuje na korupci z pohledu trestního práva, je převážná většina vybraných nástrojů trestněprocesního charakteru.

4.1. Předcházení korupce

Prevence hraje v rámci boje proti korupci bezpochyby nezastupitelnou roli. Dokonce se domnívám, že právě na ni byl měl být kladen v protikorupčním boji vůbec největší důraz, neboť i zde platí staré známé motto: „*Je lépe zločinu předcházet než jej trestat!*“ (Cesare Beccaria (1738 – 1794), O zločinech a trestech).

Nástroji předcházení korupce neboli nástroji preventivními rozumíme ta opatření, která jsou obecně způsobilá předejít výskytu korupčních aktivit ve společnosti. Primárním cílem prevence však není úplná eliminace korupčních aktivit, nýbrž jejich alespoň částečné redukování, neboť úplnou eliminaci korupce lze považovat za prakticky nedosažitelnou. Prevence korupce je tvořena souhrnem opatření, která se promítají do různých oblastí, jako je například legislativa, kontrolní a informační

systemy, transparentnost veřejné správy a tak podobně, přičemž tato opatření mohou být realizována na úrovni mezinárodní či vnitrostátní, případně i na úrovni místní správy.⁹⁷

V rámci prevence korupce hovoříme především o opatřeních, která mají za následek omezení korupčních příležitostí. Příkladem může být zavedení důkladnějšího výběru úředníků a obsazování klíčových míst za pomoci transparentních konkurzů. Dále také zadávání veřejných zakázek v rámci průhledných a řádně prováděných zadávacích řízení, jakož i nastavení dostatečně jasných pravidel pro přidělování dotací a zprůhlednění celého procesu. Preventivní účinky má bezpochyby i výchova a vzdělávání zaměstnanců prostřednictvím nejrůznějších seminářů a školení, které mohou přispět i k navození určité seberegulační role. Za důležité považují také zajištění dostatečných platů pro osoby, které jsou často objektem podplácení, aby neměly potřebu si takto protiprávně přilepšovat.⁹⁸

Při zavádění preventivních opatření je třeba si rovněž uvědomit, že živnou půdu pro korupci vytváří především existence nepoměru mezi výnosem z korupce plynoucím a rizikem s korupčním jednáním spojeným a že rozhodování jednotlivých subjektů o tom, zda se budou korupce účastnit, se odvíjí především od kalkulace rizik a užitek této účasti. Jednotlivá opatření by měla tudíž cílit i na zavádění dostatečně přísných sankcí a na účinné postihování již zjištěného korupčního jednání. Ačkoli účinný postih korupce působí především následně, samotná existence hrozby postihu má bezpochyby i preventivní účinky.

4.1.1. Etické kodexy

Problém korupce a úplatkářství poměrně úzce souvisí s etikou a morálkou ve společnosti, a právě etika je velmi důležitá i z hlediska prevence korupčních aktivit. Etika se promítá například do etických kodexů, které představují soubor mimoprávních pravidel regulujících chování osob v určitých situacích, a jako takové je můžeme označit za jeden z nástrojů předcházení korupce.

Myšlenka vytvoření etických kodexů pochází již ze začátku minulého století a svůj původ má v podnikatelské oblasti, kde se zrodila jako reakce na nutnost formulovat uznávaná pravidla vzájemného působení v obchodních korporacích, jejichž

⁹⁷ PETROVSKÝ, Karel. *Korupce po česku, aneb, Korupce očima průměrného Čecha*. Praha: Eurolex Bohemia, 2007. ISBN 978-80-86861-94-4, str. 87.

⁹⁸ Tamtéž, str. 88-89.

bezproblémové řízení se v důsledků dynamického rozvoje stávalo stále náročnějším. Důvodem byla i potřeba zajišťovat stále kvalitní zboží a služby a ty stále zlepšovat kvůli konkurenci. To bylo možné pouze tehdy, pokud byly všem složkám obchodní korporace jasné její cíle a také nástroje a hodnoty, jež hodlá při jejich naplňování uplatňovat.⁹⁹

Ačkoli se etické kodexy zrodily v podnikatelské oblasti, od sedmdesátých let minulého století se uplatňují i ve veřejném sektoru, v němž cílí na kultivaci pracovního prostředí respektujícího pravidla etiky a rovněž na trvalé zlepšování kvality služeb pro veřejnost.¹⁰⁰

Etický kodex jakožto interní dokument podniků či institucí veřejné správy je souborem hodnot, cílů a procesů, k jejichž respektování se tyto podniky či instituce dobrovolně přihlásily. Jeho funkcí je především zušlechtění vnitřního prostředí, vytváří se jím jednotná vnitropodniková kultura a je též důležitým prvkem v rámci procesu řízení rizik, kde napomáhá nejen ke stanovení jednotlivých rizik, ale i k jejich eliminování. V rámci boje proti korupci zejména přispívají k vytvoření jednotného etického prostředí, ve kterém je zamezen vznik korupčních aktivit.¹⁰¹

Aby etický kodex plnil své funkce, měl by mít několik klíčových vlastností. První z nich je srozumitelnost etického kodexu, kdy je potřeba, aby byl jeho obsah formulován co nejvíce jasně a srozumitelně. S tím souvisí i to, že každý etický kodex by měl být též jednoduše komunikovatelný. Také by měl odpovídat specifickým potřebám jednotlivých podniků a institucí. Klíčovou vlastností etických kodexů je rovněž jejich aktuálnost, proto by měly být podrobovány pravidelné revizi. Poslední důležitou vlastností je vynutitelnost etických kodexů spočívající ve stanovení sankcí pro případ jejich porušení. Právě slabá vynutitelnost kodexů etiky bývá mnohdy předmětem kritiky.¹⁰²

Jedním z nejznámějších etických kodexů je Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy. Ten se korupcí zabývá ve svém článku sedmém, v němž zakotvuje povinnost úředníka a zaměstnance veřejné správy nevyžadovat ani nepřijímat při rozhodování nebo v souvislosti s ním dary, jakož i jiná zvýhodnění, a to ať už pro

⁹⁹ ŠTÍČKA, Michal, 2008, op. cit., str. 107-108.

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 109.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 111.

¹⁰² Tamtéž, str. 113-114.

sebe či jiného. Úředník či zaměstnanec veřejné správy by neměl připustit ovlivnění plnění jemu svěřených úkolů v oblasti veřejné správy, objektivního hodnocení věcí a nestranného rozhodování ani jakýmkoli jiným způsobem. Zároveň by měl jednat tak, aby se při realizaci svěřených úkolů veřejné správy vůbec nedostal do pozice, v níž by byl zavázán či by se cítil být zavázán opřít se o laskavost nebo službu, jež mu byla prokázána. Úředník nebo zaměstnanec veřejné správy má také podle tohoto kodexu povinnost vyhnout se vztahům vzájemné závislosti, jakož i nevhodného vlivu jiných osob, kterými jsou klientelismus či nepotismus, a jež by mohly představovat hrozbu pro jeho nestrannost. Nadto etický kodex zakotvuje oznamovací povinnost úředníka či zaměstnance veřejné správy, pokud se hodnověrným způsobem dozví o jakékoli korupční aktivitě či o podezření na takovou aktivitu. Korupci musí oznámit buď svému nadřízenému nebo některému z orgánů činných v trestním řízení. Bezodkladně musí oznámit rovněž nabídnutí nebo získání neoprávněné výhody. V případě vzniku jakékoli pochybnosti o tom, zda úředník nebo zaměstnanec veřejné správy postupuje v souladu s článkem sedm kodexu, je úředník či zaměstnanec veřejné správy povinen o tom informovat svého nadřízeného a dále postupovat v souladu s jeho pokyny. Následně závěrečná ustanovení v článku čtrnáct odstavci prvním konstatují, že se každý úředník i zaměstnanec veřejné správy aktivně podílí na tvorbě antikorupčního prostředí.¹⁰³

Kromě výše uvedeného kodexu lze zmínit i některé další, jako například Etický kodex zaměstnanců Úřadu vlády ČR nebo Etický kodex Policie České republiky.

Ačkoli etické kodexy považují za zajímavý preventivní nástroj boje proti korupci, domnívám se, že jejich efektivita v rámci protikorupčního boje není příliš vysoká. Vyšší účinnosti etických kodexů dle mého názoru brání především jejich omezená vymahatelnost a rovněž někdy až přílišná obecnost. Současně se domnívám, že vytvoření kultivovaného a hodnotově orientovaného prostředí založeného na vzájemném respektu, toleranci a slušnosti nedokáže plně potlačit skutečný charakter jednotlivců, kteří v něm působí.

4.2. Odhalování a vyšetřování korupce (trestněprocesní nástroje)

¹⁰³ Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy ze dne 18. září 2012. *cuzzs.cz*, citováno dne 5. 12. 2020. Dostupné online z: https://www.cuzzs.cz/userfiles/documents/Legislativa/Etický_kodex_uredniku_a_zamestnancu_veřejne_spravy.pdf.

Korupce jako jeden z druhů kriminality vykazuje celou řadu specifík, které významným způsobem ovlivňují proces jejího odhalování a vyšetřování. Tyto procesy jsou ovlivněny především specifickým způsobem páchaní korupce, jakož i zvláštní povahou korupčního vztahu, o němž platí, že zpravidla žádný z jeho subjektů nemá zájem na jeho odhalení, neboť z něj pro všechny subjekty plynou určité výhody. Nadto je pro korupci typická i zvláštní trestněprávní úprava jejího postihu, která je založena na oboustranné trestnosti a trestáno je nejen podplacení, ale i přijetí úplatku a nepřímé úplatkářství, což podporuje zájem subjektů korupčního vztahu na jeho utajení. Specifickou povahu mají i kriminalistické stopy korupčního chování, u nichž převládají stopy paměťové.¹⁰⁴ Existence materiálních stop je spíše ojedinělá a zpravidla jsou k dispozici v případech, kdy subjekty korupčního vztahu podcení situaci, věří, že jejich jednání nebude odhaleno, a nejsou tudíž příliš ostražití. Nositeli paměťových stop jsou pak především subjekty korupčního vztahu, jejichž zájem na objektivním zjištění pravdy v rámci trestního řízení je mizivý a lze u nich očekávat spíše zakrývání stop a vyvíjející sdělení.¹⁰⁵

Všechny výše zmíněné skutečnosti mají za následek vysokou míru latence korupčních aktivit, kvůli čemuž jsou procesy odhalování a vyšetřování korupce velmi složité a také časově náročné. Pro trestnou činnost spojenou s korupcí je rovněž typické, že k jejímu odhalení zpravidla dochází až s určitým časovým odstupem, což tyto procesy ještě více komplikuje.¹⁰⁶

Důležitým prostředkem pro odhalování trestné činnosti obecně, a tedy i trestné činnosti korupčního charakteru, jsou podněty. Podněty vedou k důvodnému podezření, že došlo ke spáchání konkrétního trestného činu konkrétní osobou a orgány činné v trestním řízení mají povinnost tyto podněty přijmout, následně je prověřit a zabývat se jimi. Ve sféře korupční trestné činy jsou typické následující druhy podnětů:

¹⁰⁴ TÓTHOVÁ, Marcela. Právna úprava postihu korupcie a jej vplyv na modus operandi korupčných trestných činov a možnosti odhaľovania korupcie. In: BARÁNY, Eduard a kol. *Právo a jeho prostredie*. Bratislava: Ústav štátu a práva SAV, 2011. ISBN 978-80-8095-072-9, str. 356 a násl.

¹⁰⁵ CHMELÍK, Jan, 2003, op. cit., str. 109-110.

¹⁰⁶ TÓTHOVÁ, Marcela. Niekoľko úvah k možnostiam odhaľovania korupcie. In: SCHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír, 2013, op. cit., str. 172.

- oznámení osob, které hodlaly vstoupit do korupčního vztahu, nicméně požadovaná výše úplatku ze strany druhé osoby je v hrubém nepoměru k protislužbě nebo je nad její možnosti;
- oznámení osob, které nejsou subjekty korupčního vztahu, ale disponují informacemi z korupčního prostředí;
- oficiální zjištění nejrozumnějších kontrolních orgánů, které se o korupci dozvěděly v rámci své kontrolní činnosti.
- informace nasvědčující podezření, že došlo ke spáchání korupčního deliktu, získané z vlastní činnosti orgánů činných v trestním řízení.¹⁰⁷

Nezastupitelnou úlohu má ve sféře odhalování a vyšetřování korupce také použití operativně pátracích prostředků, neboť právě ty umožňují orgánům činným v trestním řízení odhalovat a zjišťovat pachatele latentní trestné činnosti.¹⁰⁸ Mezi tyto operativně pátrací prostředky řadíme ve smyslu § 158b odst. 1 tr. řádu předstíraný převod (§ 158c tr. řádu), sledování osob a věcí (§ 158d tr. řádu) a použití agenta (§ 158e tr. řádu). Tyto prostředky umožňují získat informace relevantní pro trestní řízení, a pomáhají tak překlenout informační nouzi, která je s korupční trestnou činností spojena. Utajený charakter těchto prostředků poskytuje orgánům činným v trestním řízení možnost komplexního a také objektivního poznávání korupční trestné činnosti.

Kromě operativně pátracích prostředků mohou hrát v rámci odhalování a vyšetřování korupce důležitou roli i některé další trestněprocesní instituty, jako například utajený svědek (§ 55 odst. 2 tr. řádu), záměna zásilky a sledovaná zásilka (§ 87a a 87b tr. řádu), odposlech a záznam telekomunikačního provozu (§ 88 tr. řádu) a spolupracující obviněný (§ 178a tr. řádu).

4.2.1. Utajený svědek

Především u závažných případů korupce, kdy korupční jednání mnohdy souvisí i s další závažnou kriminalitou a poskytnutí svědecké výpovědi může být pro svědka nebezpečné, má důležité postavení trestněprocesní institut tzv. utajeného svědka. Ten zajišťuje osobě, která má podat svědeckou výpověď, utajení její totožnosti a podoby, pokud zjištěné okolnosti nasvědčují tomu, že této osobě nebo osobě jí blízké

¹⁰⁷ CHMELÍK, Jan, 2003, op. cit., str. 113-114.

¹⁰⁸ TÓTHOVÁ, Marcela. Niekoľko úvah k možnostiam odhaľovania korupcie. In: SCHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír, 2013, op. cit., str. 172.

v souvislosti se svědeckou výpovědí zřejmě hrozí újma na zdraví, případně jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a zároveň nelze ochranu svědka zabezpečit spolehlivě jinak. Zároveň se v těchto případech do protokolu nezaznamenávají jméno, příjmení a další osobní údaje svědka, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení působící v předmětné věci. O právu žádat utajení své podoby se svědek poučí, stejně jako i o možnosti podepsat protokol fiktivním jménem a příjmením, pod nímž je dále veden. Pokud pominou důvody pro utajení svědka, zruší se stupeň utajení jeho osobních údajů, tyto údaje se připojí k trestnímu spisu a totožnost ani podoba svědka se dále neutajují (srov. § 55 odst. 2 tr. řádu).

Právo svědka na jeho utajení nelze ztotožňovat s právem na odpovídající ochranu svědka a dalších osob, hrozí-li jim v souvislosti s trestním řízením vážné nebezpečí. Naopak, právo na utajení svědka náleží pouze tehdy, nelze-li jeho ochranu zajistit jiným způsobem. Zvláštní ochranu nejen svědka, ale i dalších osob zajišťuje zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, ve znění pozdějších předpisů, upravující soubor konkrétních opatření zahrnujících osobní ochranu, přestěhování chráněné osoby a příslušníků její domácnosti či zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby. Ochrana spočívající ve výkonu výše uvedených opatření je poskytována ze strany Policie ČR a Vězeňské služby ČR.¹⁰⁹

V souvislosti s institutem utajeného svědka bývá někdy poukazováno na fakt, že při jeho aplikaci dochází ke střetu zásady řádného a spravedlivého procesu na straně jedné, neboť se dostává do rozporu s právem obviněného na obhajobu, a důvodnou snahou státu chránit společnost před trestnou činností na straně druhé.¹¹⁰ Ústavní soud však tento institut za předpokladu důsledného dodržování zásad subsidiarity a proporcionality považuje za ústavně konformní. Z hlediska jeho ústavnosti je tudíž důležité, aby k jeho aplikaci orgány činné v trestním řízení přistupovaly až tehdy, nelze-li ochranu svědka zajistit jinými prostředky (zásada subsidiarity), a zároveň aby právo obviněného na obhajobu utajením svědka bylo omezováno pouze v zájmu zachování základních práv svědka, přičemž tato práva je třeba vždy pečlivě vyvážit (zásada

¹⁰⁹ SOTOLÁŘ, Alexander a PÚRY, František. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 2, str. 37-47.

¹¹⁰ Tamtéž.

proporcionality).¹¹¹ S ohledem na výše uvedené lze označit za zcela nepřijatelný postup některých orgánů činných v trestním řízení v praxi, kdy se v minulosti objevily případy policejních orgánů, které svědkům ve snaze přimět je k výpovědi důležitých skutečností při výslechu nabízely možnost utajení jejich totožnosti, aniž by pro takový postup byly naplněny zákonné požadavky. Takový postup bezpochyby neopodstatněně zasahuje do práva obhajoby.¹¹²

Utajení totožnosti a podoby svědka připouští (i když pouze v omezené míře) rovněž Evropský soud pro lidská práva. Ten vyjádřil názor, že použití výpovědi anonymního svědka jako podkladu pro vynesení rozhodnutí nemusí být vždy nutně v rozporu s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Současně podotkl, že výpovědi mohou být ohroženy zájmy svědků chráněné touto úmluvou. Proto, aby byly dodrženy zásady spravedlivého řízení je dle názoru Evropského soudu pro lidská práva potřeba najít rovnováhu mezi zájmy svědka a zájmy obhajoby. Také upozornil, že překážky plynoucí pro obhajobu z anonymity svědka by měly být dostatečně kompenzovány. Závěrem Evropský soud pro lidská práva připomněl, že odsuzující rozsudek nesmí být výlučně či v rozhodujícím rozsahu založen na výpovědích anonymních svědků.¹¹³ Později Evropský soud pro lidská práva nastavil kritéria, v jejichž světle bude z jeho strany posuzováno, zda použití institutu utajeného svědka v konkrétním trestním řízení respektuje požadavky čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Těmito kritérii jsou důvody, proč byla totožnost svědka utajena, význam důkazu pro vydání odsuzujícího rozhodnutí a kompenzace překážek obhajoby.¹¹⁴

Právě utajení svědka a s ním spojené zajištění jeho bezpečnosti může osoby disponující relevantními poznatky o konkrétní korupční trestné činnosti motivovat k výpovědi úplné pravdy, aniž by v trestním řízení cokoli zamlčovaly. Z tohoto hlediska považují institut utajeného svědka za užitečný protikorupční nástroj. Stejně jako Vantuch však vnímám jako problematickou poslední větu § 55 odst. 2 tr. řádu

¹¹¹ DAVID, Vladislav a NETT, Alexander, 2007, op. cit., str. 285-286. K tomu srov. Nález Ústavního soudu ze dne 22. 10. 2001, sp. zn. IV. ÚS 37/01 (154/2001 USn.).

¹¹² SOTOLÁŘ, Alexander a PÚRY, František, 2003, op. cit.

¹¹³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Doorson vs. Holandsko ze dne 26. 3. 1996 (č. 20524/92).

¹¹⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Kok vs. Holandsko ze dne 4. 7. 2000 (č. 43149/98, oddíl 1).

upravující připojení údajů o svědkovi do trestního spisu poté, co pominou důvody pro jeho utajení. Souhlasím s názorem, že tyto údaje by se k trestnímu spisu neměly připojovat v žádném případě, neboť to, že orgány činné v trestním řízení dovodí, že v dané věci již svědkovi ničeho nehrozí ještě neznámá, že tomu tak opravdu je. Osoby, které mají zájem na zjištění totožnosti svědka mohou například záměrně od svědka odpoutat pozornost a následné připojení údajů o svědkovi k trestnímu spisu může mít za následek mstu svědkovi.¹¹⁵ Nadto se domnívám, že představa možného připojení osobních údajů svědka k trestnímu spisu, může rovněž podkopat svědkovo odhodlání k podání úplné a pravdivé výpovědi v trestním řízení a obecně snižovat účinnost tohoto institutu v rámci potírání korupce.

4.2.2. Záměna zásilky a sledovaná zásilka

Mezi trestněprocesní nástroje protikorupčního boje lze nepochybně zařadit i záměnu zásilky (§ 87a tr. řádu) a sledovanou zásilku (§ 87b tr. řádu), které mohou za využití předmětů dopravovaných mezi subjekty korupčního vztahu významným způsobem přispět k objasnění korupční trestné činnosti, včetně zjištění totožnosti osob zúčastněných na korupčním vztahu.

Možnost záměny zásilky trestní řád upravuje od účinnosti novely provedené zákonem č. 152/1995 Sb. Doplněním trestního řádu o tento institut zákonodárce sledoval především zabránění tomu, aby se svou povahou nebezpečné věci pohybovaly v nekontrolovaném oběhu. Nadto byl v možnosti záměny zásilky spatřován potenciál přispět k objasnění kriminality páchané více osobami, často i ve spojení se zahraničím.¹¹⁶

Institut záměny zásilky dává předsedovi senátu či v přípravném řízení státnímu zástupci se souhlasem soudce v zájmu zjištění osob, které se podílejí na nakládání se zásilkou se závadným obsahem,¹¹⁷ možnost nařídít, aby byl závadný obsah zásilky

¹¹⁵ VANTUCH, Pavel. K možnostem utajení totožnosti svědka dle trestního řádu. *Právní rozhledy*. 1996, č. 10, str. 452.

¹¹⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, str. 1175-1176.

¹¹⁷ Dle § 87a odst. 1 tr. řádu se jedná o zásilku obsahující omamné látky, psychotropní látky, prekursory, jedy, jaderný materiál nebo radioaktivní látky, padělané peníze a padělané cenné papíry, střelné nebo hromadně účinné zbraně, střelivo a výbušniny nebo jinou věc, k jejímuž držení je třeba zvláštního povolení, věci určené ke spáchání trestného činu, anebo věci z trestného činu pocházející.

zaměněn za jiný a takto upravená zásilka předána k další přepravě (srov. § 87a odst. 1 tr. řádu).

Co se týče institutu sledované zásilky, ten byl do trestního řádu zaveden až novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., a to v reakci na zjištění orgánů činných v trestním řízení, že ne vždy lze provést záměnu zásilky dle § 87a tr. řádu, ale naopak je za účelem objasnění trestné činnosti a jejich pachatelů potřeba tuto zásilku sledovat.

Aby mohly orgány činné v trestním řízení přistoupit ke sledování zásilky dle § 87b tr. řádu, musí být splněno několik podmínek. Především zde musí být důvodné podezření, že obsahem předmětné zásilky jsou věci vypočtené v § 87a tr. řádu a současně musí být tento postup potřebný k objasnění trestné činnosti a jejich pachatelů. Nadto musí být splněna podmínka, že zjištění potřebných skutečností jinými způsoby by bylo buď neúčinné, či alespoň podstatně ztížené. Na rozdíl od záměny zásilky lze k jejímu sledování přistoupit pouze v přípravném řízení.¹¹⁸

4.2.3. Odposlech a záznam telekomunikačního provozu

Odposlech a záznam telekomunikačního provozu lze využít pouze v rámci trestních řízení vedených pro trestné činy taxativně vyjmenované v § 88 odst. 1 tr. řádu. V případě korupčních deliktů je možnost vydání příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu založena skutečností, že se jedná o úmyslné trestné činy, k jejichž stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Trestněprávní úmluva o korupci.¹¹⁹ Tudíž, je-li vedeno trestní řízení pro korupční delikt a lze-li důvodně předpokládat, že budou využitím odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu zjištěny skutečnosti významné pro trestní řízení, má předseda senátu (v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce) možnost tento úkon nařídit. Zároveň však musí být splněna podmínka, že účelu sledovaného nařízením odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu nelze dosáhnout jinak či by bylo dosažení tohoto účelu jiným způsobem podstatně ztížené. Výslovně je však trestním řádem zapovězeno užití odposlechů mezi obviněným a jeho obhájcem (srov. § 88 odst. 1 a 2 tr. řádu).

¹¹⁸ ŠÁMAL, Pavel, 2013, op. cit., str. 1186-1187.

¹¹⁹ DAVID, Vladislav a NETT, Alexander, 2007, op. cit., str. 289.

Ustanovení § 88 tr. řádu dává orgánům činným v trestním řízení možnost získat informace z tzv. telekomunikačního provozu. Je však třeba si uvědomit, že elektronická komunikace v dnešní době neprobíhá pouze skrze veřejné telefonní sítě, nýbrž se stále více využívají například internetové sociální sítě, které slovní spojení „*telekomunikační provoz*“ nepostihuje. Na tomto místě plně souhlasím s Jelínkem, který na použití této dnes již zastaralé terminologie upozorňuje a navrhuje její nahrazení „*co nejjednodušším a obecným vymezením, tak aby bylo jasné, pod jaký pojem lze jaký druh komunikace podřadit, aby to nečinilo problémy ani orgánům činným v trestním řízení, ale ani obhajobě při uplatňování svých práv.*“¹²⁰

Odposlech a záznam telekomunikačního provozu je efektivním a také intenzivně využívaným nástrojem pro získávání důležitých informací v rámci trestních řízení vedených nejen pro korupční trestné činy. Je však třeba mít na paměti, že použití odposlechů představuje omezení základních práv a svobod jednotlivce, neboť se jimi podstatně zasahuje do práva na respektování soukromého a rodinného života dle čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. V čl. 8 odst. 2 však sama tato úmluva připouští, aby státní orgán za splnění podmínek zde stanovených do tohoto práva zasáhl. Konkrétně se musí jednat o zásah provedený na základě zákona a současně musí být takový zásah nezbytný k naplnění některého ze zde uvedených zájmů. Ochrana soukromí a tajemství dopravovaných listin je poté zajištěna i Listinou základních práv a svobod, a to konkrétně v jejím čl. 10 odst. 1 a 2 a v čl. 13. V čl. 7 odst. 1 je však rovněž v případech stanovených zákonem připuštěna možnost omezení práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Jedním z přípustných omezení, jak o něm hovoří čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, je i použití odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu v trestním řízení. Při jeho použití však musí orgány činné v trestním řízení důsledně dbát na dodržení podmínek stanovených v § 88 tr. řádu, které zároveň vytváří záruky chránící před jeho zneužitím.¹²¹

¹²⁰ JELÍNEK, Jiří. Odposlech a záznam telekomunikačního provozu v České republice – záruky přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu. In: ZÁHORA, Josef a kol. *Teoretické a praktické problémy využívania informačno-technických prostriedkov v trestnom konaní*. Praha: Leges, 2017. ISBN: 978-80-7502-206-6, str. 40. K tomu srov. BUDKA, Ivan. Využití právních nástrojů pro potírání organizovaného zločinu (poznatky z výzkumu). *Trestněprávní revue*. 2018, č. 11-12, str. 266 a násl.

¹²¹ Tamtéž, str. 38-39.

Důsledné dodržení zákonem stanovených podmínek má rovněž význam z hlediska použitelnosti informací získaných z odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu jako důkazu v trestním řízení, kdy nedodržení těchto podmínek může vést k nepoužitelnosti důkazů tímto úkonem získaných. Aby mohl být záznam telekomunikačního provozu použit jako důkaz, musí k němu být rovněž připojen i protokol obsahující údaje požadované § 88 odst. 6 tr. řádu. Případné formální nedostatky protokolu je ale možné (stejně jako formální nedostatky protokolů o jakýchkoli jiných úkonech trestního řízení) odstranit a tento postup nelze dle názoru Vrchního soudu v Praze označit za nepřípustnou manipulaci se záznamem telekomunikačního provozu.¹²² Zároveň, pokud byly při provádění odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu splněny podmínky stanovené § 88 tr. řádu, je záznam o odposlechu v trestním řízení použitelný jako důkaz bez ohledu na to, zda byl odposlech povolen a záznam o něm pořízen u obviněného, podezřelého anebo u jiné osoby.¹²³

Vedle odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 88 tr. řádu je možné skutečnosti relevantní pro trestní řízení vedená pro korupční trestnou činnost získat i z údajů o již uskutečněném telekomunikačním provozu, jež podléhají telekomunikačnímu tajemství anebo ochraně osobních a zprostředkovaných dat (§ 88a tr. řádu). Ustanovení § 88a tr. řádu bylo do trestního řádu včleněno v reakci na sérii nálezů Ústavního soudu,¹²⁴ a to novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. Rozdíl mezi těmito úkony spočívá v tom, že zatímco použitím odposlechů dle § 88 tr. řádu je sledován vlastní telekomunikační provoz a směřují vždy do budoucna, úkony podle § 88a tr. řádu směřují ke zjištění údajů o již v minulosti realizovaném telekomunikačním provozu.¹²⁵

V souvislosti s odposlechy dle § 88 tr. řádu je rovněž vhodné podotknout, že se týkají jen a pouze telekomunikačního provozu, nikoli tzv. prostorových odposlechů spočívajících ve sledování obrazu nebo zvuku v soukromí sledované osoby (např. v

¹²² Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 1. 2001 sp. zn. 4 To 3/01 (R 56/2001 tr.).

¹²³ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 10. 2003, sp. zn. 2 To 144/03 (R 19/2004 tr.).

¹²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 1. 2001, sp. zn. II. ÚS 502/2000 (SR 4/2001); nález Ústavního soudu ze dne 13. 2. 2001, sp. zn. IV. ÚS 536/2000 (29/2001 USn.); nález Ústavního soudu ze dne 27. 8. 2001, sp. zn. IV. ÚS 78/01 (123/2001 USn.).

¹²⁵ JELÍNEK, Jiří. Odposlech a záznam telekomunikačního provozu v České republice – záruky přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu. In: ZÁHORA, Josef a kol., 2017, op. cit., str. 37-38.

domě, bytě, restauraci či na pracovišti). Provádění takovýchto odposlechů není v trestním řádu výslovně upraveno a v praxi se jejich použití opírá o § 158d tr. řádu, který upravuje sledování osob a věcí. Tento postup je však ze strany odborné veřejnosti naprosto pochopitelně kritizován.¹²⁶ Hlavní problém je zde spatřován v tom, že ačkoli všechny typy odposlechů představují obdobný zásah do základních práv a svobod jednotlivce, podmínky přípustnosti i formální náležitosti jsou u operativně pátracích prostředků podle § 158d tr. řádu nastaveny odlišně od odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu dle § 88 tr. řádu.¹²⁷ V souladu s názorem odborné veřejnosti se domnívám, že by měl trestní řád obsahovat výslovnou právní úpravu tzv. prostorových odposlechů, a to na jednom místě s úkony dle § 88 a 88a tr. řádu.¹²⁸ Rovněž se zcela ztotožňuji s názorem, že by podmínky pro nařízení prostorového odposlechu měly být nastaveny srovnatelně s podmínkami obsaženými v § 88 a 88a tr. řádu.¹²⁹

4.2.4. Předstíraný převod

Předstíraný převod je jedním z operativně pátracích prostředků, které byly do trestního řádu zařazeny novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. Předstíraný převod dle § 158c tr. řádu, a potažmo všechny operativně pátrací prostředky, umožňují získat skutečnosti relevantní pro trestní řízení a výhradně za tímto účelem mohou být také použity. Zároveň však trestní řád v souladu se zásadami zdrženlivosti a přiměřenosti použití operativně pátracích prostředků omezuje pouze na situace, kdy není možné zamýšleného účelu dosáhnout jiným způsobem, nebo pokud by dosažení účelu jiným způsobem bylo podstatně ztíženo. Protože použití operativně pátracích prostředků představuje vždy zásah do práv a svobod jednotlivců, trestní řád rovněž v souladu se zásadami zdrženlivosti a přiměřenosti stanoví, že tato práva a svobody je možno operativně pátracími prostředky omezit jen v nezbytné míře.¹³⁰

¹²⁶ Chybějící právní úpravu prostorových odposlechů kritizuje především Jelínek. K tomu více JELÍNEK, Jiří. K chybějící právní úpravě tzv. prostorového odposlechu v trestním řádu. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 7-8, str. 13-19.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ GRIVNA, Tomáš. Zákonost důkazů získaných sledováním osob a věcí. In: JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-287-5, str. 314-326.

¹³⁰ ŠÁMAL, Pavel, 2013, op. cit., str. 1992-1993.

Předstíraný převod dle § 158c tr. řádu spočívá v předstírání určitého právního jednání – prodeje, koupi či jiného způsobu převodu věci, která pochází z trestné činnosti nebo je určena ke spáchání trestného činu, případně se jedná o věc, jejíž držení není přípustné či je k jejímu držení vyžadováno speciální povolení (srov. § 158c odst. 1 tr. řádu). V případech korupční trestné činnosti se zpravidla předstírá převod věci, jež je určena ke spáchání korupčního deliktu, kdy předstírané právní jednání spočívá v předání úplatku, který má vesměs vždy podobu finanční hotovosti.¹³¹

Předstíraný převod je velmi účinným důkazním prostředkem umožňujícím orgánům činným v trestním řízení získat důležité důkazy o korupci, které vedou téměř vždy k odsouzení pachatele.¹³² Ačkoli je předstíraný převod v rámci boje proti korupci nástrojem nepochybně vysoce efektivním, analýzy z minulosti ukazují, že je v případech korupční trestné činnosti využíván jen velmi zřídka.¹³³ Tato skutečnost je dána především tím, že provedení předstíraného převodu předpokládá, že orgány činné v trestním řízení proniknou do korupčního prostředí tak, že budou moci být přítomny přímo u předávání úplatku. To je však možné pouze tehdy, obrátí-li se jedna ze stran korupčního vztahu na orgán činný v trestním řízení ihned poté, co byla oslovena s nabídkou neoprávněné výhody nebo co o ni byla požádána a zároveň ještě nedošlo k jejímu předání. Případů, kdy jedna ze stran korupčního vztahu takto bezprostředně korupční jednání oznámí je ale velmi málo.¹³⁴ To opět souvisí s již několikrát zmíněným charakterem subjektů korupčního vztahu, kdy žádný z nich nemá zpravidla zájem na odhalení korupční trestné činnosti.

Kromě důsledného dodržení výše zmíněných pravidel použití operativně pátracích prostředků je rovněž důležité, aby byl předstíraný převod policejním orgánem realizován na základě písemného povolení státního zástupce (§ 158c odst. 2 tr. řádu). Bez povolení státního zástupce může policejní orgán předstíraný převod provést pouze

¹³¹ Analýza efektivity policie ČR, při provádění úkonů trestního řízení v oblasti trestných činů Korupce. ÚKOL 3.7 STRATEGIE VLÁDY V BOJI PROTI KORUPCI NA OBDOBÍ LET 2011 AŽ 2012. *mvcz.cz*, citováno dne 14. 12. 2020. Dostupné online z: <https://www.mvcz.cz/soubor/analiza-efektivnosti-korupce-pdf.aspx>.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Analýzy soudních rozhodnutí vydaných v letech 2007 až 2009 a 2010 až 2012 ve věcech úplatkářských trestných činů. *korupce.cz*, citováno dne 14. 12. 2020. Dostupné online z: <https://korupce.cz/protikorupcni-agenda/ostatni-temata/analzy-soudnich-rozhodnuti-vydanych-v-letech-2007-az-2009-a-2010-az-2012-ve-vecech-uplatkarskych-trestnych-cinu/>.

¹³⁴ Tamtéž.

tehdy, nesnese-li to odkladu. V těchto případech je však policejní orgán povinen státního zástupce bezodkladně požádat o dodatečné povolení. Pokud policejní orgán toto dodatečné povolení od státního zástupce neobdrží do 48 hodin, je povinen předstíraný převod ukončit a získané informace nepoužít (srov. § 158c odst. 3 tr. řádu). Policejní orgán je rovněž povinen o předstíraném převodu sepsat záznam a ten do 48 hodin doručit státnímu zástupci (srov. § 158c odst. 4 tr. řádu). Státní zástupce následně na základě záznamu přezkoumá, zda byl předstíraný převod proveden v souladu se zákonem. Pokud zjistí vady, upozorní na ně nadřízeného policejního orgánu.¹³⁵

Z výše uvedeného vyplývá, že záznam je určen zejména k informaci státnímu zástupci a zpravidla neslouží k důkazu v dalších stádiích trestního řízení. Za účelem dokazování předstíraného převodu a okolností, za nichž byl realizován, je třeba využít důkazní prostředky upravené v hlavě páté trestního řádu. Pokud nebyly při provádění předstíraného převodu pořízeny záznamy podle § 158b odst. 3 tr. řádu, provede se výslech osob, které operativně pátrací prostředek realizovaly. Doložit provedení předstíraného převodu lze i dalšími technickými prostředky, které při něm byly použity (například označenými bankovkami), včetně některých kriminalistických metod podložených příslušnými znaleckými posudky či odbornými vyjádřeními.¹³⁶

Při provádění předstíraného převodu musí orgány činné v trestním řízení dbát především na to, aby se nedopouštěly nepřipustné provokace. Nelze totiž připustit, aby orgány činné v trestním řízení osobu naváděly ke spáchání trestného činu nebo jí v tom pomáhaly, aniž by disponovaly informacemi o tom, že se tato osoba i bez jejich zásahu dopouští trestné činnosti. Rovněž je vyloučeno, aby orgány činné v trestním řízení vůči kterékoli osobě vyvíjely přímé aktivity se záměrem, aby spáchala trestný čin. Rozhodný je i okamžik, v němž orgány činné v trestním řízení vstoupí do děje, respektive zda se pouze přidaly k již realizované trestné činnosti, nebo zda tuto činnost samy vyvolaly.¹³⁷ Nadto jsou rozhodující i důvody, pro které byl předstíraný převod nařízen. Na tomto místě je třeba posuzovat, zda bylo dáno objektivní podezření, že byla osoba zapojena do

¹³⁵ ŠÁMAL, Pavel, 2013, op. cit., str. 1999.

¹³⁶ Tamtéž, str. 1999-2000.

¹³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2018, sp. zn. 11 Tdo 239/2018 (NS 3445/2018). K tomu srov. náleží Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2018, sp. zn. I. ÚS 4185/16 (TR 5/2018) a náleží Ústavního soudu ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. II. ÚS 710/01 (SR 10/2003).

trestné činnosti, nebo zda je predisponována k jejímu spáchání.¹³⁸ Všechny předběžné informace, o již existujícím úmyslu osoby spáchat trestný čin, musí být ověřitelné a orgány činné v trestním řízení musí být schopné kdykoli prokázat, že měly relevantní důvody pro zahájení operace.¹³⁹

4.2.5. Sledování osob a věcí

Sledováním osob a věcí, které je rovněž jedním z operativně pátracích prostředků, je myšleno utajované získávání poznatků o osobách a věcech, k němuž se využívají technické či jiné prostředky (srov. § 158d odst. 1 tr. řádu).

Ze systematického zařazení institutu sledování osob a věcí dle § 158d tr. řádu, který je společně s ostatními operativně pátracími prostředky zařazen v hlavě deváté trestního řádu, vyplývá, že primárně má být tento institut aplikován před zahájením trestního stíhání. Ustanovení § 158f tr. řádu následně možnost použití sledování osob a věcí, a obecně všech operativně pátracích prostředků, rozšiřuje i na pozdější stadia trestního řízení. S ohledem na toto ustanovení mohou orgány činné v trestním řízení ke sledování osob a věcí přistoupit i po zahájení trestního řízení a po podání obžaloby. Předpoklady použití tohoto prostředku vyžadující důsledné dodržování limitů možnosti zásahu do soukromí sledovaných osob, a stejně tak zákonná úprava postupu orgánů činných v trestním řízení při aplikaci sledování osob a věcí, však nepřipouští, aby byl tento prostředek využíván i ve stadiu trestního řízení vykonávacího (například pro účely rozhodnutí o návrhu na odklad výkonu trestu odnětí svobody). Účelem použití tohoto prostředku ve vykonávacím stadiu trestního řízení by nebylo vyšetřování trestné činnosti a stíhání jejích pachatelů a nejednalo by se o nástroj nezbytný pro naplnění legitimního cíle v demokratickém právním státě.¹⁴⁰

Sledování osob a věcí dle § 158d tr. řádu může být realizováno třemi způsoby, a to obecným sledováním (§ 158d odst. 1 tr. řádu), sledováním, při němž se pořizují zvukové, obrazové či jiné záznamy (§ 158d odst. 2 tr. řádu), anebo sledováním, kterým je zasahováno do některých z ústavně zaručených práv a svobod jednotlivců (§ 158d

¹³⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Bannikova vs. Rusko ze dne 4. 11. 2010 (č. 18757/06).

¹³⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Malininas vs. Litva ze dne 1. 7. 2008 (č. 10071/04).

¹⁴⁰ K tomu více TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana a GALOVCOVÁ, Ingrid. Sledování osob po skončení trestního stíhání. *Bulletin advokacie*. 2020, č. 1-2, str. 25-27.

odst. 3 tr. řádu). U těchto způsobů trestní řád stanoví rozdílný povolovací režim, kdy ke sledování dle § 158d odst. 1 tr. řádu může policejní orgán přistoupit bez jakéhokoli povolení, ke sledování dle § 158d odst. 2 tr. řádu je požadováno písemné povolení státního zástupce a sledování upravenému v § 158d odst. 3 tr. řádu musí vždy předcházet povolení soudece.¹⁴¹ Bez písemného povolení státního zástupce či soudece může být sledování realizováno pouze tehdy, souhlasí-li s tím výslovně osoba, do jejíž práv a svobod má být sledováním zasazeno. Dojde-li k dodatečnému odvolání tohoto souhlasu, sledování musí být neprodleně zastaveno (srov. § 158d odst. 6 tr. řádu).

Zejména sledování dle § 158d odst. 2 tr. řádu, při němž jsou pořizovány zvukové, obrazové či jiné záznamy, je z hlediska odhalování korupce považováno za nejvýznamnější.¹⁴² Tyto záznamy jsou použitelné i jako důkaz v trestním řízení, je k nim však potřeba připojit protokol obsahující náležitosti uvedené v § 55 a 55a tr. řádu (§ 158d odst. 7 tr. řádu).

Na základě § 158d odst. 3 tr. řádu dochází v současné době i k realizaci tzv. prostorových odposlechnů. Tento postup ale není vhodný a dlouhodobě je kritizován i ze strany odborné veřejnosti (této problematice se více věnuje část 4.2.3.).

4.2.6. Použití agenta

Použití agenta, které je rovněž jedním z operativně pátracích prostředků, trestní řád upravuje v § 158e. Lze si povšimnout, že podmínky aplikace tohoto prostředku jsou oproti ostatním operativně pátracím prostředkům nastaveny nepochybně přísněji¹⁴³ a možnost jeho použití je omezena pouze na trestní řízení vypočtená v § 158e odst. 1 tr. řádu. Mezi těmito jsou výslovně zmíněna i trestní řízení vedená pro úplatkářské trestné činy, jakož i pro některé další korupční delikty (§ 158e odst. 1 tr. řádu).

Agentem je výlučně příslušník Policie ČR či Generální inspekce bezpečnostních sborů, který plní úkoly uložené ze strany řídicího policejního orgánu, a při jehož vystupování je zpravidla zastírán skutečný účel jeho činnosti. Pokud je to za

¹⁴¹ ŠÁMAL, Pavel, 2013, op. cit., str. 2004-2006.

¹⁴² Analýza soudních rozhodnutí vydaných v letech 2007 až 2009 úplatkářských trestných činů. *korupce.cz*, citováno dne 14. 12. 2020. Dostupné online z: <https://korupce.cz/protikorupcni-agenda/ostatni-temata/analyzy-soudnich-rozhodnuti-vydanych-v-letech-2007-az-2009-a-2010-az-2012-ve-vecech-uplatkarskych-trestnych-cinu/>.

¹⁴³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, 2017. Glosátor. ISBN 978-80-7502-230-1, str. 884.

účelem použití agenta, jakož i jeho přípravy či ochrany nutné, je umožněno k zastírání totožnosti konkrétního agenta vytvořit smyšlenou legendu o osobní existenci, vykonávat hospodářskou činnost, k níž je vyžadováno zvláštní povolení, registrace či oprávnění a rovněž i zastírat jeho příslušnost k Policii ČR či Generální inspekci bezpečnostních sborů (§ 158e odst. 2 tr. řádu). Domnívám se, že za účelem zefektivnění použití agenta v rámci boje s trestnou činností by nebylo od věci *de lege ferenda* zvážit, aby agentem mohla být i jiná osoba než jen příslušník Policie ČR či Generální inspekce bezpečnostních sborů, například osoba zainteresovaná na daném zločinném spolčení jednající ve prospěch orgánů činných v trestním řízení.¹⁴⁴

K použití agenta je vždy vyžadováno povolení soudce vrchního soudu, který jej vydává buď na návrh státního zástupce vrchního státního zastupitelství nebo na návrh evropského vrchního žalobce. Takové povolení musí obsahovat účel použití agenta, dobu, po kterou bude používán, a také údaje, na základě kterých je možné agenta identifikovat (§ 158e odst. 4 tr. řádu).

Při výkonu své činnosti má agent povinnost vybírat takové prostředky, jež jsou způsobilé k provedení uloženého úkolu a kterými nedochází ke způsobení újmy na právech jiných osob nad nezbytně nutnou míru (§ 158e odst. 6 tr. řádu). Nutno dodat, že dodržování požadavku respektování práv pachatelů (zejména pokud se jedná o pachatele zvlášť závažné trestné činnosti) může být pro agenta pohybujícího se ve zločineckém prostředí velmi obtížné a neobejde se bez určitého nadhledu.

Co se týče následného dokazování, je potřeba zdůraznit, že agent by měl v trestním řízení vystupovat jako svědek pouze ve zcela výjimečných případech. Je-li však v konkrétním případě nezbytné, aby byl agent v trestním řízení vyslýchán jako svědek, nabízí se použití § 55 odst. 2, § 102a, § 183a odst. 4 a § 209 tr. řádu, při jejichž aplikaci by orgány činné v trestním řízení měly dbát na dodržování určitých taktických postupů a provádět vhodná technická opatření tak, aby nebyla prozrazena pravá totožnost agenta.¹⁴⁵ Jak vyplývá z § 158e odst. 5 tr. řádu, agent smí při své činnosti bez jakéhokoli dalšího povolení přistoupit i ke sledování osob a věcí dle § 158d odst. 2 tr.

¹⁴⁴ Stejného názoru je i Hulinský, který dává za příklad slovenskou právní úpravu, která umožňuje, aby agentem byla v některých případech kromě policisty i osoba určená ministrem vnitra. K tomu srov. HULINSKÝ, Petr, 2008, op. cit., str. 104-105.

¹⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel, 2013, op. cit., str. 2028. K tomu srov. HULINSKÝ, Petr, 2008, op. cit., str. 105-106.

řádu a k uskutečnění předstíraného převodu dle § 158c tr. řádu. Při těchto úkonech se pořizují záznamy, které lze použít jako důkaz v dalších stádiích trestního řízení.

Použití agenta lze označit za vůbec nejúčinnější prostředek umožňující orgánům činným v trestním řízení proniknout do korupčního prostředí. Zároveň se však jedná o prostředek nejnáročnější, který dodnes vyvolává spoustu pochybností a výhrad. Jejich příčinou je především skutečnost, že použití agenta je založeno na zastírání a klamu a snadno může vyústit až v ovlivňování sledovaných osob. Použití tohoto prostředku s sebou tudíž nese riziko, že jednání agenta bude posouzeno jako policejní provokace.¹⁴⁶ Policejní provokací se rozumí „*záměrné, aktivní podněcování nebo navádění či jiné iniciování spáchání trestné činnosti druhé osoby, která by jinak protiprávně nejednala*“,¹⁴⁷ přičemž dle převažujícího názoru odborné veřejnosti je policejní provokace nepřijatelná, neboť se dostává do rozporu s principy právního státu a rovněž je vnímána jako projev neúcty k základním právům a svobodám jednotlivců.¹⁴⁸

K možnosti pronikání agentů do zločinného prostředí a jejich účasti na již existujících protiprávních procesech se několikrát vyjádřil i Evropský soud pro lidská práva. Ten především akcentoval povinnost minimalizovat podíl agentů na průběhu skutkového děje a omezovat jejich působení na činnost zločineckých podniků, kdy hlavním úkolem těchto agentů je dle názoru soudu zejména zadokumentování realizované trestné činnosti.¹⁴⁹

4.2.7. Spolupracující obviněný

Jedním z nástrojů odhalování a vyšetřování závažných forem korupce může být i institut tzv. spolupracujícího obviněného upravený v § 178a tr. řádu, který má přispět k objasňování zločinů tím, že motivuje osoby podílející se na aktivitách organizovaných skupin ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení.¹⁵⁰ Taková spolupráce může být

¹⁴⁶ K tomu srov. KARABEC, Zdeněk. Použití agenta proti organizovanému zločinu. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 8, str. 224-231.

¹⁴⁷ CHMELÍK, Jan. Úvahy k agentu provokatéru a korunnímu svědkovi. *Kriminalistika*. 2005, č. 1, str. 69-74.

¹⁴⁸ KARABEC, Zdeněk, 2011, op. cit.

¹⁴⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Kostovski vs. Nizozemí ze dne 20. 11. 1989 (č. 11454/85); rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Lüdi vs. Švýcarsko ze dne 15. 6. 1992 (č. 12433/86).

¹⁵⁰ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 978-80-7400-321-9, str. 400.

pro potírání organizované trestné činnosti nadmíru důležitá, neboť může vést k opatření důležitých důkazů, které by nebylo možné obstarat jiným způsobem.

Obviněného lze označit za spolupracujícího pouze v trestním řízení o zločinu, a to za kumulativního splnění několika podmínek. První z nich je, že obviněný musí státnímu zástupci oznámit skutečnosti způsobilé významným způsobem přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny či spáchaného ve spojení s takovou skupinou anebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny a zároveň se musí zavázat podat pravdivou výpověď o těchto skutečnostech, a to jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem (§ 178a odst. 1 písm. a) tr. řádu). Lze se důvodně domnívat, že podmínka přispění obviněného k objasnění organizované trestné činnosti použitelnost institutu spolupracujícího obviněného v oblasti korupční trestné činnosti významně limituje. Za účelem zefektivnění tohoto trestněprocesního nástroje v rámci protikorupčního boje by bylo vhodné zvážit rozšíření trestné činnosti, k jejímuž objasnění by obviněný mohl přispět, o zločiny korupce, aniž by se muselo jednat o organizovanou formu korupční trestné činnosti. Otázkou ale je, zda by případná novelizace § 178a tr. řádu v tomto směru nebyla v rozporu se smyslem a účelem institutu spolupracujícího obviněného, kterým je zjištění a odhalení pachatelů velmi závažných trestných činů,¹⁵¹ neboť organizovanou trestnou činností zřejmě nelze z hlediska závažnosti stavět na roveň prosté korupční trestné činnosti.

Další podmínkou je, že se obviněný musí doznat k činu, pro nějž je stíhán a nesmí zde být důvodné pochybnosti o tom, že toto doznání bylo vážné, svobodné a určité (§ 178a odst. 1 písm. b) tr. řádu). Poslední podmínkou je potom souhlas obviněného se svým označením za spolupracujícího (§ 178a odst. 1 písm. c) tr. řádu). Jsou-li všechny tyto podmínky splněny, může státní zástupce označit obviněného za spolupracujícího, považuje-li to za potřebné s ohledem na povahu trestného činu, k jehož objasnění se obviněný zavázal, jakož i povahu trestného činu uvedeného v doznání obviněného, osobu tohoto obviněného a okolnosti daného případu. Zejména se zde bere v potaz, zda se obviněný podílel na spáchání trestného činu, k jehož objasnění se zavázal, a jakým způsobem, a také jaké následky mělo jeho jednání (srov. § 178a odst. 1 tr. řádu).

¹⁵¹ ŠÁMAL, Pavel, 2013, op. cit., str. 2315.

Z výše uvedeného vyplývá, že označení konkrétního obviněného za spolupracujícího je plně závislé na úvaze státního zástupce a takový postup je fakultativní. To, zda bude obviněný ze strany státního zástupce označen za spolupracujícího je tedy velmi nejisté, přičemž v této nejistotě je obviněný držen až do doručení obžaloby. Je pravděpodobné, že zavedení větší transparentnosti procesu uznání obviněného za spolupracujícího, tak jak navrhuje Budayová, by mohlo obviněné ke spolupráci více motivovat a přispět tak k častějšímu užívání tohoto institutu.¹⁵²

Získání označení spolupracujícího obviněného následně pro takovou osobu představuje možnost mimořádného snížení trestu odnětí svobody (§ 58 odst. 5 tr. zák.) či upuštění od potrestání (§ 46 odst. 2 tr. zák.). Ke skutečnosti, že byl obviněný označen za spolupracujícího se přihlédne i při stanovení druhu a výměry trestu (§ 39 odst. 1 tr. zák.) a rovněž se jedná o jednu z polehčujících okolností (§ 41 písm. n) tr. zák.). K tomu je však třeba dodat, že akceptace státním zástupcem navrženého statusu spolupracujícího obviněného v oblasti ukládání sankcí závisí opět pouze na úvaze soudu, který tento status nemusí akceptovat.¹⁵³ Tím je výše zmíněná nejistota obviněného ohledně důsledků jeho spolupráce s orgány činnými v trestním řízení nepochybně ještě více prohlubována.

Ačkoli se domnívám, že institut spolupracujícího obviněného by měl být spojen s větší jistotou a předvídatelností, jež budou obviněné motivovat ke spolupráci, na druhé straně (stejně jako například Jelínek¹⁵⁴ či Schramhauser¹⁵⁵) nesouhlasím s možností takovému obviněnému poskytnout úplnou beztrestnost. Možnost získání úplné beztrestnosti považuji za nepřiměřenou výhodu, která s sebou nepochybně přináší hrozbu, že bude tento institut vnímán jako snadná možnost, jak se vyhnout potrestání. To je dle mého názoru nepřijatelné a spolupracující obviněný by měl být potrestán v každém případě, byť rozhodně mírněji.

4.2.8. Dočasné odložení trestního stíhání a rozhodnutí o nestíhání podezřelého

¹⁵² BUDAYOVÁ, Lucie. Četnost využívání institutu spolupracujícího obviněného a návrhy k jejímu zvýšení. *Bulletin advokacie*. 2017, č. 13, str. 33 a násl.

¹⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 8 Tdo 661/2015 (NS 5553/2015).

¹⁵⁴ Spolupracující obviněný? Jednou a dost, navrhuje profesor Jelínek. *ct24.ceskatelevize.cz*, publikováno 6. 3. 2015, citováno dne 21. 12. 2020. Dostupné online z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1509144-spolupracujici-obvineny-jednou-a-dost-navrhuje-profesor-jelinek>.

¹⁵⁵ SCHRAMHAUSER, Jan. Spolupracující obviněný v boji s organizovaným zločinem, úvaha nad platnou právní úpravou. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1, str. 11-17.

Posledními trestněprocesními nástroji protikorupčního boje, kterým bych se ráda v této práci věnovala, jsou instituty dočasného odložení trestního stíhání dle § 159c tr. řádu a rozhodnutí o nestíhání podezřelého dle § 159d tr. řádu. Tyto instituty byly přijaty jako reakce na kritiku vypuštění hmotněprávního ustanovení o zvláštní účinné lítosti vztahujícího se ke korupčním deliktům, nicméně o vhodnosti této procesněprávní náhrady odborná veřejnost mnohdy pochybuje.¹⁵⁶

Podle § 159d odst. 1 tr. řádu policejní orgán dočasně odloží trestní stíhání podezřelého ze zde vyjmenovaných deliktů,¹⁵⁷ pokud „*poskytl nebo slíbil úplatek, majetkový nebo jiný prospěch jen proto, že byl o to požádán, učinil o tom dobrovolně a bez zbytečného odkladu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, oznámí policejnímu orgánu skutečnosti, které jsou mu známy o trestné činnosti toho, kdo o tento úplatek, majetkový nebo jiný prospěch požádal, a zaváže se podat v přípravném řízení i v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o těchto skutečnostech.*“ Takový postup je však vyloučen, byl-li neoprávněný prospěch podezřelým slíben nebo poskytnut v souvislosti s výkonem pravomoci úředních osob zmíněných v § 334 odst. 2 písm. a) až c) tr. zák. nebo v § 334 odst. 2 písm. d) tr. zák., zastává-li tato úřední osoba funkci v rámci podnikající právnické osoby, v níž disponuje rozhodujícím vlivem cizí stát (§ 159c odst. 2 tr. řádu).

Následně, pokud orgány činné v trestním řízení dodatečně nezjistí skutečnosti, které by vylučovaly dočasné odložení trestního stíhání, a pokud podezřelý splnil závazky pro něj plynoucí z § 159c odst. 1 tr. řádu, učiní státní zástupce rozhodnutí o nestíhání tohoto podezřelého (srov. § 159d odst. 1 tr. řádu). Podmínkou takového rozhodnutí je ale pravomocné skončení trestního stíhání osoby, která neoprávněný prospěch po podezřelém žádala, „*pokud uplynula lhůta k podání dovolání nebo bylo o podaném dovolání rozhodnuto a pokud uplynula lhůta k podání ústavní stížnosti nebo bylo o podané ústavní stížnosti rozhodnuto, nebo po pravomocném odložení nebo jiném*

¹⁵⁶ Srov. například GALO, Dušan. K navrhovanému institutu rozhodnutí o nestíhání podezřelého. *Právní rozhledy*. 2015, č. 22, str. 789-792. nebo BRUNA, Eduard. Problematické aspekty úplatkářských trestných činů (3. část) – některé specifické nástroje k jejich odhalování. *Bulletin advokacie*. 2019, č. 3, str. 24-27.

¹⁵⁷ Jedná se o pletichy v insolvenčním řízení dle § 226 odst. 2, 4 nebo 5 tr. zák., porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže dle § 248 odst. 1 písm. e), odst. 3 nebo 4 tr. zák., pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži dle § 257 odst. 1 písm. b), odst. 2 nebo 3 tr. zák., pletichy při veřejné dražbě dle § 258 odst. 1 písm. b), odst. 2 nebo 3 tr. zák., podplacení dle § 332 tr. zák., nepřímé úplatkářství dle § 333 odst. 2 tr. zák. a maření spravedlnosti podle § 347a odst. 2 tr. zák.

*vyřízení věci, nelze-li zahájit trestní stíhání osoby, která o úplatek, majetkový nebo jiný prospěch podezřelého požádala.*¹⁵⁸

Přestože konstrukce § 159c a 159d tr. řádu navazuje na v minulosti upravenou zvláštní účinnou lítost, oproti zvláštní účinné lítosti dle § 163 trestního zákona z roku 1961 kladou tato ustanovení na oznamovatele korupční trestné činnosti viditelně větší nároky, kdy musí v trestním řízení vynaložit mnohem více úsilí. Nadto současná právní úprava neposkytuje pro oznamovatele dostatečnou jistotu, neboť nezaniká jejich trestní odpovědnost jako taková, a ačkoli je postup dle předmětných ustanovení obligatorní, nestíhání podezřelého závisí primárně na tom, zda státní zástupce dojde k závěru, že podezřelý splnil svůj závazek spočívající v poskytnutí úplné a pravdivé výpovědi. Na rozhodnutí o svém nestíhání může navíc oznamovatel čekat klidně i několik let a po tuto dobu stále hrozí, že proti němu bude zahájeno trestní řízení. Pro tyto nedostatky je procesněprávní náhrada zvláštní účinné lítosti u korupce v podobě § 159c a 159d tr. řádu kritizována i ze strany odborné veřejnosti.¹⁵⁹

4.3. Sankční nástroje

Sankční nebo také represivní nástroje protikorupčního boje jsou nástroje, které mají za úkol výskyt korupčních aktivit ve společnosti trestat sankcemi. Tyto sankce mohou mít různý charakter. Kromě sankcí trestněprávních se může jednat například i o sankce pracovněprávního či služebněprávního charakteru, jakož i o sankce ve formě náhrady škody.¹⁶⁰ S ohledem na tematické zaměření práce se však tato podkapitola soustředí pouze na sankce trestněprávní.

Trestněprávní sankce lze označit za primární penalizační nástroj, který působí nejen represivně ale také preventivně, neboť jejich existence má pro potenciální pachatele odstrašující účinky.¹⁶¹ S ohledem na skutečnost, že trestní zákoník je založen na tzv. dualismu sankcí, trestněprávními sankcemi je třeba rozumět nejen tresty, ale i ochranná opatření. Jednotlivé druhy trestů, které lze dle trestního zákoníku uložit, jsou

¹⁵⁸ § 159d odst. 2 tr. řádu.

¹⁵⁹ Na tyto nedostatky upozorňuje například BRUNA, Eduard, 2019, op. cit. či HŘEBÍČEK, Vladislav. Několik poznámek k chystanému institutu dočasného odložení trestního stíhání osoby podezřelé ze spáchání vybraných korupčních trestných činů. *Trestněprávní revue*. 2015, č. 5, str. 113-118.

¹⁶⁰ ŠTIČKA, Michal, 2008, op. cit., str. 60.

¹⁶¹ Tamtéž, str. 128.

vypočteny v § 52 tr. zák.¹⁶² Nad rámec tohoto ustanovení lze uložit i výjimečný trest, který je trestním zákoníkem upraven v § 54. Za samostatný druh trestu bývá někdy označováno i podmíněné odsouzení. Tento výčet trestů je taxativní, a tudíž jej nelze rozšiřovat.¹⁶³ Při ukládání trestů potom platí, že pokud trestní zákon stanoví za některý trestný čin více trestů, je možné uložit každý z nich samostatně nebo i více těchto trestů vedle sebe (§ 53 odst. 1 tr. zák.). Tresty uvedené v § 53 odst. 2 tr. zák. je možné uložit samostatně, i když trestní zákoník ve zvláštní části pro daný trestný čin takový trest nestanoví. Co se týče ochranných opatření, trestní zákoník mezi ně řadí ochranné léčení, zabezpečovací detenci, zabránění věci, zabránění části majetku a ochrannou výchovu (§ 98 odst. 1 tr. zák.). Z nich bude mít v rámci korupčních deliktů význam především zabránění věci dle § 101 tr. zák. umožňující postihnout prospěch získaný korupcí.

Zaměříme-li se na ukládání trestů v případě úplatkářských trestných činů, jež tvoří jádro trestněprávní úpravy korupce, z dat získaných z aplikace Jak trestáme¹⁶⁴ je zřejmé, že v případě trestných činů přijetí úplatku dle § 331 tr. zák. a podplacení dle § 332 tr. zák. byl v letech 2016 až 2019 nejčastěji jako hlavní trest uložen podmíněný trest odnětí svobody. Méně často byl pak jako hlavní trest uložen peněžitý trest, nepodmíněný trest odnětí svobody a podmíněný trest odnětí svobody s dohledem. V několika málo případech bylo uloženo i vyhoštění a propadnutí věci. V jednom z případů bylo upuštěno od potrestání. Vzhledem ke skutečnosti, že pachatelé úplatkářských trestných činů zpravidla sledují získání majetkového prospěchu, má v rámci postihu korupce nepochybně důležitou roli výše zmíněný peněžitý trest, který je současně druhým nejčastěji ukládaným hlavním trestem. Ještě častěji však bývá ukládán jako trest vedlejší, a to v převážné většině případů vedle podmíněného trestu odnětí svobody. Velmi často ukládaným vedlejší trestem je rovněž trest zákazu činnosti či propadnutí věci.

Data o ukládání trestů v případě trestného činu nepřímého úplatkářství dle § 333 tr. zák. výše uvedená aplikace bohužel neposkytuje. Nicméně s ohledem na to, že data získaná z aplikace pro trestné činy přijetí úplatku dle § 331 tr. zák. a podplacení dle §

¹⁶² Jedná se o následující tresty: odnětí svobody, domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti, vyhoštění.

¹⁶³ JELÍNEK, Jiří, 2019, op. cit., str. 404.

¹⁶⁴ JAK TRESTÁME (aplikace). *jaktrestame.cz*, citováno dne 23. 12. 2020. Dostupné online z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here.

332 tr. zák. v zásadě odpovídají výsledkům již dříve provedené Analýzy soudních rozhodnutí vydaných v letech 2010 až 2012 ve věcech úplatkářských trestných činů,¹⁶⁵ lze v případě trestného činu nepřímého úplatkářství dle § 333 tr. zák. předeštit alespoň data z této analýzy, byť nejsou příliš aktuální. Z výsledků této analýzy vyplývá, že stejně jako u ostatních úplatkářských trestných činů je i v případě trestného činu nepřímého úplatkářství dle § 333 tr. zák. nejčastěji ukládaným trestem podmíněný trest odnětí svobody. K tomu je však třeba dodat, že v analyzovaném vzorku bylo jen velmi málo rozhodnutí, proto není snadné z něj vyvodit obecně platné závěry. V jednom z případů, kdy se obžalovaný trestného činu nepřímého úplatkářství dle § 333 tr. zák. dopustil v souběhu s trestným činem přijetí úplatku dle § 331 tr. zák., byl obžalovanému uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. V několika případech (celkem 4) byl uložen i trest zákazu činnosti.¹⁶⁶

4.4. Protikorupční nástroje de lege ferenda

V rámci kapitoly zabývající se nástroji protikorupčního boje bylo již představeno několik podle mého názoru zajímavých nástrojů. Především trestní řád poskytuje velké množství prostředků, které umožňují korupci ve společnosti nejen účinně odhalovat, ale i překlenout důkazní nouzi, která je s korupční trestnou činností zpravidla spojena. Přestože by se mohlo na první pohled zdát, že právní řád České republiky disponuje možná až nadměrou protikorupčních nástrojů, domnívám se, že stále nejsme schopni korupci úspěšně čelit. Proto by měla být kontinuálně vyvíjena snaha o zavádění dalších prostředků, které by mohly boj proti korupci v České republice podpořit. Zároveň je však třeba dodat, že samotné zakotvení protikorupčních nástrojů nestačí a je potřeba, aby byly společností i systematicky a efektivně využívány, přičemž velmi důležitou roli zde hraje i lidský faktor.

4.4.1. Whistleblowing

V oblasti boje proti korupci má nepochybně velký význam podpora oznamování korupčních aktivit. Z tohoto hlediska lze označit za problematickou absenci ucelené právní úpravy whistleblowingu v České republice. V důsledku absence této úpravy

¹⁶⁵ Analýza soudních rozhodnutí vydaných v letech 2010 až 2012 ve věcech úplatkářských trestných činů. korupce.cz, citováno dne 23. 12. 2020. Dostupné online z: <https://korupce.cz/protikorupcni-agenda/ostatni-temata/analzy-soudnich-rozhodnuti-vydanych-v-letech-2007-az-2009-a-2010-az-2012-ve-vecech-uplatkarskych-trestnych-cinu/>.

¹⁶⁶ Tamtéž.

nemají potenciální oznamovatelé možnost na korupční jednání bezpečným způsobem upozornit a chybí jim potřebná jistota, že se jejich oznámením bude někdo zabírat a že nebudou za jeho učinění sankcionováni. Je nepochybné, že právě whistleblowing může významným způsobem přispívat nejen k odhalování korupce, ale i k její prevenci, a jen v oblasti veřejných zakázek je jeho ekonomický přínos pro Českou republiku Evropskou komisí odhadován na zhruba 7 miliard korun.¹⁶⁷

Ačkoli se snahy o zakotvení komplexní právní úpravy whistleblowingu v České republice objevily již několikrát, žádný z předložených návrhů nebyl doposud schválen a v současnosti je v právním řádu komplexněji upravena pouze ochrana oznamovatelů v oblasti státních zaměstnanců dle vládního nařízení č. 145/2015 Sb., o opatřeních souvisejících s oznamováním podezření ze spáchání protiprávního jednání ve služebním úřadu, ve znění pozdějších předpisů. Ostatní režimy právní ochrany whistleblowerů jsou velmi roztržité a dílčí ochranná opatření lze nalézt v pracovněprávních ale i některých dalších právních předpisech. Tato opatření však oznamovatelům neposkytují uspokojivě důvěryhodné a dostupné kanály, skrze které by bylo možné podávat jednotlivá oznámení, nadto pro oznamovatele nezabezpečují ani poradenskou nebo právní podporu.¹⁶⁸

Ambici doplnit chybějící komplexní právní úpravu whistleblowingu do právního řádu České republiky má v současnosti návrh nového zákona o ochraně oznamovatelů, který dne 30. června 2020 představilo Ministerstvo spravedlnosti. Tímto návrhem vláda plní mimo jiné i transpoziční povinnost České republiky, vyplývající pro ni ze směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1937 ze dne 23. října 2019 o ochraně osob, které oznamují porušení práva Unie a rovněž závazky plynoucí z některých mezinárodních úmluv o korupci (například z Trestněprávní úmluvy Rady Evropy o korupci nebo Úmluvy OSN o korupci).¹⁶⁹ Zákon musí Česká republika přijmout

¹⁶⁷ EUROPEAN COMMISSION. Estimating the Economic Benefits of Whistleblower Protection in Public Procurement – Final Report. Written by Milieu Ltd. July – 2017. *europa.eu*, citováno dne 23. 12. 2020. Dostupné online z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8d5955bd-9378-11e7-b92d-01aa75cd71a1/language-en/>.

¹⁶⁸ REDAKCE. Ministerstvo spravedlnosti představilo nový zákon o ochraně oznamovatelů. *Právní rozhledy*. 2020, č. 13-14, str. 1 a násl.

¹⁶⁹ Tamtéž.

nejpozději do 17. prosince 2021, jinak jí hrozí sankce ze strany Evropské komise a po tomto datu začne mít výše zmíněná směrnice rovněž vertikální přímý účinek.¹⁷⁰

Ministerstvem představený návrh zákona má oznamovatelům zajistit bezpečnou možnost upozornit na protiprávní jednání v rámci obligatorně zřizovaných vnitřních, nebo i případně externích mechanismů a poté rovněž zajistit ochranu před případnými odvetnými kroky zaměstnavatelů, jakož i jiných subjektů. Ochranu návrh zákona poskytuje nejen zaměstnancům a státním zaměstnancům, ale například i osobám na odborné praxi a dobrovolníkům, osobám samostatně výdělečně činným, obchodním partnerům a některým dalším osobám.¹⁷¹ V základních ustanoveních návrh zákona nejprve upravuje předmět právní úpravy a vymezuje základní pojmy. Poté se věnuje mlčenlivosti a informacím vyloučeným z oznamování a také zákazu odvetných opatření. Část druhá se následně věnuje činění oznámení, v rámci něhož upravuje tzv. vnitřní oznamovací systém a vnější oznamovací systém. Dále se věnuje způsobu přijetí oznámení a naložení s ním včetně práv a povinností subjektů participujících na ochraně oznamovatelů. Předposlední část se věnuje přestupkům a poslední část je tvořena přechodnými a závěrečnými ustanoveními.¹⁷²

Dle názoru Transparency International návrh zákona, ačkoli ve spoustě bodech naplňuje požadavky na fungující systém ochrany whistleblowerů, trpí i několika nedostatky. Jeden z nich je spatřován v povaze nově zřizovaného orgánu vnějšího oznamovacího systému, kterým má být Agentura na ochranu oznamovatelů. Tato agentura má být organizačním útvarům Ministerstva spravedlnosti, což nevyhovuje požadavku na její nezávislost. Nadto je návrhu zákona vyčítáno rozlišování významných a dalších oznámení, kdy osoby činící obyčejná oznámení by mohly být pod slabší ochranou. Také je například ze strany Transparency International navrhováno zakotvení výslovné možnosti podání anonymních oznámení.¹⁷³ V případě anonymních

¹⁷⁰ Vládě zbývá už jen rok na přijetí kvalitního zákona na ochranu oznamovatelů. *transparency.cz*, publikováno 17. 12. 2020, citováno dne 25. 12. 2020. Dostupné online z: <https://www.transparency.cz/vlade-zbyva-uz-jen-rok-na-prijeti-kvalitniho-zakona-na-ochranu-oznamovatelu/>.

¹⁷¹ REDAKCE, 2020, op. cit.

¹⁷² Návrh zákona o ochraně oznamovatelů ze dne 30. 6. 2020.

¹⁷³ Zákon o whistleblowingu v navrhované podobě nezajišťuje oznamovatelům dostatečnou podporu a ochranu. *transparency.cz*, publikováno 3. 8. 2020, citováno dne 25. 12. 2020. Dostupné online z: <https://www.transparency.cz/zakon-o-whistleblowingu-v-navrhovane-podobě-nezajistuje-oznamovatelum-dostatecnou-podporu-a-ochranu/>.

oznámení je však třeba si uvědomit, že je s nimi spojeno riziko, že se jimi v případě nedostatečných důkazů nebude nikdo zabývat. Zároveň lze ale důvodně předpokládat, že možnost anonymních oznámení přiměje k oznámení i ty osoby, které by jej z důvodu obavy z odhalení jejich totožnosti neučinili.

4.4.2. Policejní provokace

Velmi často diskutovaným prostředkem, jehož zavedení do právního řádu České republiky by mohlo významným způsobem přispět k potlačení korupčních aktivit, je policejní provokace v podobě tzv. agenta provokatéra.¹⁷⁴ Za policejní provokaci lze označit takové jednání orgánů činných v trestním řízení, kdy se tyto orgány neomezí pouze na vyšetřování již spáchaných trestných činů, nýbrž aktivně vyvíjejí na jednotlivce vliv, kterým jej pobízejí ke spáchání trestného činu, který by jinak nespáchal, a to se záměrem, aby byl odhalen trestný čin, tedy aby byly obstarány důkazy a zahájeno trestní stíhání.¹⁷⁵ Agentu provokatéra, který aktivně navádí k trestné činnosti, je třeba odlišovat od tzv. agenta kontrolora,¹⁷⁶ jehož činnost spočívá pouze v pasivním sledování trestné činnosti a v jejím dokumentování, a který představuje jeden z operativně pátracích prostředků (k tomuto prostředku viz blíže část 4.2.6.).

Použití policejní provokace při dodržení jistých podmínek akceptovala například americká justice. Ta rozlišuje mezi nedovoleným nastražením pasti na nevinnou osobu (tzv. „*entrapment*“) a povoleným podnětem směřujícím k osobě náchylné k páčání trestné činnosti (tzv. „*sting operation*“ či „*encouragement*“). Sting operation je účelovou metodou, při jejímž použití dává stát přednost zájmu na potírání závažné trestné činnosti před ochranou základních práv a svobod jednotlivců. Je však nepřijatelné, aby státní orgány vyvolaly trestnou činnost jinak nevinné osoby. Proto je potřeba důsledně zkoumat úmysl nebo náchylnost osoby k páčání trestné činnosti tak, aby byla používána pouze ve vztahu k neopatrnému pachateli, a nikoliv ve vztahu k

¹⁷⁴ Srov. například HULINSKÝ, Petr, 2008, op. cit., str. 107.

¹⁷⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Ramanauskas vs Litva ze dne 5. 2. 2008 (č. 74420/01).

¹⁷⁶ HERZEG, Jiří. Systém řízení provokace v boji proti korupci a principy právního státu. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 4, str. 25 a násl.

neopatrnému nevinnému. Nedodržením tohoto pravidla by bylo narušeno právo na řádný proces.¹⁷⁷

Policejní provokaci po vzoru výše zmíněné metody převzala do svého právního řádu například i Slovenská republika. Agent provokatéra lze ve smyslu § 117 odst. 2 slovenského trestního řádu použít v případech korupční trestné činnosti veřejného činitele nebo zahraničního veřejného činitele, kdy zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že pachatel by danou trestnou činnost spáchal i bez použití provokace. Ačkoli lze předpokládat, že zavedení institutu agenta provokatéra do slovenského trestního řádu vedlo ke zvýšení efektivity orgánů činných v trestním řízení v boji proti korupci, velmi často bývá jeho zavedení předmětem kritiky a právní úprava agenta provokatéra je označována za protiústavní.¹⁷⁸

Není pochyb, že odhalování natolik specifické trestné činnosti, jako je korupce, vyžaduje použití nestandardních metod a prostředků. Přestože odborná veřejnost všeobecně přiznává, že právě agent provokatér by mohl představovat velmi účinnou metodu potírání korupce, obratem dodává, že zavedení policejní provokace by bylo v rozporu s právním řádem České republiky.¹⁷⁹ Tento závěr se opírá o myšlenku, že nelze dopustit, aby se orgány činné v trestním řízení podílely na vytváření skutkového děje trestné činnosti a aby utvářely nebo ovlivňovaly doposud neexistující vůli osoby spáchat trestný čin. Nepřípustnost policejní provokace vyslovil ve svých nálezech několikrát i Ústavní soud,¹⁸⁰ a negativní postoj k ní zaujímá též Evropský soud pro lidská práva (blíže viz část 4.2.6). Lze tedy uzavřít, že s ohledem na principy právního státu a zájem na zachování základních práv a svobod je třeba zavedení institutu agenta provokatéra do právního řádu České republiky odmítnout a při potírání korupce se spokojit se současnými operativně pátracími metodami.

¹⁷⁷ HORNÍK, Jan. Co je, bude a mohlo by být nového v oblasti potírání korupce a úplatkářství. *mvcr.cz*, citováno dne 25. 12. 2020. Dostupné online z: <https://www.mvcr.cz/mvcren/article/co-je-bude-a-mohlo-by-byt-noveho-v-oblasti-potirani-korupce-a-uplatkarstvi.aspx>. K tomu srov. SOTOLÁŘ, Alexander, PŮRY, František, WORATŠCHOVÁ, Vladana. Posuzování policejní provokace. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 11, str. 313 a násl.

¹⁷⁸ Srov. například TÓTHOVÁ, Marcela. 2013, op. cit. nebo PRÍBELSKÝ, Patrik. Policajná provokácia v Slovenskej republike. *Trestní právo*. 2004, č. 2, str. 15-20.

¹⁷⁹ MUSIL, Jan. Zahraniční trestněprávní úpravy potírání korupce. In: *Sborník z odborného semináře „K otázkám korupce a úplatkářství“*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-110-6, str. 47.

¹⁸⁰ Srov. například nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. II. ÚS 710/01 (SR 10/2003) nebo nálezy Ústavního soudu ze dne 22. 6. 2000, sp. zn. III. ÚS 597/99 (97/2000 USn.).

4.4.3. Znovuzavedení účinné lítosti

Účinná lítost je hmotněprávním institutem, který řadíme mezi důvody zániku trestní odpovědnosti. Zvláštní účinná lítost, kterou trestní právo v minulosti upravovalo i ve vztahu k některým úplatkářským deliktům, je rovněž prostředkem napomáhajícím k odhalování a také prevenci korupční trestné činnosti. Současná právní úprava však tento protikorupční nástroj z předchozího trestního zákona nepřevzala, na což odborná veřejnost reagovala převážně kritikou a několikrát byla akcentována potřeba jeho znovuzavedení.¹⁸¹

Podstatou dříve účinného § 163 trestního zákona z roku 1961 zakotvujícího zvláštní účinnou lítost ve vztahu k trestným činům podplacení a nepřímého úplatkářství byla pozitivní motivace k oznamování korupčních aktivit. Toto ustanovení ve svém původním znění zajišťovalo beztrestnost pachatelům výše zmíněných úplatkářských deliktů, pokud slíbili či poskytli úplatek jenom proto, že o to byli požádáni a zároveň o tom učinili dobrovolně a bez zbytečného odkladu oznámení bezpečnostnímu orgánu či prokurátoru. Později bylo toto ustanovení celkem dvakrát novelizováno (k tomu viz blíže podkapitola 2.3.).

Ustanovení upravující zvláštní účinnou lítost ve vztahu k trestným činům podplacení a nepřímého úplatkářství bylo v návaznosti na výsledky resortního připomínkového řízení zařazeno i do vládního návrhu nového trestního zákoníku z roku 2004.¹⁸² Tento návrh zákona však v poslanecké sněmovně neprošel a do návrhu současného trestního zákoníku již toto ustanovení zapracováno nebylo.

Ambici znovuzavést zvláštní účinnou lítost ke korupci do současného trestního zákoníku měl již v roce 2011 návrh skupiny několika poslanců.¹⁸³ Ti navrhovali nejen obnovení zvláštní účinné lítosti ve vztahu k trestným činům podplacení a nepřímého úplatkářství (navrhovaný § 334a tr. zák.), nýbrž zcela nově i k některým dalším

¹⁸¹ K tomu srov. například VANTUCH, Pavel. Úplatkářství a účinná lítost v trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 4, str. 17-23 nebo GRIVNA, Tomáš a HORNÍK, Jan. Využití účinné lítosti pro korupční trestné činy. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 7-8, str. 157-164.

¹⁸² Vládní návrh na vydání trestního zákoníku ze dne 21. 7. 2004, sněmovní tisk č. 744.

¹⁸³ Návrh poslanců Marie Nedvědové, Zuzky Bebarové Rujbrové, Stanislava Grospiče a Marie Rusové na vydání zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb. ze dne 4. 5. 2011, sněmovní tisk č. 345.

korupčním deliktům (navrhovaný § 248a).¹⁸⁴ S odkazem na kritiku dříve účinného § 163 trestního zákona z roku 1961 ze strany mezinárodních organizací a také s odkazem na minimální využívání tohoto ustanovení v minulosti však k návrhu zaujala negativní postoj vláda¹⁸⁵ a návrh byl posléze zamítnut poslaneckou sněmovnou.

Výše uvedené vládní argumenty je ale třeba rozporovat, neboť výslovný zákaz účinné lítosti u korupce žádná mezinárodní úmluva neobsahuje, a stejně tak v minulosti formulovaná doporučení mezinárodní organizace OECD se týkala pouze vyloučení účinné lítosti ve vztahu k zahraničním veřejným činitelům, a nikoli vyloučení zvláštní účinné lítosti u korupce obecně.¹⁸⁶ Tvrzení o nepřilíš častém využívání účinné lítosti u korupce je sice pravdivé, nicméně nelze opomenout, že podstata účinné lítosti nespočívá pouze v odhalování korupčních aktivit, nýbrž i v jejich prevenci, přičemž skutečnost, v kolika případech účinná lítost potenciální pachatele od korupce odradila, zjistit nelze. Rovněž je sporné, zda je malá četnost uplatnění určitého institutu pádným důvodem pro jeho zrušení. Gřivna dále vyvrací i další velmi často uváděný argument odpůrců znovuzavedení účinné lítosti u korupce, kterým je to, že je spojená s předchozím politickým režimem, neboť je výlučně součástí právních řádů postkomunistických zemí. Ustanovení obdobná § 163 trestního zákona z roku 1961 lze totiž nalézt například i ve španělském, řeckém, portugalském či rakouském trestním právu.¹⁸⁷ Za bezpředmětné lze označit rovněž i obavy ze zneužití účinné lítosti u korupce. Tato hrozba je pouze potenciální, neboť z minulosti není znám žádný takový případ. Zneužití navíc mohou být nepochybně i jiné protikorupční nástroje (například institut spolupracujícího obviněného).¹⁸⁸

V návaznosti na trvajícím kritiku zrušení zvláštního ustanovení o účinné lítosti ve vztahu ke korupčním deliktům zákonodárce do trestního řádu zakomponoval nová

¹⁸⁴ Konkrétně se jednalo o trestné činy zneužití informace a postavení v obchodním styku (§ 255 tr. zák.), zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 tr. zák.), pletich při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 tr. zák.) a pletich při veřejné dražbě (§ 258 tr. zák.).

¹⁸⁵ Stanovisko vlády k návrhu poslanců Marie Nedvědové, Zuzky Bebarové Rujbrové, Stanislava Grospiče a Marie Rusové na vydání zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb. ze dne 2. 6. 2011, sněmovní tisk č. 345.

¹⁸⁶ VANTUCH, Pavel, 2012, op. cit.

¹⁸⁷ GŘIVNA, Tomáš. Účinná lítost u korupčních trestných činů. In: *Dny práva 2011 – Days of Law 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. Citováno dne 27. 12. 2020. Dostupné online z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/prispevky/06%20Trest/07%20Tomas%20grivna.pdf.

¹⁸⁸ GŘIVNA, Tomáš a HORNÍK, Jan, 2012, op. cit.

ustanovení upravující dočasné odložení trestního stíhání (§ 159c tr. řádu) a rozhodnutí o nestíhání podezřelého (§ 159d tr. řádu), jimž byla věnována pozornost v části 4.2.8. Jak jsem již zmínila, tuto procesněprávní náhradu zvláštní účinné lítosti nepovažuji za příliš šťastnou, neboť podmínky stanovené ve výše uvedených ustanoveních mohou pro potenciální oznamovatele korupční trestné činnosti působit spíše demotivačně (k tomu blíže viz část 4.2.8).

S ohledem na vše výše uvedené se domnívám, že znovuzavedení zvláštní účinné lítosti ve vztahu ke korupčním deliktům by mohlo být krokem pro zefektivnění protikorupčního boje. Osobně si dovedu představit její zakotvení nejen u trestných činů podplacení dle § 332 tr. zák. a nepřímého úplatkářství dle § 333 tr. zák., ale i u některých dalších korupčních trestných činů. Například by mohla napomáhat i k odhalování a prevenci korupčních deliktů zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 tr. zák.), pletich při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 tr. zák.) nebo pletich při veřejné dražbě (§ 258 tr. zák.).

Co se týče podmínek aplikace, inspirací může být poslední znění dříve účinného § 163 trestního zákona z roku 1961. Tomu bývá vytýkán požadavek bezodkladnosti oznámení korupčního deliktu, který možnost aplikace účinné lítosti výrazně omezuje.¹⁸⁹ Za účelem zefektivnění zvláštní účinné lítosti by proto bylo vhodné například po vzoru polské právní úpravy rozšířit možnost učinění oznámení až do okamžiku, než se o protiprávním jednání dozví orgány činné v trestním řízení.¹⁹⁰ Za nezbytné však stejně jako Gřivna s Horníkem považují zachování podmínky dobrovolně učiněného oznámení, neboť bez něj by mohlo docházet k případům, kdy bude korupce oznámena pouze kvůli tomu, že se pachatel dozvěděl o okolnostech, které by i tak vedly k jeho odhalení.¹⁹¹ Zároveň by měla být s ohledem na doporučení formulovaná ze strany OECD aplikace účinné lítosti vyloučena pro případy korupce související s výkonem pravomoci zahraničních úředních osob.

¹⁸⁹ KALVODOVÁ, Věra. Úplatkářství (nejen) z pohledu nového trestního zákoníku. In: *Dny práva 2011 – Days of Law 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. Citováno dne 27. 12. 2020. Dostupné online z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/prispevky/06%20Trest/09%20vera%20kalvodova.pdf.

¹⁹⁰ Srov. čl. 229 § 6, čl. 230a § 3 a čl. 296a § 5 polského trestního kodexu.

¹⁹¹ GŘIVNA, Tomáš a HORNÍK, Jan, 2012, op. cit.

5. Vybrané zahraniční trestněprávní úpravy korupce

Korupce a úplatkářství představují palčivý problém nejen v České republice, ale i v zahraničí. Jejich trestněprávnímu postihu je tudíž věnována značná pozornost i v ostatních státech, přičemž postoj jednotlivých států k právní úpravě korupce a úplatkářství může v některých aspektech vykazovat shodné rysy a v některých může být zase velmi odlišný. Nahlédnutí do alespoň některých zahraničních trestněprávních úprav korupce a úplatkářství, které umožní jejich porovnání s tuzemskou právní úpravou, může být pro Českou republiku nepochybně užitečné, neboť z nich může načerpat potřebnou inspiraci pro vylepšení své právní úpravy potírání korupce, nebo se naopak může poučit z jejich nedostatků.

Kapitola věnovaná zahraničním právním úpravám se zaměřuje na trestněprávní úpravy korupce a úplatkářství v Německu, Rakousku, na Slovensku a v Polsku, což jsou země nejen geograficky, ale i kulturně České republice blízké, a proto by se právě ony mohly stát zdrojem inspirace pro efektivnější potírání korupce na našem území.

5.1. Německo

Stěžejním předpisem německého trestního práva je trestní zákon Spolkové republiky Německo ze dne 15. května 1971 (Strafgesetzbuch).¹⁹² Ten je obdobně jako trestní zákoník tvořen obecnou a zvláštní částí, která obsahuje katalog trestných činů zařazených do jednotlivých oddílů dle druhového objektu. Trestné činy postihující korupční jednání německý trestní zákon upravuje na více místech, stejně jako tak činí i český trestní zákoník.

Korupční delikty lze nalézt především v oddílu třicátém s názvem „*Trestné činy v úřadu*“ („*Straftaten im Amt*“). Konkrétně se jedná o trestné činy přijetí prospěchu („*Vorteilsannahme*“) dle § 331 StGB, úplatnost („*Bestechlichkeit*“) dle § 332 StGB, poskytnutí prospěchu („*Vorteilsgewährung*“) dle § 333 StGB a podplácení („*Bestechung*“) dle § 334 StGB. Následující § 335 StGB upravuje zvláště těžké případy

¹⁹² Trestní zákon Spolkové republiky Německo ze dne 15. května 1971 (Strafgesetzbuch). *gesetze-im-internet.de*, citováno dne 28. 12. 2020. Dostupné online z: <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/index.html>.

úplatnosti a podplácení („*Besonders schwere Fälle der Bestechlichkeit und Bestechung*“) a § 335a, 336 a 337 StGB lze označit za výkladová ustanovení.

Pasivní úplatkářství je postihováno jednak trestným činem přijetí prospěchu dle § 331 StGB a jednak trestným činem úplatnosti dle § 332 StGB. Oba tyto trestné činy jsou trestnými činy veřejných osob a pachatelem může být jen osoba se zvláštním postavením.¹⁹³ Rozdíl mezi těmito trestnými činy spočívá v tom, že zatímco pachatel trestného činu dle § 331 StGB jedná v souladu se svými povinnostmi, pachatel trestného činu dle § 332 StGB uložené povinnosti porušuje. Jde-li o skutek dle § 331 odst. 1 StGB, ten není ve smyslu § 331 odst. 3 StGB trestný, pokud pachatel přijal či si dal slíbit prospěch, o který nežádal a příslušný úřad jej schválil buď již před přijetím, nebo poté, co o něm pachatel učinil neprodleně oznámení.

Německý trestní zákon tedy na rozdíl od českého trestního zákoníku rozlišuje mezi případy, kdy veřejná osoba požaduje, přijme nebo si dá slíbit prospěch za to, že provede určitý úkon, který je v souladu s jejími služebními povinnostmi, a případy, kdy veřejná osoba takovým úkonem své povinnosti poruší. Korupční jednání, kdy pachatel úkonem poruší své služební povinnosti jsou německým trestním zákonem pochopitelně pojímána jako společensky škodlivější a podléhají přísnějšímu postihu.¹⁹⁴ Zohlednění, zda došlo v souvislosti s korupcí k porušení povinností veřejné osoby, považují za vhodné a domnívám se, že i český zákonodárce by mohl tyto dva případy diferencovat a osobu obstarávající věci obecného zájmu trestat přísněji, vykoná-li za úplatek úkon, jímž poruší své povinnosti.

Co se týče aktivního úplatkářství, to je postihováno trestnými činy poskytnutí prospěchu dle § 333 StGB a podplácení dle § 334 StGB. Na rozdíl od trestných činů upravených v § 331 a 332 StGB zde může být pachatelem kdokoli. Jednání pachatele spočívající v nabídce, slibu či poskytnutí prospěchu však musí směřovat vůči osobě se zvláštním postavením.¹⁹⁵ Trestné činy dle § 333 a 334 StGB zrcadlově kopírují trestné

¹⁹³ Pachatelem trestných činů dle § 331 odst. 1 a § 332 odst. 1 StGB může být pouze veřejný činitel, veřejný činitel EU nebo osoba zvláště povinná veřejnou službou a pachatelem trestných činů dle § 331 odst. 2 a § 332 odst. 2 StGB pouze soudce, člen soudu EU či rozhodčí soudce.

¹⁹⁴ Srov. trestní sazby obsažené v § 331 odst. 1, 2 a v § 332 odst. 1, 2 StGB. U méně těžkých případů úplatkářství dle § 332 odst. 1, 2 StGB jsou trestní sazby shodné s trestními sazbami obsaženými v § 331 odst. 1, 2 StGB.

¹⁹⁵ Konkrétně vůči veřejnému činiteli, veřejnému činiteli EU, osobě zvláště povinné veřejnou službou či vojáku Spolkové armády, pokud jde o trestný čin dle § 333 odst. 1 a § 334 odst. 1 StGB, případně vůči

činy dle § 331 a 332 StGB ve smyslu, že zatímco trestný čin poskytnutí prospěchu dle § 333 StGB postihuje slib, nabídku či poskytnutí prospěchu za úkon, který je v souladu s povinnostmi dané osoby, trestný čin podplácení dle § 334 StGB postihuje jednání pachatele, kterým slíbí, nabídne či poskytne prospěch za úkon, jehož provedením daná osoba své povinnosti poruší. Ustanovení § 333 odst. 3 StGB potom svým obsahem odpovídá § 331 odst. 3 StGB specifikovanému výše.

Ustanovení § 335 StGB následně přísněji postihuje zvláště závažné případy úplatnosti (§ 332 StGB) a podplácení (§ 334 StGB). Například se může jednat o případy, kdy prospěch dosahuje velkého rozsahu (srov. § 335 odst. 2 bod 1. StGB).

Výše uvedené trestné činy představují postih korupce ve sféře veřejné. Co se týče korupce ve sféře soukromé, ta je stíhána v rámci dvacátého šestého oddílu s názvem „*Trestné činy proti hospodářské soutěži*“ („*Straftaten gegen den Wettbewerb*“) trestnými činy úplatnost a podplácení v obchodním styku („*Bestechlichkeit und Bestechung im geschäftlichen Verkehr*“) dle § 299 StGB, úplatnost ve zdravotnictví („*Bestechlichkeit im Gesundheitswesen*“) dle § 299a StGB a podplácení ve zdravotnictví („*Bestechung im Gesundheitswesen*“) dle § 299b StGB. Zvláště těžké případy těchto trestných činů („*Besonders schwere Fälle der Bestechlichkeit und Bestechung im geschäftlichen Verkehr und im Gesundheitswesen*“) poté upravuje následující § 300 StGB. I těmito trestnými činy je postihováno jak úplatkářství pasivní (§ 299 odst. 1 StGB a § 299a StGB), tak aktivní (§ 299 odst. 2 StGB a § 299b StGB).

Nadto německý trestní zákon zvláště postihuje ještě korupci v souvislosti s volbami a výkonem mandátu volených zástupců, a to konkrétně trestnými činy podplácení voličů („*Wählerbestechung*“) dle § 108b StGB a úplatnost a podplácení volených zástupců („*Bestechlichkeit und Bestechung von Mandatsträgern*“) dle § 108e StGB upravenými v oddílu čtvrtém nesoucím označení „*Trestné činy proti ústavním orgánům, jakož i při volbách a hlasováních*“ („*Straftaten gegen Verfassungsorgane sowie bei Wahlen und Abstimmungen; Bestechlichkeit und Bestechung von Mandatsträgern*“). I zde je postihováno úplatkářství v aktivní (§ 108b odst. 1 StGB a § 108e odst. 2 StGB) i pasivní (§ 108b odst. 2 StGB a § 108e odst. 1 StGB) formě.

soudci, členu soudu EU či rozhodčímu soudci, pokud jde o trestný čin dle § 333 odst. 2 a § 334 odst. 2 StGB.

Z výše uvedeného je zřejmé, že úplatkářství v souvislosti s výkonem volebního práva německý trestní zákon upravuje samostatně, zatímco český trestní zákoník jej podřadil pod trestný čin maření přípravy a průběhu voleb a referenda dle § 351 tr. zák. Dle mého názoru je německá právní úprava v případě tohoto trestného činu přehlednější. Nadto v § 108b StGB vhodně stíhá jak aktivní, tak pasivní úplatkářství, zatímco český zákonodárce se v souvislosti s výkonem volebního či hlasovacího práva omezil pouze na postih aktivního úplatkářství (k tomu viz část 3.2.6.). Trestný čin obdobný tomu v § 108e StGB sice česká právní úprava neobsahuje, nicméně volené zástupce blíže specifikované v § 108e odst. 3 StGB lze nepochybně označit za úřední osoby ve smyslu § 127 a 334 tr. zák. Případy úplatkářství uvedené v § 108e StGB budou tudíž podle českého právního řádu postihovány v rámci trestných činů přijetí úplatku a podplacení. Stejně tomu tak bude i v případě trestných činů dle § 299a a 299b StGB, neboť kvalifikovaného zdravotníka lze označit za osobu obstarávající věci obecného zájmu (k tomu viz část 3.1.1).

5.2. Rakousko

Základ rakouského trestního práva tvoří trestní zákoník Rakouska - Spolkový zákon z 23. ledna 1974, č. 60/1974 BGBl.,¹⁹⁶ přičemž z hlediska postihu korupčního jednání je zde relevantní především jeho dvacátý druhý oddíl s názvem „*Trestní porušení úřední povinnosti, korupce a příbuzná trestná jednání*“.

V pořadí prvním trestným činem tohoto oddílu, který obsahuje znaky korupčního jednání, a to konkrétně korupčního jednání v pasivní formě, je trestný čin úplatnosti („*Bestechlichkeit*“) dle § 304 StGB(AT). Ten trestá jednání úřední osoby nebo rozhodčího soudce, který přijme, dá si slíbit nebo žádá prospěch za to, že v rozporu se svou povinností provede nebo neprovede určitý úkon. Rovněž trestá i soudem či jiným úřadem pro určité řízení ustanoveného znalce, pokud přijme, dá si slíbit nebo žádá prospěch za to, že podá nepravdivý posudek či nález.

Korupci v pasivní formě postihuje rovněž i trestný čin přijetí prospěchu („*Vorteilsannahme*“) dle § 305 StGB(AT). Podle něj je trestná úřední osoba nebo rozhodčí soudce, pokud přijme, dá si slíbit nebo žádá neoprávněný prospěch za to, že

¹⁹⁶ Trestní zákoník Rakouska – Spolkový zákon z 23. ledna 1974, č. 60/1974 BGBl. *ris.bka.gv.at*, citováno dne 29. 12. 2020. Dostupné online z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296>.

v souladu se svými povinnostmi provede nebo neprovede určitý úkon. I rakouský trestní zákoník tedy stejně jako ten německý rozlišuje případy, kdy úřední osoba či rozhodčí soudce přijme, dá si slíbit nebo žádá prospěch za to, že provede nebo neprovede určitý úkon v souladu se svými povinnostmi nebo naopak v rozporu s nimi, přičemž provedení nebo neprovedení úkonu v rozporu s povinnostmi dané osoby v souvislosti s neoprávněným prospěchem je trestáno přísněji.¹⁹⁷

Za zmínku zde stojí § 305 odst. 4 StGB(AT), který stanoví, jaký prospěch se v případě trestného činu přijetí prospěchu nepovažuje za neoprávněný. V souladu s tímto ustanovením nebude jako trestný čin přijetí prospěchu stíháno přijetí prospěchu dovoleného zákonem nebo poskytnutého v souvislosti s událostmi, na jejichž účasti je úřední či jiný objektivně oprávněný zájem, dále též přijetí prospěchu určeného na všeobecně prospěšný účel, pokud na způsob jeho užití nemá rozhodující vliv úřední osoba či rozhodčí soudce, a konečně také přijetí prospěchu nepatrné hodnoty.

Případy pasivního úplatkářství, kdy úřední osoba nebo rozhodčí soudce kromě případů dle § 304 a 305 StGB(AT) s úmyslem nechat se ovlivnit ve své úřední činnosti přijme, dá si slíbit nebo žádá prospěch naplňují skutkovou podstatu trestného činu poskytnutí prospěchu za účelem ovlivnění („*Vorteilsannahme zur Beeinflussung*“) dle § 306 StGB(AT).

Následující ustanovení poté postihují korupci v aktivní formě. Trestný čin podplácení („*Bestechung*“) dle § 307 StGB(AT) je zrcadlovým deliktem k trestnému činu dle § 304 StGB(AT), kdy stíhá jednání pachatele (kohokoliv), který poskytne, nabídne nebo slíbí prospěch úřední osobě, rozhodčímu soudci nebo znalci za to, že provede nebo neprovede úřední úkon v rozporu s jejich povinnostmi nebo podá nepravdivý posudek či nález. Obdobně potom trestný čin poskytnutí prospěchu („*Vorteilszuwendung*“) dle § 307a StGB(AT) zrcadlově odpovídá trestnému činu dle § 305 StGB(AT) a trestný čin poskytnutí prospěchu za účelem ovlivnění („*Vorteilszuwendung zur Beeinflussung*“) dle § 307b StGB(AT) zase trestnému činu dle § 306 StGB(AT).

¹⁹⁷ Za trestný čin dle § 304 odst. 1 StGB(AT) může být pachatel potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky, zatímco za trestný čin dle § 305 odst. 1 StGB(AT) pouze až na dva roky.

Rakouské trestní právo postihuje rovněž i úplatkářství nepřímé, a to trestným činem zakázané intervence („*Verbotene Intervention*“) dle § 308 StGB(AT). Podle § 308 odst. 1 StGB(AT) je trestný ten, kdo přijme, dá si slíbit nebo žádá prospěch za to, že bude neoprávněně působit na rozhodování úřední osoby nebo rozhodčího soudce. Ustanovení § 308 odst. 2 StGB(AT) trestá také toho, kdo jinému poskytne, nabídne či slíbí prospěch za to, že bude neoprávněně působit na rozhodování úřední osoby či rozhodčího soudce.

Výše uvedené trestné činy postihují korupci ve sféře veřejné, co se týče korupce ve sféře soukromé, tu stíhá následující trestný čin přijetí daru a podplácení zaměstnanců nebo zmocněnců („*Geschenkannahme und Bestechung von Bediensteten oder Beauftragten*“) dle § 309 StGB(AT). Ten trestá jak úplatkářství aktivní (§ 309 odst. 2 StGB(AT)), tak pasivní (§ 309 odst. 1 StGB(AT)). Protislužbou za prospěch je zde provedení nebo neprovedení právního úkonu v obchodním styku zaměstnancem nebo zmocněncem podniku v rozporu s jeho povinnostmi.

Obdobně jako německý trestní zákon postihuje i rakouský trestní zákoník zvlášť ještě korupci v souvislosti s výkonem volebního a hlasovacího práva, a to konkrétně trestným činem podplácení ve volbách nebo referendu („*Bestechung bei einer Wahl oder Volksabstimmung*“) dle § 265 StGB(AT) zařazeným v oddílu osmnáctém s názvem „*Trestná jednání při volbách a lidových hlasováních*“ („*Strafbare Handlungen bei Wahlen und Volksabstimmungen*“). I zde je postihováno aktivní (§ 265 odst. 1 StGB(AT)) i pasivní úplatkářství (§ 265 odst. 2 StGB(AT)).

5.3. Slovensko

Co se týče postihu korupce na Slovensku, ten je součástí zákona č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov. V hlavě osmé tohoto zákona, která se nazývá „*Trestné činy proti poriadku vo verejných veciach*“, nalezneme oddíl třetí s označením „*Korupcia*“ obsahující trestné činy přijímání úplatku (§ 328 až 330 slov. tr. zák.), podplácení (§ 332 až 334 slov. tr. zák.), trestný čin nepřímé korupce (§ 336 slov. tr. zák.), sportovní korupce (§ 336b slov. tr. zák.) a přijetí a poskytnutí neoprávněné výhody (§ 336c slov. tr. zák.).

Trestného činu přijímání úplatku se dopustí ten, kdo přímo nebo skrze zprostředkovatele pro sebe nebo pro jiného žádá, přijme nebo si dá slíbit úplatek, aby

jednal nebo se zdržel jednání tak, že poruší svoje povinnosti plynoucí ze zaměstnání, povolání, postavení či funkce (srov. § 328 odst. 1 slov. tr. zák.). Také ten, kdo přímo nebo skrze zprostředkovatele pro sebe nebo pro jiného žádá, přijme nebo si dá slíbit úplatek v souvislosti s obstaráváním věci obecného zájmu (srov. § 329 odst. 1 slov. tr. zák.). A rovněž také zahraniční veřejný činitel, který přímo nebo skrze zprostředkovatele pro sebe nebo pro jiného žádá, přijme nebo si dá slíbit úplatek v souvislosti s výkonem úředních povinností či výkonem jeho funkce s úmyslem získání nebo zachování nepřiměřené výhody (srov. § 330 odst. 1 slov. tr. zák.).

Znak „*obstarávání věci obecného zájmu*“ obsažený ve výše zmíněné skutkové podstatě trestného činu dle § 329 slov. tr. zák. používá ve skutkových podstatách úplatkářských trestných činů i český trestní zákoník. Zatímco český trestní zákoník pojem obecného zájmu vůbec nevymezuje, pro což je dlouhodobě kritizován (viz část 3.1.1), slovenský trestní zákon se o jeho vymezení pokusil, a to legální definicí obsaženou v § 131 odst. 1 slov. tr. zák. Ta obecný zájem vymezuje jako „*záujem presahujúci rámec individuálnych práv a záujmov jednotlivca, ktorý je dôležitý z hľadiska záujmov spoločnosti*“. Je však otázkou, zda je tato velmi obecná definice z hlediska určitosti skutkových podstat, jež tento znak obsahují, dostatečná.

Trestný čin podplácení postihující aktivní korupci je rovněž formulován ve třech základních skutkových podstatách (§ 332 odst. 1, § 333 odst. 1 a § 334 odst. 1 slov. tr. zák.). Ty zrcadlově odpovídají výše uvedeným skutkovým podstatám trestného činu přijímání úplatku a stíhají tedy jednání podplácejícího spočívající v nabídce, slibu či poskytnutí úplatku. Aktivní úplatkářství je slovenským trestním zákonem pojímáno jako méně společensky závažné a trestní sazby jsou zde mírnější než v případě úplatkářství pasivního.¹⁹⁸ Nižší společenskou závažnost aktivnímu úplatkářství přisuzuje i český trestní zákoník.¹⁹⁹

Následuje úprava nepřímé korupce, a to v § 336 slov. tr. zák. Toto ustanovení stíhá nepřímou korupci jak v pasivní formě, tak i ve formě aktivní. Odstavec první postihuje nepřímou pasivní korupci, tedy jednání toho, kdo přímo nebo skrze zprostředkovatele pro sebe nebo pro jiného žádá, přijme nebo si dá slíbit úplatek za to,

¹⁹⁸ Srov. trestní sazby uvedené v prvních odstavcích § 328 až 330 slov. tr. zák. a § 332 až 334 slov. tr. zák.

¹⁹⁹ Srov. trestní sazby uvedené v prvních odstavcích § 331 a 332 tr. zák.

že bude svým vlivem nebo prostřednictvím vlivu jiné osoby působit, nebo za to, že již působil na výkon pravomoci veřejného činitele, zahraničního veřejného činitele, osobu v souvislosti s obstaráváním věci obecného zájmu nebo na osobu, aby jednala nebo se zdržela jednání tak, že poruší svoje povinnosti plynoucí ze zaměstnání, povolání, postavení či funkce. Nepřímou aktivní korupci, tedy slib, nabídku či poskytnutí úplatku za vyvíjení vlivu na výše uvedené osoby, poté postihuje odstavec druhý.

Z výše uvedeného je zřejmé, že trestný čin nepřímého úplatkářství je zde ve srovnání s českým trestním zákoníkem formulován širěji, když postihuje úplatné vyvíjení vlivu nejen na výkon pravomoci veřejného činitele a zahraničního veřejného činitele, ale i na další osoby. Osobně se domnívám, že trestní postih nepřímé korupce v českém trestním zákoníku by měl být rozšířen a úplatná intervence by měla být trestná nejen ve vztahu k úředním osobám, ale přinejmenším i k osobám obstarávajícím věci obecného zájmu, neboť i zde se mohou nepochybně vyskytovat závažné případy korupce (viz část 3.1.4).

V případě korupce v souvislosti s volebním a hlasovacím právem se i slovenská trestněprávní úprava, stejně jako ta rakouská a německá, vydala cestou samostatného trestného činu. Trestný čin volební korupce dle § 336a slov. tr. zák. postihuje toho, kdo přímo nebo skrze zprostředkovatele poskytne, nabídne či slíbí úplatek nositeli aktivního volebního práva nebo osobě oprávněné zúčastnit se na referendu či lidovém hlasování o odvolání prezidenta Slovenské republiky, aby volil anebo hlasoval určitým způsobem, nevolil anebo nehlasoval určitým způsobem, nevolil anebo nehlasoval vůbec, anebo aby se voleb, referenda či lidového hlasování vůbec nezúčastnil, anebo z tohoto důvodu přímo nebo skrze zprostředkovatele poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek jiné osobě (srov. § 336a odst. 1 slov. tr. zák.). Vedle toho slovenský trestní zákon postihuje i pasivní formu volební korupce, kdy stíhá toho, kdo za výše uvedených podmínek úplatek přijme, žádá anebo si jej dá slíbit (§ 336 odst. 2 slov. tr. zák.). V tomto případě je pasivní forma korupce postihována mírněji.²⁰⁰

V § 336b slov. tr. zák. je postihována rovněž sportovní korupce. Protislužbou za úplatek v případech sportovní korupce je to, že osoba svým jednáním nebo naopak nejednáním ovlivní průběh nebo výsledek soutěže. I zde slovenský trestní zákoník

²⁰⁰ Srov. trestní sazby uvedené v § 336a odst. 1 a 2 slov. tr. zák.

postihuje jak aktivní (§ 336b odst. 1 slov. tr. zák.), tak pasivní korupci (§ 336b odst. 2 slov. tr. zák.).

Posledním trestným činem hlavy osmé oddílu třetího je trestný čin přijetí a poskytnutí neoprávněné výhody dle § 336c a 336d slov. tr. zák. Ten stíhá jednání, kdy veřejný činitel přímo nebo skrze zprostředkovatele pro sebe nebo pro jiného žádá, přijme nebo si dá slíbit v souvislosti s jeho postavením či funkcí neoprávněnou výhodu (srov. § 336c slov. tr. zák.). Vedle toho i jednání, kdy naopak osoba neoprávněnou výhodu v souvislosti s postavením nebo funkcí veřejného činitele nabídne, poskytne nebo slíbí (srov. § 336d slov. tr. zák.). Neoprávněnou výhodou se zde rozumí plnění majetkové anebo nemajetkové povahy, které je způsobilé ovlivnit veřejného činitele, na které není právní nárok a jehož hodnota převyšuje 200 eur, případně se může též jednat o neoprávněné zvýhodnění veřejného činitele nebo osoby jemu blízké, které není ocnitelné v penězích (§ 131 odst. 4 slov. tr. zák.).

Znaky korupčního jednání lze nalézt i ve skutkových podstatách některých dalších trestných činů (například machinace v souvislosti s konkursním a vyrovnacím řízením dle § 241 slov. tr. zák. či machinace při veřejných zakázkách a veřejné dražbě dle § 266 až 268 slov. tr. zák.).

Závěr

Korupce představuje jeden z nejzávažnějších problémů, který negativním způsobem působí na celou společnost. Zároveň se jedná o fenomén natolik komplexní, že postihnout veškeré jeho aspekty v jediné práci by bylo nereálné. Cílem této práce proto nebylo soustředit pozornost na všechny aspekty korupce a úplatkářství, nýbrž jen na některé z nich, a především se zaměřit na tuto problematiku z pohledu trestního práva. Ve snaze zasvětit čtenáře do problematiky se práce nejprve věnovala korupci v obecné rovině. Primárně se snažila vymezit pojem korupce jako takový a demonstrovat rozmanitost forem korupčních aktivit a potažmo i jejich rozšířenost. Poté se zaměřila na rozbor trestněprávní úpravy korupce, a to nejen té platné, ale v rámci historického exkurzu i některých úprav dřívějších. V neposlední řadě byla věnována pozornost vybraným protikorupčním nástrojům *de lege lata*, jakož i některým protikorupčním nástrojům *de lege ferenda*, jež by mohly protikorupční boj v České republice podpořit. Na závěr byly představeny některé zahraniční trestněprávní úpravy korupce, konkrétně německá, rakouská a slovenská. Na základě studia dostupných zdrojů jsem dospěla k následujícím závěrům.

V první řadě bylo potřeba vymezit korupci jako takovou. Již zde však narážíme na problém, neboť dostupné definice pojmu korupce buď nezohledňují veškeré aspekty tohoto jevu nebo jsou naopak příliš obecné a abstraktní. Konkrétně pro účely trestního práva jsou tyto definice nepoužitelné, neboť dostatečně nerespektují zásadu *nullum crime sine lege*. Trestněprávně použitelnou definici vymezující korupci prostřednictvím zákonných znaků tak, aby byly naplněny požadavky jasnosti, přesnosti a určitosti, však trestní zákoník neposkytuje, a stejně tak ani v trestním zákoníku neexistuje ani skutková podstata stejnojmenného trestného činu. Jediné vymezení korupce, které současný trestní zákoník poskytuje, je vymezení prostřednictvím škály skutkových podstat trestných činů, jež postihují jednotlivá korupční jednání. Korupci je zároveň potřeba odlišovat od některých souvisejících pojmů, kterými jsou například lobbying či střet zájmů. Ačkoli i s těmito jevy je často spojeno riziko ohrožení veřejného zájmu, s korupcí je nelze zaměňovat. Ke stanovení jasné hranice mezi korupcí a lobbyingem by nepochybně pomohlo zavedení jasných pravidel lobbyingu na úrovni zákona. Skutečnost, že tato pravidla nebyla na úrovni zákona doposud upravena považuji za výrazný

nedostatek současného právního řádu. Z podkapitoly věnované jednotlivým druhům korupce a způsobům jejího třídění je zřejmé, že korupce může ve společnosti nabývat nejrůznějších podob, a že korupční aktivity jsou velmi různorodé. Tyto aktivity je ale velmi obtížné měřit, respektive zjišťovat jejich přesnou mírou, neboť je pro ně typická vysoká míra latence. Přesto však existuje několik metod, které se snaží míru korupce určovat, a to především ve formě indexů. Právě měření a vyhodnocování míry korupce je přitom velmi důležité pro pochopení příčin a následků korupčních aktivit, a stejně tak i pro nalézání efektivních nástrojů protikorupčního boje.

Co se týče úpravy korupce na úrovni trestního práva, z historického exkurzu je zřejmé, že problematika korupce a úplatkářství není pro trestní právo žádnou novinkou. Naopak se jedná o problematiku, s níž společnost za pomoci trestněprávních norem bojuje již velmi dlouho. Tyto normy však pochopitelně prochází jistým vývojem odrážejícím především vývoj společenský a rovněž například i politický. Protiprávnost korupce v současném trestním zákoníku reflektují především skutkové podstaty tzv. úplatkářských trestných činů. Korupční jednání je však znakem i některých dalších skutkových podstat trestných činů, které lze taktéž označovat za korupční delikty. Jejich výčet ale není s ohledem na absenci legálního vymezení korupce jednoznačný. Ačkoli lze shrnout, že trestní zákoník obsahuje širokou škálu skutkových podstat korupčních trestných činů a z tohoto hlediska lze současnou trestněprávní úpravu korupce označit za dostatečnou, lze jí vytknout i některé nedostatky. Předmětem kritiky bývají především některé znaky skutkových podstat úplatkářských trestných činů. Jedná se hlavně o znak úplatku, u něhož je třeba souhlasit s kritikou, že jeho legální definici by bylo vhodné zpřesnit, neboť je příliš obecná a nenaplnuje požadavek právní jistoty. Snad ještě více problematický je potom znak obstarávání věcí obecného zájmu, jehož vymezení zákonodárce ponechal zcela na soudech.

Na základě skutečností zjištěných v rámci kapitoly zabývající se vybranými protikorupčními nástroji lze potom uzavřít, že právní řád České republiky, a především pak trestní řád, disponuje dostatečným množstvím protikorupčních nástrojů, které jsou i velmi často účinné. Je však třeba si uvědomit, že samotná existence účinných nástrojů protikorupčního boje nestačí a je potřeba, aby byly i systematicky a efektivně využívány. Velké množství protikorupčních nástrojů by rovněž nemělo být pro zákonodárce signálem pro rezignaci na zavádění nových prostředků. V současné době

by měla být pozornost zákonodárce upírána především na zavedení komplexní právní úpravy whistleblowingu, jež bude podporovat k oznamování korupčních aktivit. Právě podporu oznamování korupčních aktivit vnímám v rámci protikorupčního boje jako velice důležitou. Zavedení ucelené právní úpravy whistleblowigu je nadto důležité i z hlediska plnění závazků České republiky vyplývajících pro ni z členství v Evropské unii. V rámci protikorupčních nástrojů de lege ferenda byl zvažován i institut policejní provokace a možnost znovuzavedení účinné lítosti. Třebaže policejní provokace by mohla představovat velmi efektivní antikorupční metodu, její zavedení je s ohledem na principy právního státu a zájem na zachování základních práv a svobod třeba odmítnout. Oproti tomu jsem zastáncem znovuzavedení účinné lítosti ve vztahu ke korupčním deliktům, neboť její současnou procesněprávní náhradu v podobě dočasného odložení trestního stíhání (§ 159c tr. řádu) a rozhodnutí o nestíhání podezřelého (§ 159d tr. řádu) nepovažuji za příliš šťastnou. Podmínky aplikace těchto procesněprávních institutů mohou dle mého názoru na potenciální oznamovatele korupční trestné činnosti působit spíše demotivačně a účinnou lítost tak nahrazují velmi nedostatečně. Právě účinná lítost by mohla být krokem pro zefektivnění protikorupčního boje, přičemž nelze opomenout, že její význam nespočívá pouze v odhalování korupčních aktivit, nýbrž i v jejich prevenci.

Nahlédnutí do trestněprávních úprav korupce v Německu, Rakousku a Slovensku a jejich porovnání s českou právní úpravou mě potom přivedlo k některým návrhům na její vylepšení. V rámci postihu úplatkářství se mi jako vhodné jeví po vzoru Německa a Rakouska například diferencovat situace, kdy osoba obstarávající věci obecného zájmu v souvislosti s neoprávněným prospěchem poruší své povinnosti či naopak jedná v souladu s nimi. Případy, kdy osoba v souvislosti s neoprávněným prospěchem své povinnosti poruší, by potom pro jejich vyšší společenskou závažnost měly být trestány přísněji. Rovněž se domnívám, že po vzoru slovenské právní úpravy by měl být v českém trestním zákoníku rozšířen postih nepřímé korupce a úplatná intervence by měla být trestná nejen ve vztahu k úředním osobám, ale přinejmenším i k osobám obstarávajícím věci obecného zájmu, neboť i zde se mohou nepochybně vyskytovat závažné případy korupce. V poslední řadě bych ráda zmínila i odlišný přístup všech blíže rozebraných zahraničních trestněprávních úprav ve vztahu k trestnímu postihu korupce v souvislosti s volebním a hlasovacím právem. Zatímco

německá, rakouská a slovenská postihují korupci v souvislosti s výkonem volebního a hlasovacího práva samostatně, český trestní zákoník jej podřadil pod trestný čin maření přípravy a průběhu voleb a referenda dle § 351 tr. zák. Dle mého názoru jsou zahraniční trestněprávní úpravy v případě tohoto trestného činu přehlednější. Nadto v souvislosti s volebním a hlasovacím právem vhodně stíhají jak aktivní, tak pasivní korupci, zatímco český zákonodárce se zde omezil pouze na postih korupce v aktivní formě.

Seznam použitých zdrojů

Učebnice, monografie, komentáře

1. CIRKL, Bohuslav, ŠIMÁK, Jaroslav. *Trestní zákon: komentář k zákonu ze dne 12. července 1950, č. 86 Sb.* Praha: Orbis, 1953.
2. DAVID, Vladislav a NETT, Alexander. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém.* Praha: C.H. Beck, 2007. Právo a společnost (C.H. Beck). ISBN 978-80-7179-562-9.
3. ĎURAJKOVÁ, Daniela, ZEMANOVIČOVÁ, Daniela, ZUBERSKÁ, Martina. *Celospoločenský problém – korupcia II (Metodická príručka).* Bratislava: ADIN, s.r.o., 2004. ISBN 80-89041-78-7.
4. DRAŠTÍK, Antonín, FREMR, Robert, DURDÍK, Tomáš, RŮŽIČKA, Miroslav, SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník: komentář. 1. díl.* Praha: Wolters Kluwer a.s., 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4.
5. HULINSKÝ, Petr. *Aktuální otázky trestněprávní ochrany společnosti před korupcí.* Praha: Police history, 2008. ISBN 80-86477-47-3.
6. CHMELÍK, Jan a Zdeněk TOMICA. *Korupce a úplatkářství.* Praha: Linde, 2011. ISBN 978-80-7201-853-6.
7. CHMELÍK, Jan. *Pozornost, úplatek a korupce.* Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-434-X.
8. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání.* Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3.
9. JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou.* Praha: Leges, 2017. Glosátor. ISBN 978-80-7502-230-1
10. KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Část obecná i zvláštní.* Praha: Melantrich, 1935.
11. KUKLÍK, Jan a kol. *Vývoj československého práva 1945-1989.* Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-741-6.

12. PETROVSKÝ, Karel. *Korupce po česku, aneb, Korupce očima průměrného Čecha*. Praha: Eurolex Bohemia, 2007. ISBN 978-80-86861-94-4.
13. VANTUCH, Pavel. *Korupce a kriminalita*. Brno: Rašínova vysoká škola, 2008. ISBN 978-80-87001-09-7.
14. VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 978-80-7400-321-9.
15. VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Korupce v ekonomické teorii a praxi*. Zeleneč: Profess Consulting, 2007. ISBN 978-80-7259-055-1.
16. SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar a VANDUCHOVÁ, Marie. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.
17. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.
18. ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5, str. 3160–3171.
19. ŠTIČKA, Michal. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. Praha: Transparency International - Česká republika, 2008. ISBN 978-80-87123-04-1.
20. 9. kongres OSN o prevenci proti zločinnosti a zacházení s pachateli. Praha: IKSP, 1997.

Odborné články a příspěvky ve sbornících

1. BRUNA, Eduard. Problematické aspekty úplatkářských trestných činů (1. část) – úplatek. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 10. ISSN 1210-6348.
2. BRUNA, Eduard. Problematické aspekty úplatkářských trestných činů (2. část) – obecný zájem. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 12. ISSN 1210-6348.

3. BRUNA, Eduard. Problematické aspekty úplatkářských trestných činů (3. část) – některé specifické nástroje k jejich odhalování. *Bulletin advokacie*. 2019, č. 3. ISSN 1210-6348.
4. BUDAYOVÁ, Lucie. Četnost využívání institutu spolupracujícího obviněného a návrhy k jejímu zvýšení. *Bulletin advokacie*. 2017, č. 13. ISSN 1210-6348.
5. BUDKA, Ivan. Využití právních nástrojů pro potírání organizovaného zločinu (poznatky z výzkumu). *Trestněprávní revue*. 2018, č. 11-12. ISSN 1213-5313.
6. GAĽO, Dušan. K navrhovanému institutu rozhodnutí o nestíhání podezřelého. *Právní rozhledy*. 2015, č. 22. ISSN 1210-6410.
7. GRAZIANO, Luigi. Lobbying and the Public Interest. In: CLAEYS, Paul-H., GOBIN, Corinne, SMETS, Isabelle, WINAND, Pascaline. *Lobbyisme, pluralisme et intégration européenne – Lobbying, Pluralism and European Integration*. Brusel: Presses interuniversitaires européennes; Coll.« La Cité européenne », 1998. ISBN 978-90-5201-803-4.
8. GŘIVNA, Tomáš. Trestní postih korupce v soukromé sféře. *Trestněprávní revue*. 2005, č. 7. ISSN 1213-5313.
9. GŘIVNA, Tomáš a HORNÍK, Jan. Využití účinné lítosti pro korupční trestné činy. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 7-8. ISSN 1213-5313.
10. GŘIVNA, Tomáš. Zákonost důkazů získaných sledováním osob a věcí. In: JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-287-5.
11. HERZEG, Jiří. Systém řízené provokace v boji proti korupci a principy právního státu. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 4. ISSN 1210-6348.
12. HŘEBÍČEK, Vladislav. Několik poznámek k chystanému institutu dočasného odložení trestního stíhání osoby podezřelé ze spáchání vybraných korupčních trestných činů. *Trestněprávní revue*. 2015, č. 5. ISSN 1213-5313.
13. CHMELÍK, Jan. Úvahy k agentu provokatéru a korunnímu svědkovi. *Kriminalistika*. 2005, č. 1. ISSN 1210-9150.

14. JELÍNEK, Jiří. K chybějící právní úpravě tzv. prostorového odposlechu v trestním řádu. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 7-8. ISSN 1210-6348.
15. JELÍNEK, Jiří. Odposlech a záznam telekomunikačního provozu v České republice – záruky přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu. In: ZÁHORA, Josef a kol. *Teoretické a praktické problémy využívania informačno-technických prostriedkov v trestnom konaní*. Praha: Leges, 2017. ISBN: 978-80-7502-206-6.
16. KARABEC, Zdeněk. Použití agenta proti organizovanému zločinu. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 8. ISSN 1213-5313.
17. KUČHTA, Josef. Úplatkářství – jeho postih a současné problémy. In: SCHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír. *Korupce – včera a dnes*. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2013. ISBN 978-80-7418-177-1.
18. MUSIL, Jan. Zahraniční trestněprávní úpravy potírání korupce. In: *Sborník z odborného semináře „K otázkám korupce a úplatkářství“*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-110-6.
19. PELC, Vladimír. Skutkové podstaty úplatkářských trestných činů a základní zásady trestního práva. In: SCHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír. *Korupce – včera a dnes*. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2013. ISBN 978-80-7418-177-1.
20. PRÍBELSKÝ, Patrik. Policajná provokácia v Slovenskej republike. *Trestní právo*. 2004, č. 2. ISSN 1211-2860.
21. REDAKCE. Ministerstvo spravedlnosti představilo nový zákon o ochraně oznamovatelů. *Právní rozhledy*. 2020, č. 13-14. ISSN 1210-6410.
22. SCHELLEOVÁ, Andrea. Veřejné zakázky jako nejvyhledávanější důvod korupce. In: SCHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír. *Korupce – včera a dnes*. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2013. ISBN 978-80-7418-177-1.
23. SCHRAMHAUSER, Jan. Spolupracující obviněný v boji s organizovaným zločinem, úvaha nad platnou právní úpravou. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1. ISSN 1213-5313.
24. SOTOLÁŘ, Alexander a PÚRY, František. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 2. ISSN 1213-5313.

25. SOTOLÁŘ, Alexander, PÚRY, František, WORATSCHOVÁ, Vladana. Posuzování policejní provokace. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 11. ISSN 1213-5313.
26. TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana a GALOVCOVÁ, Ingrid. Sledování osob po skončení trestního stíhání. *Bulletin advokacie*. 2020, č. 1-2. ISSN 1210-6348.
27. TÓTHOVÁ, Marcela. Niekoľko úvah k možnostiam odhaľovania korupcie. In: SCHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír. *Korupce – včera a dnes*. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2013. ISBN 978-80-7418-177-1.
28. TÓTHOVÁ, Marcela. Právna úprava postihu korupcie a jej vplyv na modus operandi korupčných trestných činov a možnosti odhaľovania korupcie. In: BARÁNY, Eduard a kol. *Právo a jeho prostredie*. Bratislava: Ústav štátu a práva SAV, 2011. ISBN 978-80-8095-072-9.
29. VANTUCH, Pavel. K možnostem utajení totožnosti svědka dle trestního řádu. *Právní rozhledy*. 1996, č. 10. ISSN 1210-6410.
30. VANTUCH, Pavel. Úplatkářství a účinná lítost v trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 4, str. 17-23. ISSN 1210-6348.
31. VYMĚTAL, Petr. Typologie korupce. In: DANČÁK, Břetislav, HLOUŠEK, Vít, ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed). *Korupce – Projevy a potírání v České republice a Evropské unii*. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Mezinárodní politologický ústav, 2006. ISBN 80-210-3983-3.

Internetové zdroje

1. Analýza efektivity policie ČR, při provádění úkonů trestního řízení v oblasti trestných činů Korupce. ÚKOL 3.7 STRATEGIE VLÁDY V BOJI PROTI KORUPCI NA OBDOBÍ LET 2011 AŽ 2012. *mvcr.cz*, citováno dne 14. 12. 2020. Dostupné online z: <https://www.mvcr.cz/soubor/analyza-efektivnosti-korupce-pdf.aspx>.
2. Analýza soudních rozhodnutí vydaných v letech 2007 až 2009 ve věcech úplatkářských trestných činů. *korupce.cz*, citováno dne 14. 12. 2020. Dostupné online z: <https://korupce.cz/protikorupcni-agenda/ostatni-temata/analyzy->

[soudnich-rozhodnuti-vydanych-v-letech-2007-az-2009-a-2010-az-2012-ve-vecech-uplatkarskych-trestnych-cinu/](#).

3. Analýza soudních rozhodnutí vydaných v letech 2010 až 2012 ve věcech úplatkářských trestných činů. *korupce.cz*, citováno dne 23. 12. 2020. Dostupné online z: <https://korupce.cz/protikorupcni-agenda/ostatni-temata/analyzy-soudnich-rozhodnuti-vydanych-v-letech-2007-az-2009-a-2010-az-2012-ve-vecech-uplatkarskych-trestnych-cinu/>.
4. Česko se v Indexu vnímání korupce 2019 propadlo o šest pozic. Potvrzuje se tak negativní trend privatizace veřejného zájmu. *transparency.cz*, publikováno 23. 1. 2020, citováno dne 6. 11. 2020. Dostupné online z: <https://www.transparency.cz/cpi2019/>.
5. Článek 2 a 3 Protokolu k Úmluvě o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, vypracovaný na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii. *eur-lex.europa.eu*, citováno dne 20. 11. 2020. Dostupné online z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:41996A1023\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:41996A1023(01)).
6. Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy ze dne 18. září 2012. *cuzzs.cz*, citováno dne 5. 12. 2020. Dostupné online z: https://www.cuzzs.cz/userfiles/documents/Legislativa/Eticky_kodex_uredniku_a_zamestnancu_verejne_spravy.pdf.
7. EUROPEAN COMMISSION. Estimating the Economic Benefits of Whistleblower Protection in Public Procurement – Final Report. Written by Milieu Ltd. July – 2017. *europa.eu*, citováno dne 23. 12. 2020. Dostupné online z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8d5955bd-9378-11e7-b92d-01aa75ed71a1/language-en/>.
8. GŘIVNA, Tomáš. Účinná lítost u korupčních trestných činů. In: *Dny práva 2011 – Days of Law 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. Citováno dne 27. 12. 2020. Dostupné online z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/prispevky/06%20Trest/07%20Tomas%20grivna.pdf.

9. HORNÍK, Jan. Co je, bude a mohlo by být nového v oblasti potírání korupce a úplatkářství. *mvcr.cz*, citováno dne 25. 12. 2020. Dostupné online z: <https://www.mvcr.cz/mvcren/article/co-je-bude-a-mohlo-by-byt-noveho-v-oblasti-potirani-korupce-a-uplatkarstvi.aspx>.
10. JAK TRESTÁME (aplikace). *jaktrestame.cz*, citováno dne 23. 12. 2020. Dostupné online z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here.
11. KALVODOVÁ, Věra. Úplatkářství (nejen) z pohledu nového trestního zákoníku. In: *Dny práva 2011 – Days of Law 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. Citováno dne 27. 12. 2020. Dostupné online z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/prispevky/06%20Trest/09%20vera%20kalvodova.pdf.
12. Návrh opatření na posílení transparentnosti legislativního a rozhodovacího procesu ve vztahu k lobbistické činnosti. *korupce.cz*, citováno dne 4. 12. 2020. Dostupné online z: <https://korupce.cz/protikorupcni-agenda/ostatni-temata/lobbying/>.
13. Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the legal regulation of lobbying activities in the context of public decision making. *coe.int*, citováno dne 4. 12. 2020. Dostupné online z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680700a40.
14. Spolupracující obviněný? Jednou a dost, navrhuje profesor Jelínek. *ct24.ceskatelevize.cz*, publikováno 6. 3. 2015, citováno dne 21. 12. 2020. Dostupné online z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1509144-spolupracujici-obvineny-jednou-a-dost-navrhuje-profesor-jelinek>.
15. Statistické přehledy kriminality za rok 2020. *policie.cz*, citováno dne 2. 2. 2021. Dostupné online z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2020.aspx>.
16. TRANSPARENCY INTERNATIONAL. Corruption Perceptions Index 2020. *transparency.org*, citováno dne 7. 2. 2021. Dostupné online z: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/cze>.

17. Trestní zákoník Rakouska – Spolkový zákon z 23. ledna 1974, č. 60/1974 BGBl. *ris.bka.gv.at*, citováno dne 29. 12. 2020. Dostupné online z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296>.
18. Trestní zákon Spolkové republiky Německo ze dne 15. května 1971 (Strafgesetzbuch). *gesetze-im-internet.de*, citováno dne 28. 12. 2020. Dostupné online z: <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/index.html>.
19. Vládě zbývá už jen rok na přijetí kvalitního zákona na ochranu oznamovatelů. *transparency.cz*, publikováno 17. 12. 2020, citováno dne 25. 12. 2020. Dostupné online z: <https://www.transparency.cz/vlade-zbyva-uz-jen-rok-na-prijeti-kvalitniho-zakona-na-ochranu-oznamovatelu/>.
20. Zákon o whistleblowingu v navrhované podobě nezajišťuje oznamovatelům dostatečnou podporu a ochranu. *transparency.cz*, publikováno 3. 8. 2020, citováno dne 25. 12. 2020. Dostupné online z: <https://www.transparency.cz/zakon-o-whistleblowingu-v-navrhovane-podobе-nezajistuje-oznamovatelum-dostatecnou-podporu-a-ochranu/>.

Právní předpisy

1. Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
2. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
3. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon.
6. Zákon č. 290/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon a zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích.
7. Zákon č. 96/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

8. Zákon č. 537/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu a o změně zákona č. 156/2000 Sb., o ověřování střelných zbraní, střeliva a pyrotechnických předmětů a o změně zákona č. 288/1995 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o střelných zbraních), ve znění zákona č. 13/1998 Sb., a zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, (zákon o zbraních), ve znění pozdějších předpisů.
9. Zákon č. 122/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů.
10. Zákon č. 86/1950 Sb., Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
11. Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
12. Zákon č. 19/1855 ř. z., vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech, ve znění pozdějších předpisů.
13. Zákon č. 178/1924 Sb., o úplatkářství a proti porušování úředního tajemství, ve znění pozdějších předpisů.
14. Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, ve znění pozdějších předpisů.
15. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
16. Zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů.
17. Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.
18. Zákon č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.
19. Zákon č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení

soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

20. Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
21. Nařízení vlády č. 145/2015 Sb., o opatřeních souvisejících s oznamováním podezření ze spáchání protiprávního jednání ve služebním úřadu, ve znění pozdějších předpisů.
22. Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov.
23. Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.
24. Zákon č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů, ve znění pozdějších předpisů.
25. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553).

Judikatura

1. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25. 3. 1977, sp. zn. 11 Tz 11/77 (R 3/1978 tr.).
2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. 6. 1977, sp. zn. 2 Tzf 2/77 (R 1/1978 tr.).
3. Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 6. 1978, č. j. Plsf 1/78 (R 17/1978 tr.).
4. Výtah ze zprávy trestního a vojenského kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 11. 1979 (R 19/1981 tr.).
5. Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 26. 3. 1981, sp. zn. 4 Tz 13/81 (R 8/1982 tr.).
6. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. 2. 1983, sp. zn. 11 Tz 3/83 (R 46/1983 tr.).
7. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 6. 1986, sp. zn. 11 Tz 25/86 (R 32/1987 tr.).

8. Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. 1. 1988, č. j. Tpjf 28/87 (R 16/1988 tr.).
9. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 9. 9. 1988, sp. zn. 4 Tz 20/88 (R 32/1990 tr.).
10. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Kostovski vs. Nizozemí ze dne 20. 11. 1989 (č. 11454/85).
11. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Lüdi vs. Švýcarsko ze dne 15. 6. 1992 (č. 12433/86).
12. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 10. 1992, sp. zn. 4 Tz 37/92 (R 14/1993 tr.).
13. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Doorson vs. Holandsko ze dne 26. 3. 1996 (č. 20524/92).
14. Nález Ústavního soudu ze dne 14. 10. 1998, publikovaný ve sbírce zákonů pod č. 282/1998 Sb.
15. Nález Ústavního soudu ze dne 30. 3. 2000, sp. zn. III. ÚS 371/99 (49/2000 USn.).
16. Nález Ústavního soudu ze dne 22. 6. 2000, sp. zn. III. ÚS 597/99 (97/2000 USn.).
17. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Kok vs. Holandsko ze dne 4. 7. 2000 (č. 43149/98, oddíl 1).
18. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 1. 2001 sp. zn. 4 To 3/01 (R 56/2001 tr.).
19. Nález Ústavního soudu ze dne 22. 1. 2001, sp. zn. II. ÚS 502/2000 (SR 4/2001).
20. Nález Ústavního soudu ze dne 13. 2. 2001, sp. zn. IV. ÚS 536/2000 (29/2001 USn.).
21. Nález Ústavního soudu ze dne 27. 8. 2001, sp. zn. IV. ÚS 78/01 (123/2001 USn.).
22. Nález Ústavního soudu ze dne 22. 10. 2001, sp. zn. IV. ÚS 37/01 (154/2001 USn.).
23. Nález Ústavního soudu ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. II. ÚS 710/01 (SR 10/2003).

24. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 10. 2003, sp. zn. 2 To 144/03 (R 19/2004 tr.).
25. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 7. 2004, sp. zn. 5 Tdo 796/2004 (T 723/2004).
26. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 4. 2007, sp. zn. 8 Tdo 396/2007 (TR 5/2010).
27. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 3 Tdo 496/2008 (R 4/2009 tr.).
28. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Ramanauskas vs Litva ze dne 5. 2. 2008 (č. 74420/01).
29. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Malininas vs. Litva ze dne 1. 7. 2008 (č. 10071/04).
30. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 12. 2009, sp. zn. 8 Tdo 708/2009 (R 40/2010 tr.).
31. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 6. 2010, sp. zn. 3 Tdo 1483/2009 (R 55/2011 tr.).
32. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Bannikova vs. Rusko ze dne 4. 11. 2010 (č. 18757/06).
33. Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. II. ÚS 2708/09 (ÚS 703/2012).
34. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 8 Tdo 661/2015 (NS 5553/2015).
35. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 6. 2016, sp. zn. 7 Tdo 746/2016 (TR 1/2017).
36. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 3. 2017, sp. zn. 5 Tdo 1106/2016 (R 1/2019 tr.).
37. Nález Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2018, sp. zn. I. ÚS 4185/16 (TR 5/2018).

38. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2018, sp. zn. 11 Tdo 239/2018 (NS 3445/2018).

Ostatní zdroje

1. HORNÍK, Jan. *Trestněprávní úprava korupce a úplatkářství*. 2012. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva. Vedoucí práce Novotný, Oto.
2. Návrh poslanců Marie Nedvědové, Zuzky Bebarové Rujbrové, Stanislava Grospiče a Marie Rusové na vydání zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb. ze dne 4. 5. 2011, sněmovní tisk č. 345.
3. Návrh zákona o ochraně oznamovatelů ze dne 30. 6. 2020.
4. Stanovisko vlády k návrhu poslanců Marie Nedvědové, Zuzky Bebarové Rujbrové, Stanislava Grospiče a Marie Rusové na vydání zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb. ze dne 2. 6. 2011, sněmovní tisk č. 345.
5. Vládní návrh na vydání trestního zákoníku ze dne 21. 7. 2004, sněmovní tisk č. 744.

Korupce a úplatkářství z pohledu trestního práva

Abstrakt

Rigorózní práce je zaměřena na fenomén korupce, který představuje jeden z nejzávažnějších problémů dnešní společnosti. Vzhledem k tomu, že problematika korupce je značně široká, cílem práce není postihnout veškeré její aspekty a už vůbec ne vyřešit problém korupce jako takový, neboť tyto cíle by byly více než ambiciózní. Oproti tomu si práce stanoví za cíl objasnit korupci z pohledu trestního práva a postihnout alespoň některé její základní aspekty. Práce je členěna do celkem pěti kapitol. První kapitola práce se věnuje korupci v obecné rovině a primárně se snaží vymezit pojem korupce jako takový a demonstrovat rozmanitost forem korupčních aktivit, jakož i jejich rozšířenost. Kapitola druhá se poté věnuje stručnému historickému exkurzu, který má za cíl představit korupci v rámci dřívějších trestněprávních úprav, čímž poskytuje možnost srovnání se současnou právní úpravou. Následující třetí kapitola se soustředí na současnou trestněprávní úpravu korupčních deliktů. Pozornost je zde zaměřena především na úplatkářské trestné činy, které tvoří jádro trestněprávní úpravy korupce. Krátce se však věnuje i některým dalším vybraným korupčním deliktům. Kapitola čtvrtá se následně zabývá vybranými nástroji boje proti korupci, které nejen popisuje, ale také hodnotí z hlediska jejich efektivity a významu. Kromě protikorupčních nástrojů *de lege lata* se věnuje i některým nástrojům *de lege ferenda*. Poslední kapitola pátá se věnuje trestněprávním úpravám korupce v zahraničí a umožňuje tak srovnání tuzemské právní úpravy s úpravami v jiných zemích. Konkrétně se zaměřuje na trestněprávní postih korupčních deliktů v Německu, Rakousku a na Slovensku, což jsou země nejen geograficky, ale i kulturně České republice blízké, a proto by se možná právě ty mohly stát zdrojem inspirace pro efektivnější boj s korupcí na našem území.

Klíčová slova

korupce, protikorupční nástroje, úplatkářství, korupční delikty

Corruption and bribery from the point of view of criminal law

Abstract

The rigorous thesis is focused on the phenomenon of corruption, which is one of the most serious problems of today's society. Given that the issue of corruption is quite broad, the aim of the work is not to cover all its aspects and not to solve the problem of corruption as such, as these goals would be more than ambitious. On the other hand, the work aims to clarify corruption from the perspective of criminal law and to cover at least some of its basic aspects. The work is divided into a total of five chapters. The first chapter deals with corruption in general and primarily seeks to define the concept of corruption as such and demonstrate the diversity of forms of corruption activities, as well as their prevalence. The second chapter then deals with a brief historical excursion, which aims to introduce corruption in previous criminal law, thus providing a comparison with the current legislation. The following third chapter focuses on the current criminal law regulation of corruption offenses. Attention is focused mainly on bribery offenses, which form the core of the criminal law of corruption. However, it also briefly deals with some other selected corruption offenses. Chapter four then deals with selected anti-corruption instruments, which it not only describes, but also evaluates in terms of their effectiveness and significance. In addition to anti-corruption instruments *de lege lata*, it also deals with some instruments *de lege ferenda*. The last fifth chapter deals with the criminal law regulations of corruption abroad and thus allows a comparison of domestic legislation with regulations in other countries. Specifically, it focuses on the criminal punishment of corruption offenses in Germany, Austria and Slovakia, which are countries not only geographically but also culturally close to the Czech Republic, and therefore perhaps these could become a source of inspiration for a more effective fight against corruption in our territory.

Key words

corruption, anti-corruption instruments, bribery, corruption offenses